

Proef en zie, dat Jezus goed (nieuws) is

Een onderzoek naar de beleden opvattingen over heil binnen Huis van Vrede en in het boek *Becoming the Gospel*

Onderwijsinstelling: Theologische Universiteit Utrecht

Opleiding: Master Church and Mission in the West

Module: Thesis (MCMW8)

Titel: Proef en zie, dat Jezus goed (nieuws) is

Ondertitel: Een onderzoek naar de beleden opvattingen over heil binnen Huis van Vrede en in het boek *Becoming the Gospel*

Naam: Harmen van Genderen

Studentnummer: 81337

Begeleider: Prof. dr. Hans Schaeffer

Tweede beoordelaars: Prof. dr. Stefan Paas
Dr. Myriam Klinker- de Klerck

Plaats en datum: Houten, april 2025

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1. Inleiding.....	6
1.1. Aanleiding en motivatie	6
1.2. Probleemstelling	7
1.3. Onderzoeksvraag en deelvragen	10
1.4. Onderzoeksmethode	10
1.4.1. Praktisch theologisch onderzoek.....	11
1.4.2. Kwalitatief onderzoek.....	13
1.4.3. Toelichting per deelvraag	14
1.5. Relevantie	15
1.6. Opzet van het onderzoek.....	17
2. De context van dit onderzoek: heil	19
2.1. Wat is heil?.....	19
2.2. Hoe wordt heil zichtbaar?.....	22
3. Methodologie.....	24
3.1. Onderzoeksmethoden: interviews en observaties	24
3.1.1. Interviews	24
3.1.2. Participerende observaties.....	29
3.3. Data analyse.....	31
3.4. Transparantie en betrouwbaarheid	32
4. Christelijke geloofsgemeenschap Huis van Vrede.....	36
4.1. Context.....	37
4.2. Identiteit en cultuur	39
4.3. Structuur en middelen	41
4.4. Leiding.....	43
4.5. Deelconclusie	47
5. Op zoek naar heil in Kanaleneiland	49
5.1. Heil: goed nieuws voor het hier en nu.....	49
5.1.1. Geliefd zijn door God.....	50
5.1.2. Bevrijding en genezing.....	50
5.1.3. Vergeving van zonden	51
5.1.4. In vrede kunnen samenleven met mensen uit allerlei culturen.....	52
5.1.5. Doorbreken van het Koninkrijk van God.	53
5.2. Wat heeft heil te zeggen over de toekomst?.....	54
5.2.1. Hoop voor de toekomst.....	54

5.2.2.	Een eeuwige bestemming?.....	56
5.3.	Rol van Jezus: de redder en onze vrede.....	58
5.4.	De boodschap van heil en Jezus uitdelen door uitleven.....	59
5.5.	Deelconclusie	61
6.	Het heil dat Paulus verkondigde	63
6.1.	Vanuit <i>cruciformity</i> en <i>theosis</i> naar redding.....	64
6.2.	Paulus over heil: het goede nieuws worden.....	67
6.2.1.	Geloof, liefde en hoop worden.....	68
6.2.2.	Het verhaal van Jezus worden en (door)vertellen.....	69
6.2.3.	Boodschap van vrede worden	71
6.2.4.	(Sociale) Gerechtigheid worden	72
6.2.5.	Gerechtigheid en glorie worden.....	74
6.3.	Andere geluiden dan Gorman.....	75
6.3.1.	Inhabiting the ‘Resurrectiform’ God.....	75
6.3.2.	Hoe zit het met ‘theosis’ in de brieven van Paulus?.....	76
6.4.	Deelconclusie	77
7.	Open dialoog	80
8.	Conclusie en discussie	86
8.1.	Conclusie	86
8.2.	Discussie en reflectie	89
8.3.	Aanbevelingen voor verder onderzoek.....	93
9.	Literatuurlijst	94
Bijlage 1	Vragenlijst Interviews	97
Bijlage 2	Publicaties t.a.v. heil vanuit beide onderzoeksprogramma’s.....	99

Voorwoord

Voor u ligt de masterscriptie 'Proef en zie, dat Jezus goed (nieuws) is'. Deze scriptie is geschreven ter afronding van mijn masteropleiding Church and Mission in the West aan de Theologische Universiteit Utrecht.

Tijdens de opleiding is vaak gesproken over missie. Het goede nieuws van Jezus, dat we zelf mogen ontvangen en vervolgens weer door mogen geven. Maar de vraag hierbij was steeds opnieuw: wat is dit goede nieuws precies? Wat houdt dit in? En dan specifiek in onze post-christelijke, seculiere cultuur. Ik vond het persoonlijk interessant en verrijkend om hierover na te denken en hiermee bezig te zijn. Dus tijdens de opleiding groeide het verlangen om hier (nog) dieper in te duiken. Toen ik vervolgens een podcast luisterde over het christelijke begrip 'heil' en hoe lastig dit woord vandaag de dag blijkbaar is geworden, was het voor mij direct duidelijk waar ik mee aan de slag wilde: de christelijke boodschap van heil. Dat ik dit onderzoek uit heb kunnen voeren bij een concreet missionair initiatief, Huis van Vrede, heb ik echt als heel leerzaam ervaren. Ik ben tijdens mijn onderzoek onder de indruk geraakt van de manier waarop Huis van Vrede kerk is voor de wijk en Jezus in Kanaleneiland probeert te volgen en uit te dragen.

Ik heb de afgelopen maanden met veel plezier aan dit stuk gewerkt, ondanks dat het af en toe ook flink puzzelen was om de tijd te vinden eraan te werken naast mijn werk en gezinsleven (met twee kleine kinderen). Hierbij wil ik mijn begeleider, prof. dr. Hans Schaeffer, erg bedanken voor de fijne begeleiding en ondersteuning. Onze bijeenkomsten hielpen mij steeds de goede richting in om stap voor stap met mijn scriptie aan de slag te gaan, maar daarnaast was er ook ruimte om te reflecteren en stil te staan bij wat alle data die ik ophaalde met mezelf als onderzoeker deed. Daar kijk ik met veel waardering op terug. Verder ben ik alle respondenten van Huis van Vrede dankbaar. Wat een mooie groep mensen zijn jullie met een enorme liefde voor Jezus en de ander. Als laatste wil ik iedereen bedanken die me direct of indirect heeft geholpen met het afronden van deze scriptie.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en motivatie

Enige tijd geleden luisterde ik de podcast van Heilige Grond over ‘Heil – wat is dat eigenlijk?’. Hierin werd een uur lang gesproken met Kees van Ekris en Sake Stoppels over het thema ‘heil’ en hoe ingewikkeld dit woord of dit thema is vandaag de dag. Vroeger was het wellicht erg eenvoudig: heil betekent dat je zonden zijn vergeven en dat je naar de hemel gaat. Of dat alles uiteindelijk goed zou komen, God zou zorgen voor recht en gerechtigheid. Tegenwoordig lijkt dit niet zo eenvoudig meer. Zo vertelt Sake Stoppels bijvoorbeeld over een onderzoek dat vanuit de CHE werd uitgevoerd onder christelijke jongerenwerkers en dat één van de jongerenwerkers het woord ‘heil’ niet eens kende. Hij moest het opzoeken in het woordenboek. En dit geldt voor iemand die actief is binnen de kerk! Om dus maar te zwijgen voor mensen die niet naar de kerk gaan. Tijdens de rest van de aflevering werd me duidelijk hoeveel onduidelijkheid er vandaag de dag dus blijkbaar is rondom het thema ‘heil’. Terwijl bij mij steeds de gedachte naar boven kwam tijdens het luisteren.. ‘maar dit is toch één van de meest belangrijke thema’s van het christelijk geloof?’ Niet zozeer om een definitie te geven van het woord ‘heil’, maar dat waar het uiteindelijk over gaat, namelijk: dat Jezus is gekomen om ons te redden van onze zonden (naar Mat. 1:21 bijvoorbeeld)¹ en dat we eeuwig leven mogen ontvangen in Hem. Hij is onze Heiland - onze Heer en Verlosser. Maar, zo vertelt Kees van Ekris in de podcast, vandaag de dag leven we in het Westen vanuit een zogeheten ‘immanent frame’². Dit houdt in dat men niet meer gelooft in een werkelijkheid buiten de onze. Er is niet zoiets als externe, bovennatuurlijke krachten die de wereld beheersen. Binnen het immanente frame is de menselijke ervaring geïsoleerd binnen een natuurlijke orde, zonder transcendente dimensies. En hoe past ‘heil’ hier dan in? Daar kunnen we eigenlijk niet zoveel

¹ Mattheüs 1:21 “en zij zal een Zoon baren, en u zult Hem de naam Jezus geven, want Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden” (Bijbel, Herziene Statenvertaling). “Het Griekse werkwoord ‘zalig maken’ dat hier wordt gebruikt is *sōizō* en betekent ‘redden, behouden, verlossen’.” (G. van den Brink, J.C. Bette en A.W. Zwiep, *Studiebijbel Nieuwe Testament. Bijbelcommentaar Mattheüs* (Veenendaal: Centrum van Bijbelonderzoek, 2013), 102).

² Deze term is afkomstig van de Canadese filosoof Charles Taylor, die dit verder uitwerkt in zijn boek ‘A Secular Age’.

meer mee, of we moeten het vertalen naar liefde voor elkaar, zorgen voor de natuur (klimaatbeweging) enz.

Nu volg ik zelf de master Church and Mission in the West. Dit gaat over missiologie, de studie van zending en missie. Over de verspreiding van het christelijke geloof en het starten van nieuwe initiatieven hiervoor. Het christelijk geloof brengen op een manier die aanspreekt en aansluit bij Westerse mensen in deze seculiere 21^e eeuw. Ook hierin staat steeds de vraag centraal hoe de Bijbelse boodschap te contextualiseren. Hoe kan het evangelie (= het goede nieuws van Jezus) klinken in onze cultuur? En wat is dit evangelie eigenlijk precies? Deze vragen hangen nauw samen met de soteriologie - de leer binnen de christelijke traditie omtrent heil en onheil. Volgens Sake Stoppels³ is het soteriologisch motief het kloppend hart van de zendings- en missiewetenschap. Hij zegt dit na een grondige analyse te hebben gedaan van een bont palet van tien gemeentestichtingsprojecten. Daarbij zegt hij ook dat met dit soteriologische motief als kloppend hart van de zendings- en missiewetenschap het daarmee ook ecclesiologisch gezien van eminent belang is. Want hoe je als kerk denkt over heil en onheil heeft in grote mate invloed op hoe je het 'kerk zijn' vormgeeft. Dit alles maakt dat het mij erg interessant lijkt om me verder in dit onderwerp 'heil' te verdiepen.

1.2. Probleemstelling

Er is de afgelopen jaren zowel vanuit *The Centre for Church and Mission* (CCMW) als vanuit de Christelijke Hogeschool in Ede (CHE) veel onderzoek uitgevoerd naar hoe postmoderne christenen heil ervaren en wat dit betekent voor kerk zijn of voor missionair actief zijn. De focus in dit onderzoek lag op de vraag wat heil is in onze tijd. Wat is heil voor de (post)seculiere mens van nu⁴? Wat betekent het, maar vooral ook: hoe breng je heil in deze tijd. Veel onderzoek vond plaats binnen nieuwe geloofsgemeenschappen en/of onder pioniers en hoe zij betekenis geven aan het begrip van heil. Uit de resultaten blijkt onder andere dat veel pioniers aangeven te zijn beïnvloed in hun denken over heil door in de praktijk aan de slag te

³ Sake Stoppels, "Waarom eigenlijk? Motieven voor gemeentestichting," in *Als een kerk opnieuw begint. Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming*, Gerrit Noort, Stefan Paas, Henk de Roest en Sake Stoppels (Uitgeverij Boekencentrum, 2008), 215.

⁴ Sake Stoppels, Jan Marten Praamsma en Jan Martijn Abrahamse, *Zoeken naar de dingen die boven zijn. Heil in een seculiere tijd* (Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2023), 12.

zijn⁵. Ook is één van de belangrijke lijnen in de uitkomsten dat er een concentratie is op het hier en nu; op de dingen die beneden zijn – ‘een aardse focus’⁶. Ditzelfde zien we in het boek *Vrede op aarde* van Stefan Paas, die ook bewust heeft gekozen voor de benadering ‘van onderop’⁷. Dit lijkt haaks te staan op de tekst vanuit Colossenzen 3, die de onderzoekers vanuit de CHE hebben gebruikt als titel van hun samenvattende boek, namelijk: ‘Zoek de dingen die boven zijn’. Over deze zoektocht tussen het ‘boven’ en ‘beneden’ schrijven de verschillende auteurs ook en het is precies deze zoektocht die ik zelf ook erg interessant vind. Want heil en onheil gaan over het hier en nu, en tegelijkertijd geloven we als christenen dat het alles te maken heeft met Jezus en Zijn Koninkrijk. Zijn Koninkrijk dat hij tweeduizend jaar geleden heeft gesticht bij Zijn komst op aarde en zal voltooien wanneer Hij -vanuit de hemel-terugkomt. Maar hoe brengen we deze twee werelden bij elkaar in onze postmoderne tijd? En dat op een manier die ook iets te zeggen heeft voor mensen die niet bekend zijn met Jezus en het christelijke geloof. Iets anders dat blijkt uit de verschillende onderzoeken vanuit CCMW en de CHE is dat zowel predikanten als missionaire werkers er moeite mee hebben om het begrip heil handen en voeten te geven. Hans Schaeffer beschrijft dat hierbij zelfs ‘sprakeloosheid’ kan worden ervaren⁸. Dit alles maakte dat ik graag onderzoek wilde uitvoeren naar de boodschap van heil. Enerzijds gericht op de beleden opvattingen over heil bij een concreet missionair initiatief, om zo te zien hoe men in de praktijk deze boodschap probeert handen en voeten te geven en welke uitdagingen daarbij komen kijken. En anderzijds, om mijn blik te richten op ‘het boven’ van de boodschap van heil, namelijk door terug te gaan naar degene die de woorden ‘zoek de dingen die boven zijn’ zo’n tweeduizend jaar geleden heeft opgeschreven: Paulus. Vervolgens geef ik ruimte om de verschillende stemmen over de

⁵ Zie bijvoorbeeld het onderzoek dat is uitgevoerd onder Nederlandse protestantse dominees binnen pioniersplekken (en daarnaast ook in gevestigde kerken). Publicatie van dit onderzoek is: Stefan Paas, Sake Stoppels en Karen Zwijze-Koning, “Ministers on Salvation: Soteriological Views of Pioneers and Pastors in the Protestant Church in the Netherlands,” *Journal of empirical theology* 35, (2023): 109-138.

⁶ Stoppels, Praamsma en Abrahamse, *Zoeken naar de dingen die boven zijn*, 23.

⁷ Stefan Paas, *Vrede op aarde. Over heil en redding in deze tijd* (Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2023), 336.

⁸ Hans Schaeffer, “Toekomstmuziek? Over Gods heil vandaag,” in *Zoeken naar de dingen die boven zijn. Heil in een seculiere tijd*, Sake Stoppels, Jan Marten Praamsma, en Jan Martijn Abrahamse (Utrecht: KokBoekencentrum, 2023), 84.

boodschap van heil te laten klinken en het goede gesprek hiertussen te laten plaatsvinden. In een open dialoog. Om van elkaar te leren, door te kijken waar boven en onder elkaar raken en elkaar kunnen versterken.

Concreet heb ik mijn onderzoek ten aanzien van de beleden opvattingen over heil uitgevoerd bij het missionaire initiatief 'Huis van Vrede'. Dit is een buurtcentrum en kerkgemeenschap op Kanaleneland⁹. Iedereen is welkom. Voor ontmoeting met een kop koffie of thee, om het leven te delen, te praten, te eten en te lachen met buurtbewoners. De bezoekers komen uit allerlei verschillende landen en culturen en op de website staat expliciet dat je geen christen hoeft te zijn om welkom te zijn. Tegelijkertijd geloven ze bij Huis van Vrede dat Jezus hun vrede is en onder andere tijdens de kerkdienst staan ze er concreet bij stil wat dit betekent. Kortom, Huis van Vrede was voor mij een heel interessante plek om te gebruiken in mijn onderzoek. Daarbij lag de focus specifiek op het leiderschapsteam van Huis van Vrede, namelijk: de ouderlingen. Zij zijn degenen die invulling geven aan hoe de kerk denkt over bepaalde thema's en welke richting ze opgaan. Dit maakt het erg relevant het onderzoek op hen te richten over hoe zij denken over heil en welke invloed dit heeft op hoe zij kerk zijn.

In het richten van de blik naar boven heb ik mij in dit onderzoek gefocust op de boodschap van heil zoals we deze tegenkomen bij Paulus. Mogelijk de grootste zendeling uit de christelijke geschiedenis en daarnaast schrijver van bijna de helft van de brieven uit het Nieuwe Testament. Dé bron als het gaat om de werkelijkheid van boven. Volgens mij valt er voor ons veel te leren als we dit inzicht koppelen aan de manier waarop we in onze tijd proberen vorm en inhoud te geven aan de boodschap van heil voor de (post)seculiere mens van nu. Nu ben ik zelf alleen geen nieuwtestamenticus en ook niet opgeleid om exegetisch onderzoek te doen. Daarnaast moest ik in het kader van de haalbaarheid een keuze maken voor mijn onderzoek naar (de theologie van) Paulus. Dit maakt dat ik ervoor heb gekozen om me voor dit onderdeel te richten op het werk van theoloog Michael J. Gorman. Gorman is een zeer gerespecteerd theoloog met een doctoraat in het Nieuwe Testament en hij heeft veel (exegetisch) onderzoek gedaan naar Paulus' boodschap van redding en wat dit betekent voor onze rol in Gods missie (*missio Dei*). Dit maakt Gorman tot een zeer geschikt theoloog om als

⁹ "Wie zijn wij," Huis van Vrede, laatst bezocht op 13 september 2024, <https://huisvanvrede.org/wie-zijn-wij>.

basis te nemen voor het onderzoek dat ik heb uitgevoerd. Het belangrijkste werk dat is bestudeerd is het boek: *Becoming the gospel: Paul, Participation, and Mission*¹⁰.

1.3. Onderzoeksvraag en deelvragen

Bovenstaande leidt tot de formulering van de volgende onderzoeksvraag voor mijn onderzoek:

Hoe verhouden de beleden opvattingen over heil van de leden van de huisraad binnen ‘Huis van Vrede’ (Utrecht) zich tot de opvattingen over heil van Michael J. Gormans boek ‘Becoming the Gospel’?

Om op deze vraag een goed antwoord te kunnen geven, heb ik de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Wat voor geloofsgemeenschap is Huis van Vrede?
2. Wat is de boodschap van heil die wordt beleden door de leden van de huisraad van Huis van Vrede?
3. Hoe omschrijft Gormans boek ‘heil’?
4. Hoe verhouden de uitkomsten van deelvragen 2 en 3 zich tot elkaar?

1.4. Onderzoeksmethode

Dit onderzoek bestaat uit een empirisch en uit een theoretisch deel. Centraal hierin staat het geleefde geloof, wat maakt dat dit onderzoek zich bevindt binnen het theologische spectrum van de praktische theologie¹¹. Het onderzoek is kwalitatief van aard, omdat het zich concentreert rondom het beschrijven van en inzicht verkrijgen in één specifieke

¹⁰ Michael J. Gorman, *Becoming the Gospel. Paul, Participation, and Mission* (Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2015).

¹¹ Hans Schaeffer, *Kerk om te vieren. Praktisch-theologische reflecties op kerkzijn* (Kampen: Summun Academic Publications, 2019), 16.

geloofsgemeenschap. Dit maakt dat ik voor mijn methodologische verantwoording hoofdzakelijk put uit het werk van Swinton en Mowat: *Practical Theology and Qualitative Research*¹². Daarop aanvullend maak ik gebruik van het werk van Cameron et al. die een werkmodel hebben ontwikkeld om de christelijke praktijk te verstaan door middel van ‘de vier stemmen van theologie’¹³. In de rest van deze paragraaf werk ik de verantwoording voor mijn onderzoek verder uit en volgt er per deelvraag een korte toelichting op hoe dit specifieke onderdeel ten uitvoer zal worden gebracht.

1.4.1. Praktisch theologisch onderzoek

Volgens Swinton en Mowat is het doel van de praktische theologie om de complexe theologische en praktische dynamiek van een bepaald onderzoeksobject te ontdekken om zo een transformatief en verhelderend begrip te krijgen van wat er echt gebeurt¹⁴. Ze is geïnteresseerd in wat er echt gaande is, waarbij de focus ligt op de dynamiek van de ontmoeting van een mens met God¹⁵. Het gaat over het uitleven van geloof. Waarbij de praktische theologie zich bevindt in het spanningsveld van enerzijds de schriftelijke overleveringen en de Bijbel, geformuleerd in leerstellingen en tradities, en anderzijds de doorlopende vernieuwende manieren waarop het evangelie vorm en inhoud krijgt in levens van mensen en in de praktijk van het kerk zijn in de interactie met de wereld¹⁶. Ervaringen doen ertoe en moeten we serieus nemen. Het evangelie is niet alleen iets dat je gelooft, het moet ook worden uitgeleefd. De praktische theologie heeft als uitgangspunt dat menselijke ervaringen een belangrijke plaats zijn voor het werk van de Heilige Geest. God is actief betrokken bij het heden. Dit maakt dat Swinton en Mowat komen tot de volgende definitie van praktisch theologisch onderzoek: “practical theology is critical, theological reflection on the practices of the Church as they interact with the practices of the world, with a view to ensuring and enabling faithful participation in God’s redemptive practices in, to and for the

¹² John Swinton en Harriet Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research* (London: SCM Press, 2016).

¹³ Helen Cameron et al., *Talking about God is Practice. Theological Action Research and Practical Theology* (London: SCM Press, 2010), chap. 4, Kindle.

¹⁴ Swinton en Mowat, *Practical Theology*, chap. 1.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Idem.

world”¹⁷. In deze definitie vinden we vier kernpunten als het gaat om praktisch theologisch onderzoek. Ten eerste, gaat het om een kritische reflectie. Kritisch betekent dat je niet zomaar iets aanvaardt of gelooft, maar dat je het nauwkeurig onderzoekt. Waarbij binnen de praktische theologie zowel wordt gekeken naar de menselijke ervaringen in het leven van alledag als naar datgene wat we ontdekken door intensieve studies binnen de academische omgeving. Want de vragen die we aan de Bijbel en aan onze traditie stellen komen altijd voort uit een bepaalde context. Door deze vragen zowel vanuit de menselijke ervaring als van achter onze bureaus te stellen en kritisch te bekijken, kan er een vernieuwd begrip ontstaan en vernieuwende praktijken die ons helpen om ons geloof op een betekenisvolle manier uit te leven. Belangrijk hierbij is een tweede punt, namelijk dat de basis van deze kritische reflectie bestaat uit een theologische reflectie. Het uitgangspunt is theologie. De Bijbel is door God geïnspireerd en geopenbaard. Gods spreken in de Bijbel is uniek en betekenisvol. Tegelijkertijd geven Swinton en Mowat aan dat theologie doen een interpretatieve handeling is waarbij goddelijke openbaring wordt geïnterpreteerd door beperkte mensen, die gebonden zijn aan een bepaalde context en verschillende persoonlijke en kerkelijke agenda’s hebben¹⁸. Een derde kernpunt is dat de focus van onderzoek ligt op de interactie van gelovigen met de wereld. De wereld is namelijk door God zelf geschapen. Alle mensen maken hier onderdeel van uit en nemen daarom deel aan Gods grote verhaal. Dit maakt dat de activiteiten van de kerk niet op zichzelf beschouwd kunnen worden, maar altijd in het grotere geheel geplaatst moeten worden. Daarbij mogen we zeker erkennen dat de kerk verschilt van de wereld, omdat ze erkent dat Jezus de weg is naar het échte leven; iets dat de wereld niet doet. Tot slot, het primaire doel van de praktische theologie is om te komen tot een (nieuwe) manier om ons geloof uit te leven. Ons geloof handen en voeten te geven. Het gaat uiteindelijk om te groeien in een geloof dat levend, actief en getuigend is.

Wanneer ik deze vier kernpunten toepas op mijn onderzoek, dan past het heel goed om enerzijds onderzoek te doen in een missionaire geloofsgemeenschap naar hoe zij hun geloof praktisch vormgeven en anderzijds een meer theoretische blik vanuit het onderzoek naar de theologie van Paulus als het gaat om heil. Juist ook omdat ik vervolgens graag de open dialoog zou voeren tussen beide perspectieven, met als doel om van elkaar te leren en

¹⁷ Swinton en Mowat, *Practical Theology*, chap. 1.

¹⁸ Swinton en Mowat, *Practical Theology*, chap. 3.

uiteindelijk hopelijk te komen tot een vernieuwd verstaan om ons geloof op een aantrekkelijke en verstaanbare manier uit te leven.

Om dit onderzoek zo volledig mogelijk uit te voeren helpt het werkmodel van Cameron et al.¹⁹. Zij maken namelijk onderscheid tussen vier stemmen van theologie (*normative, formal, espoused, operant*) als het gaat om het verstaan van de christelijke praktijk. Belangrijk om te benoemen dat deze stemmen in de praktijk nooit los van elkaar staan, ze zijn met elkaar in verbinding. Echter, voor het onderzoek helpt het om focus aan te brengen in waar ik mijn onderzoek op wil richten. Voor het empirische gedeelte binnen Huis van Vrede zal worden ingezoomd op de beleden (*espoused*) theologie. Onderzoek doen naar de geleefde (*operant*) theologie is gezien de omvang van deze masterscriptie niet haalbaar. Daar komt bij dat dit onderzoek met name geïnteresseerd is in het waarom van de christelijke praktijk die wordt uitgeoefend. Hoe denkt men en hoe spreekt men binnen Huis van Vrede over de boodschap van heil en welke invloed heeft dit op hoe ze kerk zijn vormgeven. Bij de beleden theologische stem gaat het om de reflectie op de christelijke praktijk binnen een geloofsgemeenschap vanuit het idee dat hier bepaalde geloofsovertuigingen achter zitten. Hierbij is het belangrijk te realiseren dat dit gedrag of deze overtuigingen ook ergens vandaag komen; vanuit de Bijbel, vanuit een bepaalde geloofstraditie, liturgie of een bepaalde theologische stroming. Deze punten raken dan weer aan de normatieve (*normative*) en formele (*formal*) theologische stemmen, zij het in beperkte en vaak gedeeltelijke vormen. Daarentegen, zullen deze stemmen wel volledig klinken bij Gorman. Zijn werk valt met name binnen het spectrum van de formele theologie, met een sterke link naar de normatieve theologie. Door het werk van Gorman te analyseren zullen deze stemmen dus ook naar voren komen in dit onderzoek.

1.4.2. Kwalitatief onderzoek

Een goede manier om praktisch theologisch onderzoek uit te voeren is door middel van kwalitatief onderzoek. Bij kwalitatief onderzoek draait het erom te beschrijven hoe de geleefde realiteit van een individu of van een groep eruit ziet in een specifieke omgeving om vervolgens theoretische vergelijkingen te trekken en verklaringen te geven die elders weer tot nut kunnen zijn²⁰. Zo'n beschrijving maakt het mogelijk om de wereld op een andere (en

¹⁹ Helen Cameron et al., *Talking about God in Practice*, chap. 4.

²⁰ Swinton en Mowat, *Practical Theology*, chap. 2.

mogelijk nieuwe) manier te verstaan en daarmee mogelijk ook anders te gaan handelen. Hierbij gaat het dus om: beschrijven, interpreteren en begrijpen. Nu bestaan er veel methoden om dit kwalitatieve onderzoek uit te voeren en juist het gebruik van verschillende methoden maakt het onderzoek sterker, de zogeheten *multi-method research approach*²¹. Dit is een belangrijke factor als het gaat om het valideren van kwalitatief onderzoek. Want door het gebruik van verschillende methoden van onderzoek kan een diepgaand begrip worden verkregen van datgene wat je onderzoekt. Om deze reden zal ik in mijn onderzoek gebruik maken van de volgende methoden: interviewen en observeren. Een uitgebreide beschrijving van de inzet van deze onderzoeksmethoden volgt in hoofdstuk 3.

1.4.3. Toelichting per deelvraag

Deelvraag 1: Wat voor geloofsgemeenschap is Huis van Vrede?

Voordat ik inzoom op de boodschap van heil bij Huis van Vrede wil ik graag kijken naar wat voor soort geloofsgemeenschap dit eigenlijk is. Dit alles draagt bij aan een goed begrip van Huis van Vrede en van de boodschap die ze uitdragen. Nu zijn er velerlei manieren om een geloofsgemeenschap te beschrijven, maar ik maak hiervoor gebruik van de beschrijving zoals we deze vinden bij Brouwer et al.²². Zij onderscheiden een viertal perspectieven van waaruit de complexiteit van een geloofsgemeenschap beschreven en geëvalueerd kan worden: context, identiteit en cultuur, structuur en middelen en leiding²³. Door middel van interviews en observaties hoop ik een antwoord te krijgen op deze deelvraag.

Deelvraag 2: Wat is de boodschap van heil die wordt beleden door de leden van de huisraad van Huis van Vrede?

In deze deelvraag gaat het om de beleden opvattingen van heil. Hierbij gaat hoe men binnen de huisraad van Huis van Vrede denkt en spreekt over de boodschap van heil en welke invloed dit heeft op hoe ze kerk zijn vormgeven. Belangrijke vragen hierin zijn: 1) wat betekent de boodschap van heil voor het hier en nu, 2) heeft het (ook) iets te zeggen over de toekomst, 3)

²¹ Swinton en Mowat, *Practical Theology*, chap. 3.

²² Rein Brouwer et al., *Levend Lichaam. Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland* (Kampen: Uitgeverij Kok, 2007).

²³ Brouwer, *Levend Lichaam*, 50.

wat is de rol van Jezus in dit alles en 4) (hoe) proberen ze deze boodschap uit te delen. Om antwoord te krijgen op deze vragen zijn acht interviews gehouden en een aantal observaties gedaan. De interviews zijn gehouden met mensen die een leidinggevende rol hebben binnen Huis van Vrede, omdat zij degenen zijn die invulling geven aan hoe de kerk denkt over bepaalde thema's en welke richting ze op willen gaan. Dit geldt ook voor de boodschap van heil. Hebben ze hierover nagedacht en/of zijn ze hier bewust mee bezig; als individu en als geloofsgemeenschap? En zo niet, dan is dat ook een interessant uitkomst. Daarnaast hebben er observaties plaatsgevonden bij verschillende bijeenkomsten van de huisraad, bestaande uit de ouderlingen en diakenen van Huis van Vrede, en bij een aantal kerkdiensten op zondag.

Deelvraag 3: Hoe omschrijft Gormans boek 'heil'?

Om een antwoord te formuleren op deze deelvraag heb ik een literatuurstudie gedaan op basis van het boek *Becoming the Gospel*. Dit betekent dat in dit deel van mijn onderzoek vooral de normatieve en formeel theologische stemmen klinken. Om dit zorgvuldig en kritisch te doen, heb ik ook een aantal kritische artikelen over dit boek bestudeerd om op die manier een zo eerlijk mogelijk beeld te vormen van de boodschap van heil zoals we deze tegenkomen bij Paulus in het Nieuwe Testament in het licht van Gods missie. En daarmee -met de woorden van Stefan Paas- hopelijk te voorkomen dat ik mijn 'dialect en nestgeur verdoezel'²⁴.

Deelvraag 4: Hoe verhouden de uitkomsten van deelvragen 2 en 3 zich tot elkaar en welke lessen kunnen daaruit worden geleerd om de boodschap van heil te brengen in onze tijd?

Deze deelvraag bestaat uit een open dialoog tussen de uitkomsten van de deelvragen 2 en 3. Het doel hiervan is niet om de ene de ander te laten beoordelen, maar om van elkaar te leren en samen tot vernieuwde inzichten te komen die ons helpen de boodschap van heil te brengen in onze tijd.

1.5. Relevantie

Met mijn onderzoek hoop ik aan te sluiten bij het onderzoek naar 'heil' dat de afgelopen jaren hoog op de missionaire, theologische onderzoeksagenda stond. Zo was het onderzoeksprogramma vanuit *The Centre for Church and Mission in the West* in de periode

²⁴ Stefan Paas, *Vrede op aarde*, 336.

tussen 2018-2023 gericht op het thema: *'Salvation in the 21st Century'*²⁵. Hierin werd onder andere gefocust op de vraag hoe postmoderne christenen heil ervaren en hoe dit hun relatie mogelijk verandert met de kerk; als gemeenschap en haar activiteiten. En ook wat dit vervolgens betekent voor kerk zijn, of voor missionair actief zijn. Ook vanuit de Christelijke Hogeschool in Ede (CHE) heeft er tussen 2018-2023 een lectoraatsonderzoek plaatsgevonden naar het heil onder leiding van dr. Sake Stoppels²⁶. De doelstelling van dit onderzoek was: "het theologisch en sociaalwetenschappelijk beschrijven, doordenken en evalueren van 'heil' in nieuwe vormen van (geloofs)gemeenschap. Zowel vanuit de intentie van de initiatiefnemers en andere dragers als vanuit de beleving van de groep die betrokken raakt, met het oog op een context-gevoelige voortgang van de christelijke traditie binnen de setting van een 'post-christendom' samenleving." In een tijd met een groeiende vraag naar zingeving, ziet de CHE het als haar maatschappelijke opdracht vakbekwame theologen op te leiden die hierbij van betekenis kunnen zijn. Hierbij is de uitdagende opdracht om missionaire initiatieven te onderzoeken waarmee deze gemeenschappen erin slagen de *missio Dei*, het goede dat God ons in Christus heeft geschonken, op een nieuwe wijze te vertolken. Nu zijn beide onderzoeksprogramma's inmiddels formeel gestopt, maar het onderwerp zelf is daarmee niet minder relevant of minder levend geworden.

Daarnaast hoop ik met mijn onderzoek een bijdrage te leveren aan de praktische theologie. Door het geleefde geloof van een geloofsgemeenschap te bestuderen en hier kritisch en theologisch op te reflecteren, hoop ik te komen tot nieuwe inzichten waarop het evangelie vorm krijgt in de levens van mensen en in de praktijk van het kerk zijn in de interactie met de wereld. Dit hoop ik te bewerkstelligen door me te verdiepen in Huis van Vrede, als zijnde geloofsgemeenschap en in hoe zij de boodschap van heil belijden en uitleven in deze tijd. Daarnaast duik ik de theorie in om de boodschap van Paulus over heil te bestuderen middels het werk van Gorman. Door vervolgens deze verschillende inzichten met elkaar in gesprek te brengen, kan er een verrijkend en vernieuwd beeld ontstaan over hoe we vandaag de dag het goede dat God ons in Christus heeft geschonken op een nieuwe wijze kunnen uitleven.

²⁵ The Centre for Church and Mission in the West, laatst bezocht op 07-09-2024, <https://churchandmission.nl/>.

²⁶ "Zingeving in nieuwe geloofsgemeenschappen," Lectoraten Christelijke Hogeschool Ede, laatst bezocht op 07-09-2024, <https://www.che.nl/lectoraten/zingeving-geloofsgemeenschappen>.

1.6. Opzet van het onderzoek

Hoofdstuk 1 - Inleiding

In dit hoofdstuk heb ik uitgelegd wat de aanleiding is voor dit onderzoek en wat het precies beoogt te onderzoeken. Daarnaast staat beschreven hoe dit onderzoek wordt vormgegeven en wat de relevantie ervan is.

Hoofdstuk 2 – De context van dit onderzoek: heil

Het begrip ‘heil’ staat centraal in deze scriptie, dus om te beginnen zal er in dit hoofdstuk een theoretische verkenning plaatsvinden naar dit begrip. Tevens legt deze theoretische verkenning de basis voor mijn vragenlijst die ik zal gebruiken voor de af te nemen interviews. In het kader van afbakening en haalbaarheid zal de theoretische verkenning gericht zijn op de wetenschappelijke publicaties over het thema heil vanuit de onderzoeksprogramma’s over heil van het CCMW en de CHE.

Hoofdstuk 3 – Methodologie

Het uitgevoerde onderzoek is kwalitatief van aard en valt binnen het theologische veld van de praktische theologie. Het bestaat zowel uit een empirisch als uit een theoretisch deel. Hoe dit onderzoek is uitgevoerd en welke onderzoeksmethoden hierbij zijn toegepast, wordt in dit hoofdstuk beschreven.

Hoofdstuk 4 – Christelijke geloofsgemeenschap Huis van Vrede

Aan de hand van het model van Brouwer et al. geeft dit hoofdstuk een beschrijving van de geloofsgemeenschap Huis van Vrede.

Hoofdstuk 5 – Op zoek naar heil in Kanaleneiland

Dit hoofdstuk zoomt in op de boodschap van heil. Welke boodschap van heil wordt beleden door de leden van de huisraad van Huis van Vrede? Om tot een goed antwoord te komen op deze vraag worden verschillende aspecten van de boodschap van heil besproken.

Hoofdstuk 6 – Het heil dat Paulus verkondigde

In dit hoofdstuk staat Paulus’ boodschap van heil centraal, zoals we deze tegenkomen in het boek *Becoming the Gospel* van theoloog Michael J. Gorman. Om het betoog van Gorman

zorgvuldig en kritisch te benaderen, komen ook twee andere theologen aan het woord die kritische noten plaatsen bij het werk van Gorman.

Hoofdstuk 7 – Open dialoog

Dit hoofdstuk bestaat uit een open dialoog tussen de beleden opvattingen over heil door de leden van de huisraad van Huis van Vrede en de opvattingen over heil zoals we die vinden bij Gorman. Het doel hiervan is om van elkaar te leren en elkaar aan te vullen om zo tot een verdiepend inzicht te komen ten aanzien van het brengen van de boodschap van heil in onze tijd.

Hoofdstuk 8 – Conclusie en discussie

In dit laatste hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de probleemstelling. Tevens vindt er een discussie plaats inclusief een theologische reflectie. Tot slot worden er aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

2. De context van dit onderzoek: heil

Dit onderzoek gaat over de boodschap van heil. Nu is de vraag ‘wat is heil?’ een heel grote vraag en eigenlijk kent men hierop binnen de christelijke theologie ook geen eenduidig antwoord. Om toch de context te kunnen schetsen van datgene wat we hierover in de theorie tegenkomen, zal in dit hoofdstuk een korte theoretische verkenning plaatsvinden op basis van de wetenschappelijke publicaties over het thema heil vanuit de onderzoeksprogramma’s van het CCMW en de CHE²⁷. Op deze manier past het binnen de haalbaarheid van dit onderzoek en daarbij voer ik mijn onderzoek uit binnen de context van een missionaire gemeenschap, zoals ook het geval was binnen de genoemde onderzoeksprogramma’s. Aan de lijst van publicaties is ook het meest recente boek van Stefan Paas toegevoegd, omdat deze nauw verbonden is aan de genoemde onderzoeksprogramma’s en specifiek gaat over heil en redding in deze tijd. De twee woorden, heil en redding, zullen in dit hoofdstuk beide veel gebruikt worden en zijn als het ware inwisselbaar. Tenminste, heil is een oud woord waarvan de betekenis ligt in de sfeer van ‘gezondheid, genezing, welzijn’²⁸. In professionele theologische termen kunnen we spreken over ‘redding’, ‘verlossing’ of ‘wedergeboorte’²⁹. Het denken over heil en redding binnen de theologie wordt ook wel geduid met de term ‘soteriologie’.

2.1. Wat is heil?

‘Wat is heil?’ is een vraag die niet gemakkelijk te beantwoorden is. Binnen het christendom is eigenlijk nooit een definitie aanwezig geweest van heil, behalve dat het altijd met Jezus te maken heeft gehad³⁰. In de eeuwen voorafgaand aan de 21ste eeuw was het beeld dat mensen van heil hadden sterk geïnspireerd door leerstellingen hierover vanuit de reformatie³¹. Een focus op hemel en hel en het laatste oordeel, en het belang van de juiste theologische kennis over wat Jezus heeft gedaan. Specifiek ten aanzien van zijn verzoenende sterven aan het kruis,

²⁷ In de bijlage is een overzicht toegevoegd met alle relevante publicaties vanuit deze onderzoeksprogramma’s.

²⁸ Paas, *Vrede op aarde*, 26.

²⁹ Idem.

³⁰ Stefan Paas en Hans Schaeffer, “Reconciled communities. On Finding a soteriology for Fresh Expressions,” *Ecclesiology* 17, (2021), 331.

³¹ Stefan Paas, “Soteriology in Evangelical Practice: A View from the Street,” *Exchange* 51, (2022), 324.

rechtvaardiging door geloof alleen en persoonlijke bekering. Redding wordt ontvangen door het persoonlijk bevestigen van bepaalde dogmatische waarheden, met name ten aanzien van het werk van Jezus' sterven en opstanding. Consequentie hiervan is dat veel missionair werk gericht was op twee thema's: 1) de wereld is verloren en heeft verlossing nodig, 2) mensen moeten zich persoonlijk bekeren met een veranderde levensstijl als gevolg – welke over het algemeen zichtbaar wordt in het doen van meer Bijbelstudie en kerkgang³². Het probleem is alleen dat dit verhaal niet meer zo lijkt te passen in onze seculiere Westerse samenleving. De gedachten dat niet gelovigen verloren zijn, creëert allereerst een soort subculturele isolatie waarbij christenen een onoverbrugbare kloof ervaren tussen henzelf en hun publiek, bestaande uit niet christenen die zichzelf niet verloren voelen³³. Wanneer Jezus vervolgens het antwoord is voor deze verlorenheid dan wordt een gesprek hierover al snel erg confronterend. Daarbij vraagt het de nodige creativiteit en vaardigheden om dit onderwerp goed in taal over te kunnen brengen. Begrippen als vergelding, plaatsvervanging en genoegdoening vinden geen aansluiting meer bij de belevingswereld van moderne mensen³⁴. Dit maakt dat christelijke zendelingen en/of christelijke missionaire werkers het ingewikkeld vinden om over Jezus te praten. Er ontstaat sprakeloosheid³⁵. Een tweede probleem met dit verhaal over geredde en verloren mensen is dat missionaire activiteiten altijd het gevaar in zich hebben om van mensen een 'project' te maken. Alle hulp die geboden wordt of relaties die worden aangegaan, hebben een achterliggend doel, namelijk: mensen vertellen over Jezus. En wanneer dit laatste niet lukt dan leidt dit veelal tot frustraties³⁶. Nog los van het feit hoe het moet voelen voor de mensen die op deze manier als 'project' worden gezien. Dit in ogenschouw nemend, is het niet verwonderlijk dat er vanuit de verschillende onderzoeken de roep klinkt op zoek te gaan naar een verbreding van de christelijke visie op heil. Zo beschrijft Gert-Jan Roest zijn eigen zoektocht om te komen tot een verbreding, verdieping en contextualisatie van zijn visie op heil³⁷. Stefan Paas spreekt over de noodzaak om te komen

³² Paas, "Soteriology in Evangelical Practice," 324.

³³ Paas, "Soteriology in Evangelical Practice," 328.

³⁴ Stoppels, *Zoeken naar de dingen die boven zijn*, 13.

³⁵ Paas, "Soteriology in Evangelical Practice," 328; Schaeffer, "Toekomstmuziek?," 84.

³⁶ Paas, "Soteriology in Evangelical Practice," 329.

³⁷ Gert-Jan Roest, "Jezus in postmoderne kleren. Mijn verschuivende visie op heil," in *Themanummer: heil in de eenentwintigste eeuw*, ed. Sake Stoppels (Inspirare, juni 2020), 23.

tot een dikkere soteriologie, want er is een veelkleurigheid in het spreken over heil en redding³⁸. Ook uit het onderzoek onder leiding van Stoppels is een van de belangrijkste bevindingen dat vroegere dogmatische zekerheden ten aanzien van heil goeddeels zijn verdwenen en hiervoor in de plaats een diffusere beleving is gekomen van wat heil is. Hierbij heeft het leven in het hier en nu weer de volle nadruk gekregen³⁹.

De kern van het antwoord op deze vraag ligt in het belang van het contextualiseren van de heilsboodschap. Om te kunnen spreken over een juiste theologische heilsleer is het belangrijk ons te beseffen dat heil altijd vorm krijgt in een bepaalde context. Paas gebruikt hierbij het beeld van een snaarinstrument. En dan is de theologische heilsleer op z'n best "een set snaren op zoek naar een klankkast. Alleen dan kan er muziek van komen"⁴⁰. Dat heil een contextuele natuur heeft zien we ook terug in het Nieuwe Testament. Dit komt, zo stellen Paas en Schaeffer, doordat er veel verschillende manieren zijn waarop Gods redding zichtbaar wordt⁴¹. De metaforen die we in de bijbel tegenkomen zijn veelvuldig. Toch betekent dit niet dat er niets over te zeggen valt of er geen gedeelde structuur valt af te lezen. Paas en Schaeffer schrijven in hun artikel over een belangrijke studie van J.G. van der Watt, die een aantal bouwstenen beschrijft van heil. Dat het gaat om een probleem in de relatie tussen God en mensen, waarbij God vervolgens in actie komt om deze relatie te herstellen. Hoe God dit doet wordt op verschillende manieren beschreven, maar het heeft altijd te maken met datgene wat Jezus heeft gedaan. Hieraan zijn wel bepaalde consequenties en condities verbonden, zoals gehoorzaamheid en gedrag dat past binnen de nieuwe familie van God. Tot slot, gelovigen ervaren in dit leven al wat van deze nieuwe dimensie/dit nieuwe leven dat men van God ontvangt. Wat de auteurs hieruit concluderen, is dat heil/redding in het Nieuwe Testament niet een bepaalde theorie is die we moeten begrijpen, maar in de eerste plaats een gebeurtenis die mensen aan elkaar en aan God verbindt, in tijd en ruimte⁴². Paas voegt hieraan toe dat onze lichamelijke als mensen van belang is⁴³. Dit leidt tot twee belangrijke uitgangspunten: heil is gesitueerd en onze theologie is verbonden met onze gevoelens. Dit

³⁸ Paas, *Vrede op aarde*, 105.

³⁹ Stoppels, *Zoeken naar de dingen die boven zijn*, 14.

⁴⁰ Paas, *Vrede op aarde*, 104.

⁴¹ Paas en Schaeffer, "Reconciled communities," 331.

⁴² Paas en Schaeffer, "Reconciled communities," 332.

⁴³ Paas, *Vrede op aarde*, 140.

benadrukt wederom het belang van contextualisatie. “Het heil van God is voor iedereen, en juist daarom zal het voortdurend uitdrukkingen aannemen die voor de een hartverwarmend zijn en voor de ander vervreemdend. Het is op die manier, via een nooit ophoudende stroom van contextualisaties, dat een creatieve en overvloedige God zichzelf kenbaar maakt in de duizelingwekkende rijkdom van culturen”⁴⁴. Een interessante vraag is of er iets te zeggen valt over de manieren waarop heil zichtbaar wordt in onze cultuur vandaag de dag?

2.2. Hoe wordt heil zichtbaar?

Een belangrijke richting die we bijvoorbeeld tegenkomen bij Paas en Schaeffer is dat bouwen aan gemeenschap in zichzelf een kwestie is van redding. Het verbindt ons namelijk met datgene wat God aan het doen is als het gaat om zijn reddende werk voor de wereld⁴⁵. Redding ziet hierbij op het worden van een persoon, een sociaal wezen, iemand die in staat is om in liefde samen te leven met andere personen. Dit herstel van onze sociale natuur is een cruciaal onderdeel van wat het betekent om ‘gered’ te zijn⁴⁶. Hierbij hoort vervolgens een proces van transformatie: verandering van moraliteit, bekrachtiging, bevrijding en genezing. Dit is wat het betekent om te leven door de Geest, samen met anderen, in het koninkrijk van God. Tegelijkertijd, het bouwen van missionaire gemeenschappen is altijd verbonden met het zijn van een getuige. Getuige van het werk van Christus, Zijn dood en opstanding en wat dit voor ons betekent als het gaat om lijden, onvoorwaardelijke liefde, vergeving enz. Dit komt bij uitstek tot uiting in gemeenschappen die bestaan uit verschillende soorten mensen, die allemaal niet perfect zijn en van nature anders in elkaar zitten. Want dan is het niet genoeg om te belijden wat Jezus allemaal voor ons heeft gedaan, nee dat moeten we het in de praktijk brengen en elkaar echt liefhebben zoals Jezus ons heeft liefgehad: elkaar vergeven, de ander dienen, jezelf opofferen. Hierin kan er herstel plaatsvinden en ontstaat er een verzoenende gemeenschap. Hierbij gaat het erom dat we ‘personen van vrede’ worden.

Het worden van personen van vrede zien we ook terug in het werk van Paas ‘Vrede op aarde’. Uiteindelijk gaat het erom dat we als mensen Gods *partners in peace* worden. Heil heeft alles te maken met het Koninkrijk van God waar allereerst gerechtigheid heerst. Een

⁴⁴ Paas, *Vrede op aarde*, 148.

⁴⁵ Paas en Schaeffer, “Reconciled communities,” 333.

⁴⁶ Paas en Schaeffer, “Reconciled communities,” 334.

heilsverkondiging zou moeten beginnen met biddend zoeken naar recht en het herstellen van onrecht⁴⁷. Daarnaast zoekt het oprechte verbinding met de ander. Niet vanuit een positie boven de ander, of vanuit een onderwijzerscomplex, maar in het serieus nemen van de ander als iemand van wie we veel kunnen leren. Hieronder ligt de overtuiging dat God aan het werk is, waarbij aan ons de uitnodiging wordt gedaan te vinden waar God aan het werk is en daarbij aan te sluiten. Dit leidt tot een houding van luisteren en dialoog in plaats van verkondiging. Want “God is aan het werk waar mensen zich gehoord, gekend en geliefd weten”⁴⁸. Tot slot zou onze heilstheologie een zoektocht moeten zijn naar herstel van onze relatie met de natuur en daarbij hoe we God heilvol kunnen ontmoeten in de schepping⁴⁹. Paas kiest bewust voor het woord ‘vrede’ in zijn spreken over heil, want volgens Paas heeft vrede in de Nederlandse taal de gevoelswaarde behouden van datgene waarover het gaat binnen de christelijke soteriologie⁵⁰. Het Hebreeuwse woord voor vrede is shalom, en dit bevat eigenlijk alles: leven in harmonie. Het volle leven dat klopt aan alle kanten. Kort samengevat is Gods missie gericht op shalom, op een schepping die volledig en harmonisch tot bloei is gekomen⁵¹.

⁴⁷ Paas, *Vrede op aarde*, 218

⁴⁸ Paas, *Vrede op aarde*, 259.

⁴⁹ Paas, *Vrede op aarde*, 284.

⁵⁰ Paas, *Vrede op aarde*, 358.

⁵¹ Paas, *Vrede op aarde*, 366.

3. Methodologie

In het eerste hoofdstuk is toegelicht dat mijn onderzoek kwalitatief van aard is en valt binnen het theologische veld van de praktische theologie. Daarbij dat het bestaat uit een empirisch deel en een theoretisch deel. Het empirische gedeelte van mijn onderzoek heeft plaatsgevonden binnen (de huisraad van) Huis van Vrede. De gebruikte onderzoeksmethoden hierbij zijn: semigestructureerde interviews en participerende observaties. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe beide methoden zijn toegepast.

3.1. Onderzoeksmethoden: interviews en observaties

Interviews en observaties zijn de meest gebruikte methoden binnen kwalitatief onderzoek⁵². Ze geven inzicht in wat er zich bij iemand aan de binnenkant afspeelt en het verwerft kennis vanuit een levende ervaring. Hiertoe worden verhalen verzameld om deze vervolgens te analyseren op context, betekenis en patronen⁵³. Hierbij draait het erom de geleefde realiteit van een individu of van een groep te beschrijven om vervolgens theoretische vergelijkingen te trekken en verklaringen te geven die elders weer tot nut kunnen zijn⁵⁴. Als onderzoeker betreed je een complexe wereld die je probeert te gaan begrijpen. Je probeert dingen te zien en te ontdekken.

3.1.1. Interviews

In totaal zijn er acht interviews afgenomen. Alle interviews zijn opgenomen en achteraf getranscribeerd. Voordat het interview begon is hiervoor toestemming gevraagd aan betreffende respondent. Alle respondenten hebben toestemming gegeven het interview op te nemen. Daarbij is expliciet medegedeeld dat de interviews anoniem zouden worden verwerkt. De interviews hebben plaatsgevonden in de maanden oktober en november van 2024.

⁵² Harriet Mowat, "Interviews and observations," in *Wiley Blackwell Companion to Theology and qualitative research*, ed. Pete Ward en Knut Tveitereid (John Wiley & Sons Ltd, 2022), 384.

⁵³ Idem.

⁵⁴ Swinton en Mowat, *Practical Theology*, chap. 2.

Semigestructureerd

Er is gekozen voor een semigestructureerde vorm van interviews⁵⁵. De reden hiervoor is dat dit de mogelijkheid geeft om een open gesprek te voeren en zo de diepte in te gaan. Waar nodig kunnen verdiepende vragen worden gesteld om ervoor te zorgen echt te begrijpen wat de respondenten zeggen. Voor dit onderzoek was het niet mogelijk een volledig open interview te houden, omdat er een aantal specifieke thema's en vragen waren die gesteld moesten worden om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag en verschillende deelvragen. De twee overkoepelende thema's, namelijk t.a.v. deelvraag 1 en 2, waren de volgende: 1) de kenmerken van de geloofsgemeenschap Huis van Vrede en 2) de boodschap van heil die wordt beleden. Ten aanzien van het eerste thema zijn er vragen gesteld, gebaseerd op de vier perspectieven die Brouwer et al. noemen waar vanuit de complexiteit van een geloofsgemeenschap beschreven en geëvalueerd kan worden. Dit ziet op context, identiteit en cultuur, structuur en middelen en leiding. Voor wat betreft de context is dit niet specifiek opgenomen in de interviewvragen, omdat dit gaat over de (fysieke) omgeving die is bestudeerd door daar zelf doorheen te lopen. Ten aanzien van het tweede thema is er gebruik gemaakt van een drietal hoofdcategorieën, gebaseerd op eerder onderzoek naar de boodschap van heil en de korte (theoretische) verkenning van heil zoals beschreven in het tweede hoofdstuk van dit onderzoek. Dit zijn: 1) wat is de boodschap van heil voor het hier en nu, 2) wat heeft deze boodschap van heil te zeggen over de toekomst, en 3) wat is de rol van Jezus in dit alles. Tot slot, is nog de vraag gesteld in hoeverre men bezig is met het uitdelen van deze boodschap van heil. Deze vraag is met name erg interessant in het grotere kader van deze scriptie, namelijk missiologie, maar omdat dit niet de focus was van dit onderzoek is het niet geduid als één van de hoofdcategorieën.

In de praktijk bleek deze vorm van semigestructureerde interviews soms een uitdaging. Ten eerste omdat een paar interviews in de persoonlijke omgeving van respondenten plaatsvonden, waarbij kleine kinderen aanwezig waren. Dit zorgde voor de nodige afleiding en als je dan net een heel specifieke vraag had gesteld dan werd respondent net even afgeleid door zijn of haar kind bijvoorbeeld. Dit maakte dat ik als interviewer erg flexibel moest zijn.

⁵⁵ Tim Sensing, *Qualitative Research: A Multi-Methods Approach to Projects for Doctor of Ministry Theses* (Stock Publishers, 2011), 107.

Ditzelfde gold voor de interviews die zijn afgenomen in het gebouw van Huis van Vrede zelf. Al was dit deels afhankelijk van de plek in het gebouw waar we zaten. Meestal liep ik samen met de respondent naar een iets rustiger kamertje om het interview te kunnen doen, maar zelfs dan konden we niet voorkomen dat we zo nu en dan gestoord werden. Dit maakte wel direct duidelijk wat Huis van Vrede is voor plek, namelijk: open en welkom voor iedereen. Mensen lopen gewoon naar binnen of zeggen even gedag, of je wordt uitgenodigd voor de lunch enz. Ten tweede was het soms zoeken hoe gestructureerd een interview vorm te geven. Soms probeerde ik een interview heel strak te houden om zo alle vragen goed te kunnen stellen. Op die momenten merkte ik dat ik soms (te)veel bezig was alle vragen netjes en volgorde af te handelen en dat zorgde ervoor dat ik minder de focus had echt goed te luisteren naar wat mensen zeiden en daarop door te vragen waar mogelijk/nodig. Andere interviews merkte ik bij mezelf dat ik misschien te veel opging in de inhoud en daarmee misschien wat te lang over één van de onderwerpen in gesprek ging. Over het algemeen ben ik wel tevreden hoe het ging, maar het was soms zoeken hoe dit precies vorm te geven. Omdat ik veel interviews heb gehouden, vond ik het wel interessant om te merken dat je er op een gegeven moment wat beter in wordt en wat meer kunt sturen op hoe 'strak' of 'los' je het interview wilt houden. Ten derde was het zeker bij de laatste paar interviews een uitdaging om vooral goed te blijven luisteren en niet al teveel in te kleuren of te sturen in het interview. Dit omdat ik in de voorgaande interviews al zoveel had gehoord over Huis van Vrede dat ik over sommige thema's inmiddels meer wist dan degene die ik interviewde. Bijvoorbeeld de drie woorden vanuit de visie van Huis van Vrede kon ik na de eerste paar interviews wel dromen, maar bij elk nieuw interview dat ik uitvoerde, moest ik zo open mogelijk de vragen stellen zonder al die drie woorden van de visie zelf te benoemen bij wijze van spreken. Kortom, erg oppassen dat ik niet ging invullen/aanvullen, of op z'n minst sturend was in mijn vraagstelling. Ik wilde het echt zo open mogelijk houden. Dat zette me wel op scherp.

Verder viel nog op dat veel respondenten antwoordden met verhalen uit de praktijk. Dan vertelden ze over mensen die ze hebben leren kennen en hoe ze bepaalde gesprekken met hen hadden gehad bijvoorbeeld. Of als ik een vraag stelde dan had men regelmatig echt een persoon in gedachte die bij Huis van Vrede over de vloer komt en hoe iets dan bij hem of haar zou binnenkomen bijvoorbeeld. Kortom, veel antwoorden waren niet theoretisch, maar echt doorleefd vanuit de praktijk.

Respondenten

De focus in dit onderzoek lag specifiek op het leiderschapsteam van Huis van Vrede. Zij zijn degenen die invulling geven aan hoe de kerk denkt over bepaalde thema's en welke richting ze opgaan. Degene met de grootste -en enige betaalde- rol binnen Huis van Vrede is Henk Bouma. Hij is vanaf het begin betrokken, dus mijn eerste contact was met Henk Bouma. Vervolgens nodigde hij me uit om een keer een 'huisraad'⁵⁶ bij te wonen. Dit heb ik gedaan. Toen heb ik direct kunnen uitleggen waarom ik aansloot en dat ik de komende maanden binnen Huis van Vrede mijn onderzoek wilde uitvoeren. Hierop werd enthousiast gereageerd en via die – en een volgende- huisraad kon ik ook direct alle aanwezige ouderlingen (en één diaken) uitnodigen voor een interview. De respondenten die hebben meegedaan waren dus gewoon degenen die aanwezig waren tijdens de huisraad waarin ik de vraag neerlegde wie ik mocht interviewen. Het leuke was dat iedereen hiervoor open stond, sterker nog: ze vonden het zelfs erg interessant om aan dit onderzoek mee te werken. Dit laatste kwam ook in meerdere interviews terug, dat men het heel interessant vond om dit interview te hebben gedaan. Het volgende citaat uit het interview met Steven geeft dit mooi weer: *“Ik vind het een mooi setje vragen wat je hebt gemaakt. Het is ook goed om eens even op te reflecteren. Ik het ook leuk dat je dat met ons doet. Ik denk dat de andere mensen van de huisraad, ik denk dat het nuttig is voor ons allemaal of even hier zo nu en dan over na te denken. Wat is eigenlijk de kern van het verhaal dat je te zeggen hebt. Ik ben ook wel heel benieuwd naar jouw analyse daarvan”*⁵⁷.

Nog goed om hierbij te benoemen dat er tijdens de eerste huisraad waarin ik mijn onderzoek kort toelichtte, gelijk een aantal vragen kwamen over wat ik dan precies ging doen en wat ik dan precies bedoelde met 'heil' bijvoorbeeld. Hier heb ik bewust (nog) geen antwoord op gegeven, omdat ik aangaf juist heel benieuwd te zijn en op wilde halen wat zij hier voor ideeën over hadden. Ik wilde hierin geen invloed uitoefenen en vooraf al sturen in een bepaalde richting. Tijdens de interviews kwam dit ook nog wel eens terug, dat respondenten mij om meer toelichting vroegen. Ook in deze situaties heb ik dit steeds afgehouden om zo min mogelijk te beïnvloeden.

⁵⁶ Dit zou je het leiderschapsteam van Huis van Vrede kunnen noemen. De huisraad bestaat uit alle ouderlingen en diakenen. Al is iedereen die wil aansluiten welkom.

⁵⁷ Interview Steven, vertrouwelijke bijlage, 92.

In verband met anonimiteit volgt hieronder een beschrijving van de groep geïnterviewden, zonder informatie die terug te herleiden is op een persoon. In de verwerking verder zal gebruik worden gemaakt van fictieve namen per respondent, om de leesbaarheid te vergroten. Het is simpelweg fijner om te lezen dat 'Mark' iets heeft gezegd, dan dat 'respondent 1' iets heeft gezegd.

In totaal hebben acht respondenten meegedaan aan het onderzoek, waarvan zeven ouderlingen en één diaken. Het zijn allemaal blanke, hoogopgeleide mensen. Zes hiervan zijn universitair geschoold en twee hebben hoger beroepsonderwijs gevolgd. Zeven zijn getrouwd en zes van hen hebben 2 of meer kinderen. Het werk dat ze doen is erg gevarieerd: binnen de IT, als huisarts, als programmamanager bij een publieke organisatie, iemand die werkt als woonondersteuner in de ouderzorg, twee zijn werkzaam als (universitair) docent en twee respondenten werken voor een christelijke stichting. De leeftijd varieert tussen de +/- 35 tot 55 jaar oud. De meesten zijn geboren in Nederland, behalve twee. Eén respondent komt oorspronkelijk uit Frankrijk en een ander is opgegroeid op het zendingsveld in West-Afrika. Allemaal wonen ze in Kanaleneiland. Twee zijn directe buren van elkaar en zij wonen een straat achter twee andere ouderlingen. Dit is allemaal op loopafstand van het gebouw van Huis van Vrede (Trumanlaan 70 te Utrecht). Drie respondenten hebben een theologische opleiding gedaan, variërend van een minor tot een master, en één is nu bezig met een theologische opleiding aan het Tyndale Seminarie in Badhoevedorp. Eén respondent is opgegroeid als kind van een zendelingsechtpaar en één respondent heeft een dominee/evangelist als vader. Vrijwel alle respondenten komen uit een 'gereformeerd nest'. Huis van Vrede is formeel ook opgericht vanuit de Rehobothkerk – een Nederlands Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt) uit Utrecht. Drie van de acht respondenten zijn vanaf het begin bij Huis van Vrede betrokken en de anderen zijn ook al zo'n zes tot tien jaar betrokken. De meesten ook vrijwel die gehele periode in de rol van ouderling of diaken.

In de rest van dit onderzoek zullen de respondenten als volgt worden genoemd: 1) Sarah, 2) Mark, 3) Andrew, 4) Daniel, 5) Jennifer, 6) Steven, 7) Christopher en 8) Rebecca. Deze namen zijn random gegenereerd middels ChatGPT met de zoekterm 'genereer 8 willekeurige Westerse namen, in de leeftijdscategorie van 35-55 jaar'⁵⁸. Tot slot, nog goed te noemen dat

⁵⁸ Dit is een heel korte beschrijving van de acht respondenten die aan dit onderzoek hebben meegedaan.

wanneer er een quote wordt aangehaald uit een interview met een respondent dan wordt deze cursief gemaakt en tussen aanhalingstekens geplaatst en daarna volgt een cijfer tussen haakjes, bijvoorbeeld: “quote”(4). Dit cijfer verwijst naar het paginanummer van de vertrouwelijke bijlage waarop de quote te vinden is.

3.1.2. Participerende observaties

De participerende observaties die in het kader van dit onderzoek zijn uitgevoerd, bestonden uit het bijwonen van bijeenkomsten van de huisraad van Huis van Vrede en het bezoeken van twee zondagdiensten. In totaal zijn vier bijeenkomsten bijgewoond in de periode van september t/m december. De huisraad komt om de week op maandagavond bij elkaar. Eén keer was ik verhinderd om aan te sluiten en één keer ging de avond niet door in verband met teveel afmeldingen. Concreet ben ik aanwezig geweest op 30 september, 28 oktober, 25 november en 2 december⁵⁹. Deze laatste op 2 december was een extra huisraad over een specifiek onderwerp, namelijk ‘mensen aan de rand van de vieringen’. Van alle vier deze avonden is een kort verslag opgesteld, met daarin de besproken punten en daarbij dingen die mij zijn opgevallen en die relevant zijn voor mijn onderzoek. Gemiddeld waren er zo’n acht tot tien personen aanwezig bij de huisraad. Het was vaak best dynamisch en informeel. Mensen kwamen later binnen en/of gingen eerder weg. Dit was geen probleem. Voorafgaand was een lijstje rondgestuurd via de app met agendapunten. Er werd niet specifiek een notulist of iets dergelijks aangewezen om mee te schrijven of punten te noteren. Vaak nam iemand van de aanwezigen deze rol wel op zich tijdens de vergadering, als er bijvoorbeeld gevraagd werd of iemand de gemaakte afspraak ook ergens wilde noteren. De avonden werden gestart met een Bijbelstudie over het gedeelte dat voor de eerstvolgende zondag op de agenda stond. Degene die aan de beurt was om te spreken, las het gedeelte voor en vervolgens kon iedereen zijn of haar gedachten hierover delen. Hieraan deed ik zelf ook mee. Voor de inhoudelijke, meer praktische besprekpunten die hierop volgde, had ik zelf geen input en luisterde/keek ik vooral mee.

In mijn rol als onderzoeker binnen Huis van Vrede vond ik het leuk om te merken dat ik mezelf in de loop van het onderzoek steeds vertrouwder ging voelen. Ik kende de aanwezigen op de huisraad goed omdat ik ze bijna allemaal persoonlijk had geïnterviewd. Ook

⁵⁹ Maandag 14 oktober was ik zelf verhinderd en maandag 11 november ging niet door.

Huis van Vrede als plek werd steeds vertrouwder. Dit merkte ik bijvoorbeeld bij mezelf tijdens de laatste twee keer dat ik bij de huisraad verscheen, dat ik zelf gewoon via de achteringang naar binnenliep, omdat de vooringang al op slot zit 's avonds. De eerste twee keer stond ik nog netjes te wachten voor de vooringang en kwam iemand voor mij opendoen. De laatste twee keer liep ik dus direct zelf gewoon achterom naar binnen. Zijn kleine dingen, maar geeft de vertrouwdheid aan. Verder voelde ik me door het onderzoek echt betrokken en eigenlijk zelfs onderdeel van de gemeente. Zegt ook wat over de mensen van Huis van Vrede volgens mij, dat ze openstaan voor anderen en dat je echt welkom bent. Soms voelde ik me enigszins bezwaard dat ik even een kleine drie maanden met het leiderschapsteam kom meekijken, maar ik kreeg echt van niemand de indruk dat ze dit zo ervaarden. Juist het tegenovergestelde, dat ze het leuk vonden dat ik er 'weer' bij was. En op één moment viel het op dat ik de planning blijkbaar scherper had dan de mensen van de huisraad zelf. Tijdens de huisraadbijeenkomst van 26 november herinnerde ik iemand eraan van *'volgende week hebben jullie toch die 'extra' huisraad, het lijkt me interessant om daarbij te zijn namelijk'*, toen kreeg ik terug dat het goed was dat ik dat nog even aangaf, want dat was die betreffende persoon alweer vergeten (en hij was nota bene degene die deze avond had geïnitieerd). En de opmerking die volgde was *'leuk en fijn als je ook komt'*.

Tot slot goed om te noemen dat ik ook een aantal diensten heb bijgewoond op zondag en daarnaast een aantal keer doordeweeks binnen ben gelopen bij Huis van Vrede. Dit vooral om zelf wat meer te zien en te ervaren van wat er nu gebeurt in Huis van Vrede, zowel doordeweeks als op zondagen. Daarnaast ben ik ook een aantal keer bewust een stuk door de wijk gelopen om een beeld te krijgen van de context.

Voor wat betreft de verwerking van de observaties van de huisraden lag de focus niet op de inhoud van de discussies of de specifieke inhoud van de onderwerpen. Ik wilde vooral zien hoe men over dingen in gesprek ging. Wie neemt de leiding, wat voor thema's worden besproken, welke vragen worden gesteld, hoe worden er afspraken gemaakt enz. Uiteraard, als er interessante dingen werden verteld, nam ik dat mee. Maar ik zat niet in de vergadering met pen en papier in de aanslag om alles direct op te schrijven. Ik wilde echt aanwezig zijn, meedoen waar mogelijk en niet afzijdig zitten als toeschouwer. Dit leek me ook niet de juiste houding en niet bijdragen aan het gevoel van veiligheid en vertrouwen vanuit de mensen van

Huis van Vrede. Zij zijn namelijk gewoon bezig met leidinggeven aan de gemeente, in alle openheid en kwetsbaarheid.

3.3. Data analyse

De interviews die zijn gehouden zijn allemaal opgenomen en achteraf getranscribeerd. Dit is zo letterlijk mogelijk gedaan, waarbij wel geprobeerd is de leesbaarheid zo fijn mogelijk te houden. Dus (stop)woordjes zoals ‘uhh’ of ‘zeg maar’, of instemmende reacties als ‘ja’, ‘oké’, zijn niet (altijd) meegenomen. Ook als iemand woorden dubbel zei dan is dit niet allemaal letterlijk overgenomen. Uiteraard alleen als het duidelijk was dat dit voor de betekenis van wat iemand zei geen toegevoegde waarde had. Het voordeel van dit transcriberen was dat ik heel intensief bezig ben geweest met de inhoud van de interviews wat hielp bij de volgende stap, namelijk: coderen van de data. Hiervoor heb ik als richtinggevend codeerschema gebruik gemaakt van de topiclijst voor mijn interviews, welke gebaseerd is op relevante literatuur. Deze thema's kwamen namelijk in al mijn interviews terug en waren relevant voor de beantwoording van mijn onderzoeksvragen. Zoals in paragraaf 3.1.1. van dit hoofdstuk beschreven, gaat dit om de volgende onderwerpen (per deelvraag in steekwoorden): deelvraag 1) Kenmerken geloofsgemeenschap Huis van Vrede: ‘context’, ‘identiteit en cultuur’, ‘structuur en middelen’ en ‘leiding’, en deelvraag 2) Boodschap van heil die wordt beleden: ‘hier en nu’, ‘toekomst’, ‘rol van Jezus’ en ‘uitdelen boodschap’. Daarnaast kwamen er uit de data binnen sommige van deze onderwerpen nog relevante thema's naar voren, zoals: ‘Koninkrijk van God’ of ‘bevrijding’ en ‘genezing’. Deze kwamen naar voren omdat het mij bij grondige bestudering⁶⁰ van de data opviel dat meerdere respondenten dit benoemden of dat het juist opviel dat één respondent iets benoemde wat in geen enkel ander interview terugkwam. Bij dit coderen heb ik geen gebruik gemaakt van een computerprogramma. Alle interviews heb ik uitgeprint en vervolgens ben ik met verschillende kleuren markeerstiften gaan coderen. De codes schreef ik er in de kantlijn bij, soms voorzien van een opmerking of het onderstrepen van bepaalde zinnen of het toevoegen van leestekens achter de tekst. Hierbij had ik ook een leeg papier bij me waarin ik gedachten kon opschrijven die me te binnen kwamen. Iets dat opviel of iets dat ik in een ander interview ook had gezien. Daarop aanvullend is het vaak voorgekomen dat ik een bepaald woord of een zinsnede zocht in de

⁶⁰ Het meermaals, grondig lezen van de transcripten van de interviews.

digitale transcripten van de interviews om zo precies te weten wie wel of niet over dit woord of deze zinsnede iets hadden gezegd. Een voorbeeld van zo'n zoekterm is 'Heilige Geest' om te zien wie dit woord wel of niet heeft gebruikt. Tot slot, bleef ik gedurende de volledige periode van het schrijven van mijn resultaten door alle data heen kijken om te zien of ik alle relevante informatie eruit had gehaald of dat ik nog iets miste.

3.4. Transparantie en betrouwbaarheid⁶¹

Harriet Mowat benoemt twee criteria die belangrijk zijn voor een goed kwalitatief onderzoek: transparantie en betrouwbaarheid⁶². Dit verschilt van kwantitatief onderzoek waarbij wordt gekeken naar de validiteit en betrouwbaarheid⁶³. Dat zijn criteria die aanduiden dat de studie hetzelfde oplevert als het wordt herhaalt door anderen en dat het datgene meet wat het moet meten⁶⁴. Echter, een interview dat door een persoon wordt gedaan kan niet precies op dezelfde manier worden herhaald door iemand anders, omdat menselijke relaties en interacties er onderdeel van uitmaken⁶⁵. De uitkomsten zullen verschillen. Dit betekent niet dat kwalitatief onderzoek een carte blanche is om te doen wat je wilt als onderzoeker. Het kan wel degelijk worden getoetst langs de wegen van transparantie en betrouwbaarheid.

Als het gaat om de betrouwbaarheid dan is deze direct gelinkt aan de opnames van de interviews en de data vanuit de observaties⁶⁶. De lezer moet in staat worden gesteld om de relatie tussen de data en de daaropvolgende theorieën, thema's en conclusies te traceren. Voor dit onderzoek geldt dat de begeleiders de geluidsbestanden van de interviews, de transcripten van alle interviews en de uitwerkte verslagen van de observaties hebben ontvangen. Daarbij is tijdens het hele onderzoek op regelmatige basis contact geweest met

⁶¹ In het Engels '*trustworthiness*', zie voetnoot 63 voor verschil met '*reliability*'.

⁶² Mowat, "Interviews and observations," 390.

⁶³ Dit is de vertaling van het woord '*reliability*', terwijl bij kwalitatief onderzoek wordt gesproken over '*trustworthiness*'. In het Nederlands worden beide woorden vertaald met 'betrouwbaarheid', maar er zit wel een verschil in. *Reliability* gaat meer over 'zekerheid' wat past binnen kwantitatief onderzoek en het belang van herhaalbaarheid; en *trustworthiness* gaat meer over 'vertrouwen' wat past binnen kwalitatief onderzoek en het belang van helderheid en openheid in de manier van werken.

⁶⁴ Mowat, "Interviews and observations," 390.

⁶⁵ Idem.

⁶⁶ Idem.

de begeleider waarbij steeds is gereflecteerd op de genomen stappen en vooruit is gekeken op de te nemen stappen.

Naast betrouwbaarheid is transparantie een belangrijk criteria, al hebben deze twee uiteraard alles met elkaar te maken. Het gaat erom duidelijk te laten zien hoe het onderzoek vorm heeft gekregen en waarom welke keuzes zijn gemaakt. Om deze reden zijn de onderzoeksmethoden uitvoerig beschreven in dit hoofdstuk. Bijvoorbeeld hoe en welke respondenten zijn geselecteerd en hoe de observaties hebben plaatsgevonden. Hierbij is het altijd de vraag hoeveel interviews te houden of hoeveel observaties te doen. Uiteraard speelde de haalbaarheid hierin een rol, maar los daarvan gaat het in beginsel niet om de hoeveelheid interviews en observaties. Een belangrijk begrip in dit kader is ‘verzadiging’ van de informatie⁶⁷. Dit heeft alles te maken met de vraag in hoeverre een extra interview of observatie nieuwe informatie toevoegt. Zelf ervaarde ik in de eerste paar interviews dat respondenten dingen zeiden die anderen nog niet hadden benoemd, maar in de laatste twee á drie interviews was een groot gedeelte ook al genoemd door anderen. Nu zal iedere persoon vanuit eigen ervaringen altijd dingen net iets anders zeggen, maar voor mijn gevoel gaven de acht gehouden interviews een voldoende compleet beeld ten aanzien van de beantwoording van de vragen die waren opgesteld. Daarbij lag de focus van dit onderzoek op de leidinggevendenden van de geloofsgemeenschap Huis van Vrede, de ouderlingen, en hiervan heb ik er zeven van de in totaal negen geïnterviewd⁶⁸. Dit betreft dus de overgrote meerderheid van de leidinggevendenden. Als het gaat om de observaties is de achterliggende vraag om erachter te komen ‘wat gebeurt hier nu precies’⁶⁹. Door het bijwonen van vier huisraadbijeenkomsten is hier een goed beeld van gekregen.

Mowat noemt nog een belangrijk punt in het kader van transparantie en betrouwbaar kwalitatief onderzoek doen. Als het gaat om de interactie tussen mensen -in dit geval mezelf als interviewer en anderen als respondenten-, dan is het belangrijk te beseffen dat deze mensen elkaar beïnvloeden in de interactie die plaatsvindt. Jezelf hiervan bewust zijn is heel

⁶⁷ Mowat gebruik hier het Engelse woord ‘*saturation*’ (Mowat, “Interviews and observations,” 390).

⁶⁸ De twee leidinggevendenden die niet zijn geïnterviewd zijn partners van andere leidinggevendenden binnen Huis van Vrede met wie wel is gesproken.

⁶⁹ Mowat, “Interviews and observations,” 390.

belangrijk in het kader van reflexiviteit en wederkerigheid⁷⁰. Dit maakt dat het belangrijk is als onderzoeker jezelf bewust te zijn van je eigen achtergrond en de manier waarop je het onderzoeksveld benadert. Toegepast op mezelf: een blanke man van Nederlandse afkomst, begin 30, opgegroeid in en nog steeds lid van de Nederlandse Gereformeerde Kerk. Bezig met de studie theologie op academisch niveau en dus een sterke nadruk op het verstandelijk begrijpen van wat het christelijk geloof inhoudt en hoe hier verschillend over kan worden gedacht. Geïnteresseerd in het onder woorden brengen van wat het christelijk geloof nu wel of niet betekent. En daarbinnen is de boodschap van heil een belangrijk thema. Dit is de aanleiding en de reden voor dit onderzoek. Zeker omdat hier in deze postmoderne tijd op een andere manier naar wordt gekeken of over wordt gedacht dan gebruikelijk in de eeuwen voorafgaand aan de 21^e eeuw⁷¹. Waarin mijn eigen positie nog best veel lijkt op de 'ouderwetse' manier van kijken naar heil, namelijk exclusief in Jezus; wat betekent dat de weg van heil enkel via Jezus loopt⁷². Uiteraard heb ik de interviews zo neutraal mogelijk gedaan zonder respondenten op enige manier een bepaalde richting in te sturen, maar omdat ik mezelf altijd meenam naar de interviews was het belangrijk mezelf hiervan bewust te zijn. Het interessante van het uitgevoerde onderzoek is de dialoog tussen 'onder' en 'boven'. Dit kwam al ter sprake in paragraaf 1.2, maar ook Johansen benoemt dit concreet als belangrijk onderdeel van kwalitatief theologisch onderzoek: "Theological insight emerges as theologies from below and above meet in mutual and reciprocal exchange"⁷³. Ze beargumenteert dat je opdracht als empirisch, theologisch onderzoeker is om de -vaak rommelige- theologische uitingen van het dagelijkse leven in de theologische academische wereld binnen te brengen. Dit is wat in dit onderzoek is gebeurd door de praktijk van Huis van Vrede in gesprek te laten gaan met het academische werk van Gorman. En vanuit mezelf als onderzoeker klinkt de academische stem wellicht vertrouwd, maar het is juist in de interactie met de theologische praktijk van Huis van Vrede in het dagelijkse leven dat de mogelijkheid wordt gecreëerd van

⁷⁰ Mowat, "Interviews and observations," 390. & Kristine Helboe Johanson, "Analytical Strategies," in *Wiley Blackwell Companion to Theology and qualitative research*, ed. Pete Ward en Knut Tveitereid (John Wiley & Sons Ltd, 2022), 400.

⁷¹ Zoals beschreven in paragraaf 2.1.

⁷² Stoppels, "Waarom eigenlijk? Motieven voor gemeentestichting," 221.

⁷³ Johanson, "Analytical Strategies," 400.

elkaar te leren om zo hopelijk te kunnen komen tot een vernieuwd verstaan om ons geloof op een aantrekkelijke en verstaanbare manier uit te leven.

Tot slot, wat de betrouwbaarheid van het onderzoek ten goede komt is gebruik te maken van de zogeheten *multi-method research approach*⁷⁴. Door het gebruik van verschillende methoden van onderzoek kan een diepgaand begrip worden verkregen van datgene wat je onderzoekt. Om deze reden heb ik in mijn onderzoek gebruik gemaakt van de methoden: interviewen, observeren en het bestuderen van literatuur.

⁷⁴ Swinton en Mowat, *Practical Theology*, chap. 3.

4. Christelijke geloofsgemeenschap Huis van Vrede

Deelvraag 1:

Wat voor geloofsgemeenschap is Huis van Vrede?

Er zijn allerlei modellen om een kerk of christelijke geloofsgemeenschap te beschrijven. Dit komt omdat het complexe constructen zijn. Om goed zicht te krijgen op deze complexiteit hebben Brouwer et al. hiervoor een model ontwikkeld, die bestaat uit vier perspectieven. “Deze perspectieven zijn invalshoeken van waaruit we de geloofsgemeenschap in beeld kunnen krijgen, om zo zorgvuldig mogelijk te beschrijven wat het bijzondere, unieke van een specifieke geloofsgemeenschap is”⁷⁵. De vier perspectieven die ze onderscheiden, zijn: 1) context, 2) identiteit en cultuur, 3) structuur en middelen en 4) leiding. In de rest van dit hoofdstuk wordt aan de hand van deze vier perspectieven een beschrijving gegeven van de geloofsgemeenschap Huis van Vrede. Eerst wordt het betreffende perspectief kort toegelicht en vervolgens toegepast. De informatie in dit hoofdstuk is afkomstig uit de data vanuit de interviews, de observaties (rondlopen door de wijk en bijwonen huisraadbijeenkomsten), de website van Huis van Vrede en een tweetal documenten van Huis van Vrede (de statuten en een a4'tje met daarop een schematische weergave van de organisatiestructuur van Huis van Vrede).

Een korte opmerking vooraf over Huis van Vrede als geloofsgemeenschap. Huis van Vrede is namelijk zowel een christelijke geloofsgemeenschap als een buurtcentrum. Enerzijds horen deze twee volledig bij elkaar, anderzijds staan ze ook los van elkaar. De ouderlingen en diakenen van Huis van Vrede zijn specifiek betrokken bij de christelijke geloofsgemeenschap en niet per se bij het buurtcentrum⁷⁶. Een paar ouderlingen zijn ook actief binnen het buurtcentrum of de overkoepelende stichting Stad van Vrede, hierover meer in paragraaf 4.3, maar de meesten voelen zich specifiek betrokken bij de geloofsgemeenschap. In dit onderzoek ligt de focus op de christelijke geloofsgemeenschap Huis van Vrede, waarvan de ‘kerkdienst’ op zondag de voornaamste activiteit is. Nu zal het buurtcentrum ook regelmatig voorbij

⁷⁵ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 46.

⁷⁶ Dit komt ook duidelijk terug in het a4'tje met de organisatiestructuur (vertrouwelijke bijlage, 135).

komen, maar wanneer dat het geval is dan zal dit specifiek worden benoemd. In alle andere gevallen wordt met Huis van Vrede de christelijke geloofsgemeenschap bedoeld.

4.1. Context

Iedere geloofsgemeenschap bevindt zich in een bepaalde omgeving. Het gebouw of de plaats waarin men samenkomt staat in een straat, in een wijk, in een dorp of stad⁷⁷. Deze specifieke locatie heeft invloed op de mensen die daar samenkomen. De geloofsgemeenschap maakt deel uit van de omgeving van de locatie en omgekeerd. Er is sprake van een wisselwerking. Wanneer de geloofsgemeenschap activiteiten organiseert dan moeten deze worden afgestemd op de omgeving. Hierbij is het interessant op te merken dat niet iedere geloofsgemeenschap een duidelijke keuze heeft in waar ze samen willen komen. Soms ben je ook afhankelijk van middelen en mogelijkheden. Toch is context meer dan alleen de locatie en het daar bijhorende sociale en culturele milieu. Brouwer et al maken onderscheid tussen micro-, meso- en macroniveau⁷⁸. Wanneer het gaat over de locatie, zoals hierboven beschreven, dan spreken we over microniveau. Bij mesoniveau gaat het bijvoorbeeld over bovenkerkelijke verbanden waar de gemeenschap al dan niet onderdeel van is. Of verschillende bestuurlijke en maatschappelijke organisaties waarmee ze relaties onderhouden. Denk hierbij aan burgeroverheden, bedrijven, ondernemingen, stichtingen enz. Op macroniveau gaat het over de inwerking van maatschappelijke processen op geloofsgemeenschap. Bijvoorbeeld de modernisering en daarbij horende rationalisering en individualisering. Het spanningsveld binnen dit perspectief ziet met name op de vraag in hoeverre een geloofsgemeenschap zich moet aanpassen aan de context of zich er juist tegen moet verzetten.

Toepassing Huis van Vrede

Huis van Vrede bevindt zich in de buurt Kanaleneiland te Utrecht. Dit is een heel multiculturele wijk. Kanaleneiland bestaat uit twee wijken, namelijk Noord en Zuid. Huis van Vrede bevindt zich in het noordelijke gedeelte. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek wonen er 8680

⁷⁷ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 51

⁷⁸ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 52.

mensen in deze wijk, met 2023 als peiljaar⁷⁹. Van deze 8680 mensen zijn er 2335 waarvan Nederland hun land van herkomst is. 5320 van deze mensen hebben een herkomstland van buiten Europa. Grootste gedeelte hiervan is van Marokkaanse en/of Turkse komaf. Wat opvalt als je door de wijk loopt, is dat deze er netjes uitziet. Erg opgeknapt de afgelopen jaren door de gemeente. Het is ook een van de zes geprioriteerde wijken in Utrecht met een buurtagenda om de kansen van inwoners te verbeteren⁸⁰. Eén van de gekozen thema's hierbij is de leefbaarheid (schone stad, verkeersveiligheid) te verbeteren⁸¹. Iets dat opvalt is dat er geen vervallen/verpauperde gebouwen zijn. Veel van de flats die er staan zijn gerenoveerd. Wegen zijn netjes met daarnaast mooie parkeerplaatsen. Verder zijn er twee basisscholen in de buurt, een Cruyff Court waar vaak op wordt gevoetbald, veel groen en een grote openbare speeltuin (Anansi). Ook de weg aan het (Amsterdam-Rijn)kanaal, de Rooseveltlaan, is erg opgeknapt de laatste jaren met goede wandelpaden en mooie groene grasvelden langs het kanaal. Het gebouw van Huis van Vrede bevindt zich redelijk in het midden van de wijk Kanaleneiland-Noord. Het ligt aan een autoweg, maar die is niet heel druk omdat het geen doorgaande weg is. Het is meer een parallelweg van de Marshalllaan, die het grootste deel van de wijk doorkruist. Wel is het een plek waar veel mensen langs wandelen. Het ligt zo goed als aan de speeltuin en de Cruyff Court en naast de twee basisscholen. Verder ligt het vlakbij het winkelcentrum. Tegenover Huis van Vrede staan een aantal grote flatgebouwen met daarin woningen. Dit ziet vooralsnog eigenlijk allemaal op microniveau. Als we kijken naar mesoniveau dan heeft Huis van Vrede een significante samenwerking met de gemeente Utrecht als het gaat om opvang voor mensen zonder verblijfsvergunning⁸². Om voor deze opvang in aanmerking te komen, kun je jezelf melden bij het Aanmeldloket LVV in Huis van

⁷⁹ "Cijfers op de kaart," Centraal Bureau voor de Statistiek, laatst bezocht op 30 november 2024,

<https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/cijfers-op-de-kaart?location=buurt-4ec144aaa65bec6297561f17cc4c5cb3&subject=T001036&year=2023&level=Buurt>

⁸⁰ "Kansen verbeteren," Gemeente Utrecht, laatst bezocht op 30 november 2024, <https://www.utrecht.nl/zorg-en-onderwijs/kansen-verbeteren>

⁸¹ "Buurtagenda Kanaleneiland: buurt verbeteren," Gemeente Utrecht, laatst bezocht op 30 november 2024, <https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/wijken/wijk-zuidwest/wat-gebeurt-er-in-de-wijk/buurtagenda-kanaleneiland-buurt-verbeteren>

⁸² "Opvang voor nieuwkomers," Gemeente Utrecht, laatst bezocht op 30 november 2024, [https://www.utrecht.nl/zorg-en-onderwijs/nieuwkomers/opvang#:~:text=Bestaande%20opvang,Mortangesdreef%20\(tot%20begin%202026\)](https://www.utrecht.nl/zorg-en-onderwijs/nieuwkomers/opvang#:~:text=Bestaande%20opvang,Mortangesdreef%20(tot%20begin%202026))

Vrede. Dit zorgt voor veel inloop in Huis van Vrede, dat doordeweeks functioneert als een buurtcentrum. Hierbij zou je op macroniveau kunnen noemen de vluchtelingenstroom die er momenteel is door de vele plekken in de wereld waar oorlog is. Hierdoor zijn er veel mensen op de vlucht, waarvan regelmatig mensen zonder verblijfsvergunning in Nederland. Sommigen van deze mensen wonen letterlijk in Huis van Vrede, namelijk: in hetzelfde gebouw als waar op zondag de kerkdiensten zijn. Om die reden zijn er de laatste tijd veel mensen uit Iran en Afghanistan bijvoorbeeld. Dit is weer anders dan in de wijk, waar met name Marokkaanse en Turkse mensen wonen.

4.2. Identiteit en cultuur

De begrippen identiteit en cultuur worden naast elkaar gebruikt. De auteurs begrijpen het onderscheid tussen de begrippen, maar gebruiken ze voor hetzelfde perspectief. “Bij identiteit gaat het om het onderscheidende van de geloofsgemeenschap”⁸³. Om dit onderscheidende in beeld te krijgen, legt men de focus op de cultuur. Hierbij gaat het om kenmerkende opvattingen, waarden en normen⁸⁴. Je zou kunnen zeggen: de leefwijze van een gemeenschap. Welk gedrag is normaal of wordt gestimuleerd, welke gebruiken zijn er of welke rituelen. Hoe wordt er met elkaar gecommuniceerd. Een belangrijk element hierbij is dat je pas kunt spreken van een herkenbare identiteit en cultuur wanneer er sprake is van een profiel dat gedurende een zekere tijd gelijk blijft⁸⁵. Dit betekent niet dat het nooit kan veranderen, geen enkele gemeenschap behoudt voor altijd dezelfde identiteit en cultuur. Interessant is vooral in hoeverre de identiteit en cultuur van een gemeenschap verschillen ten opzichte van haar omgeving. En als het gaat om geloofsgemeenschappen is het met name de vraag in hoeverre zij “zich onderscheiden van andere seculiere, religieuze of kerkelijke organisaties binnen de samenleving”⁸⁶.

Toepassing Huis van Vrede

De woorden van Christopher zijn kenmerkend als het gaat om de cultuur binnen huis van vrede: “Ik denk dat het woord ‘welkom’ wel heel erg past bij Huis van Vrede”(96). Hij is niet de

⁸³ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 54.

⁸⁴ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 55.

⁸⁵ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 56.

⁸⁶ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 57.

enige die dit aangeeft; eigenlijk komt dit in alle interviews terug. Huis van Vrede is een plek waar iedereen welkom is. En dan iedereen in de breedste zin van het woord. Mensen uit andere culturen, mensen met een andere geloofsachtergrond, iedereen is welkom. Omdat Huis van Vrede naast kerk ook buurtcentrum is, staan de deuren altijd open (in ieder geval overdag, zeven dagen in de week). Als je binnenkomt dan krijg je een kopje koffie aangeboden en de kans is groot dat iemand naar je toeloopt en een gesprekje met je aanknoopt. Loop je tijdens de lunchpauze binnen dan kun je aanschuiven om een hapje mee te eten. Tegelijkertijd gaat het verder dan alleen welkom heten, ze willen er ook echt zijn voor elkaar en voor de buurt. Zorgen voor elkaar. Het woord 'familie' komt in dit kader vaker terug in de interviews. Praktische hulp bieden aan elkaar, bijvoorbeeld door maaltijden uit te delen. Ook hebben veel van de mensen die betrokken zijn bij Huis van Vrede hun eigen huis -voor korte of langere tijd- opengesteld voor anderen die zelf geen plek hadden om te slapen of te wonen. Zeker sinds het Aanmeldloket LVV in Huis van Vrede is gevestigd, staan er regelmatig mensen zonder verblijfsvergunning voor de deur die geen slaapplek hebben voor de nacht. Vanuit Huis van Vrede kunnen ze lang niet al deze mensen van een slaapplek voorzien, zeker niet voor permanent, maar waar ze kunnen bieden ze onderdak.

Daarnaast is heel belangrijk voor de identiteit van Huis van Vrede dat het gaat om Jezus. Rebecca verwoordde het als volgt: *"Jezus is onze vrede, dat staat in het midden"* (113). Huis van Vrede is een gemeenschap die Jezus wil volgen. Ze geloven dat Jezus' vrede er is voor iedereen, voor de hele buurt, en willen dit graag uitdelen. Niet door de pushen of het op te dringen, nee, iedereen is welkom en als je vervolgens meer wil leren of zien van Jezus dan kan dat. Maar hierin is iedereen vrij, er wordt ruimte geboden. Waarbij ze vanuit Huis van Vrede zelf duidelijk zijn over het feit dat ze Jezus willen volgen. Dit wordt zeker niet onder stoelen of banken geschoven. Verder hebben ze vanuit Huis van Vrede ook een duidelijk drieslag met hun kernprincipes, welke elke respondent ook reproduceerde in het interview, namelijk: 'samen', 'de ander eerst' en 'feest'. Een mooie toepassing van deze drieslag komt terug in de woorden van Daniel: *"dus voor ons is het heel belangrijk dat we dingen samen doen, daarbij dat Jezus in de ander groter is dan Jezus in onszelf en dat dit uitkomt in een feest. Dat zijn onze richtlijnen"* (52).

Huis van Vrede valt niet binnen een bepaalde kerkelijke stroming of traditie. Formeel beschrijven ze zichzelf als een groep mensen die God wil leren kennen⁸⁷. De basis hiervoor is de Bijbel. Verder schrijven ze: “Jezus heeft ons gered door voor ons dood te gaan aan het kruis. Hij is niet dood gebleven, maar leeft. Jezus is onze Koning en geeft ons vrede. Hij wil dat wij hem volgen. Wij willen het verhaal van Jezus vertellen en zijn liefde laten zien in wat we doen. We hopen dat jij je thuis voelt bij ons. We zijn allemaal verschillend, dat maakt niet uit, we helpen elkaar. Wij wensen dat kanaleneilanders Gods vrede steeds meer ervaren.”⁸⁸. Als laatste voegen ze hieraan toe dat Huis van Vrede de Apostolische Geloofsbelijdenis onderschrijft.

4.3. Structuur en middelen

Waar het bij identiteit en cultuur meer gaat om de ‘zachte’ aspecten van een organisatie, gaat het bij structuur en middelen om de ‘harde’ formele regels en afspraken. Structuur heeft alles te maken met ordening⁸⁹. Het doel of het idee hierachter is dat een goede structuur ervoor zorgt dat de bestaande middelen geoptimaliseerd worden. Onder middel verstaan Brouwer et al datgene wat een geloofsgemeenschap nodig heeft om haar doelen te bereiken. “Dit kunnen materiële zaken zijn (geld, vermogen, grond, gebouwen, personeel), maar ook immateriële aspecten als het imago van een geloofsgemeenschap, de vrijwillige inzet en betrokkenheid van kerkleden, kwaliteit van de organisatie, en spiritualiteit”⁹⁰. De vraag hierbij, of het spanningsveld, is of structuur en middelen worden gebruikt om tot verandering te komen of juist om de bestaande situatie te handhaven.

Toepassing Huis van Vrede

Huis van Vrede is niet direct een plek die men associeert met structuur. “*We zijn natuurlijk niet zo een heel geregelde kerk*”(7), aldus Sarah. Of Jennifer die aangeeft dat dingen over het algemeen heel spontaan gebeuren. Dit in het kader van het organiseren van een 24/7-prayer bijeenkomst. Het idee kwam bij haar op, ze sprak hierover met een andere ouderling, die was ook enthousiast en vervolgens gingen ze het organiseren. Binnen Huis van Vrede wordt niet

⁸⁷ Statuten, artikel 2 (Vertrouwelijke bijlage, 136).

⁸⁸ Statuten, artikel 2 (Vertrouwelijke bijlage, 136).

⁸⁹ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 57.

⁹⁰ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 58.

gewerkt met lidmaatschap. Je kunt dus geen lid worden van Huis van Vrede. Wel hebben ze een ‘huisraad’. Deze bestaat uit alle ouderlingen en diakenen, een groep van zo’n 15 personen. De huisraad komt één keer per twee weken bij elkaar op maandagavond. Tijdens deze avonden houdt men Bijbelstudie en bespreekt men de praktische dingen die geregeld moeten worden. Dit wordt vervolgens opgepakt door iemand vanuit de huisraad. Alle ouderlingen en diakenen zijn, op één betaalde kracht na, als vrijwilliger betrokken bij Huis van Vrede. Eigenlijk geven ze allemaal aan zich geroepen te voelen om zich in te zetten voor de buurt en doen dit vanuit Huis van Vrede.

Waar er op het eerste gezicht niet zoveel structuur lijkt te zitten in alle activiteiten die plaatsvinden binnen Huis van Vrede, zo ingewikkeld is de structuur als het gaat om hoe het nu precies werkt met Huis van Vrede als zijnde kerk en buurtcentrum in één gebouw. Dat is “*echt super gecompliceerd*”(47), aldus Daniel. Nu geeft het A4’tje over ‘Hoe zit Huis van Vrede in elkaar’ gelukkig wat inzicht⁹¹, en daarnaast zit één van de ouderlingen van Huis van Vrede ook in het bestuur van de stichting Stad van Vrede. Kortom, er volgt een poging de structuur wat nader toe te lichten, met daarbij aan de voorkant de opmerking hierin niet helemaal volledig te zullen zijn. Huis van Vrede is dus een buurtcentrum én een christelijke geloofsgemeenschap. Het belangrijkste (materiële) middel van Huis van Vrede is het gebouw, welke is gevestigd aan de Trumanlaan 72-74 in Kanaleneiland, Utrecht. Dit gebouw is niet van Huis van Vrede zelf, maar van de gemeente Utrecht. Het is voor Huis van Vrede onbetaalbaar om dit gebouw helemaal zelf van de gemeente Utrecht te huren. Hoe dit nu is georganiseerd, is dat er een andere stichting tussen zit, namelijk Stad van Vrede. Deze stichting Stad van Vrede huurt het gebouw van de gemeente Utrecht. Het gebouw wordt vervolgens gebruikt voor allerlei (sociale) activiteiten waar deels ook subsidies voor zijn vanuit de gemeente Utrecht. Denk aan het geven van taallessen, er is een naaiatelier gevestigd in het gebouw, er is een plek om je telefoon te laten repareren en je kunt dagelijks binnenlopen voor een kopje koffie en thee. Verder worden verschillende zalen in het gebouw ook verhuurd voor extra inkomen, bijvoorbeeld voor vergaderingen of conferenties. Nadrukkelijk wordt er geen verhuur aangeboden voor privé-feestjes zoals verjaardagen, babyshowers, bruiloften etc. in

⁹¹ Organisatiestructuur Huis van Vrede (Vertrouwelijke bijlage, 135).

verband met geluidsoverlast voor de burenen⁹². Een andere gebruiker van het gebouw aan de Trumanlaan is De Toevlucht. Dit is een opvanglocatie voor uitgeprocedeerde mannen van het Leger des Heils. Op deze manier worden de kosten voor het huren van het gebouw verdeeld – waarbij Huis van Vrede zelf dus ook huur betaalt aan de stichting Stad van Vrede. Het geld hiervoor komt op verschillende manieren bij Huis van Vrede binnen. Zoals gezegd krijgen ze voor sommige activiteiten vanuit het buurtcentrum subsidie vanuit de gemeente. Daarnaast is er nog een stichting betrokken die financieel ondersteunt, namelijk stichting UMA. Dit is een deputaatschap van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt⁹³. Zij betalen ook voor activiteiten vanuit het buurtcentrum en daarnaast betalen zij het salaris van Henk en zijn vrouw, die hierdoor fulltime werkzaam kunnen zijn voor Huis van Vrede. En daarin een belangrijk rol vervullen als verbindingspersonen tussen het buurtcentrum en de kerk van Huis van Vrede. Formeel is Henk ook door de Rehobothkerk (GKV Utrecht Centrum) uitgezonden als missionair predikant. Daarnaast krijgt Huis van Vrede geld binnen door fondsen, giften en donateurs. Dit kunnen gevers zijn van buiten de gemeenschap, maar daarnaast dragen de mensen die onderdeel uitmaken van Huis van Vrede zelf ook financieel bij. Alles bij elkaar genomen is het best een ingewikkelde constructie en ook ieder jaar best een uitdaging om financieel rond te komen voor Huis van Vrede, maar tot nu toe hebben ze elk jaar nog positief af kunnen sluiten. *“Er wordt voor ons gezorgd”* (41), is de conclusie van Andrew – waarbij hij zijn blik naar boven richt.

4.4. Leiding

Een belangrijk aspect dat Brouwer et al benoemen als het gaat om leidinggeven binnen een geloofsgemeenschap, is dat dit alles te maken heeft met de noodzaak tot verandering. Verandering is onvermijdelijk en de leider van de geloofsgemeenschap speelt een belangrijke rol om dit proces goed te begeleiden en de mensen mee te nemen in de richting van een bepaald doel. Twee definities die Brouwer et al noemen, zijn: “leiderschap is als een proces

⁹² “Zaalverhuur,” Stad van Vrede, laatst bezocht op 2 december 2024, <https://www.stadvanvrede.org/zaalverhuur/>

⁹³ Op de website staat de volgende omschrijving voor stichting UMA: “Stichting UMA is een Utrechtse stichting die christenen en moslims dichterbij elkaar wil brengen” (“Stichting Uma,” Stichting Uma, laatst bezocht op 2 december 2024, <https://www.stichtinguma.nl/>)

van sociale beïnvloeding waarbij de leider groepsleden in de richting van een doel stuurt”⁹⁴, en daarnaast spreken ze van “transformationeel leiderschap, gericht op verandering en transformatie en niet op behoud of de vervolgmaking van het bestaande”⁹⁵. Er zijn verschillende manieren waarop een leidinggevende de mensen uit de gemeenschap kan beïnvloeden. Ook wel ‘stijlen’ van leiderschap genoemd. Brouwer et al. onderscheiden de volgende vier stijlen: directief, overtuigend, ondersteunend en delegerend⁹⁶. Vanwege de complexiteit van geloofsgemeenschap vandaag de dag, wordt er van een leider gevraagd om over verschillende stijlen te beschikken. Afhankelijk van de situatie -verschillende geloofsgemeenschappen in verschillende fasen van hun ontwikkeling- wordt er een bepaald soort stijl leiderschap verlangd.

Toepassing Huis van Vrede

Dit is een ingewikkeld punt om toe te passen binnen Huis van Vrede, aangezien ze hier geen ‘officiële’ leider hebben. Er is niet één iemand in functie als leider. Het leiderschap dat er is, ligt bij de huisraad (alle ouderlingen en diakenen van Huis van Vrede). Degene die het meest aanwezig is, bij het meeste betrokken is en (daardoor) het meest op de hoogte is van alles wat er binnen Huis van Vrede gebeurt -zowel binnen de kerk als binnen het buurcentrum- is Henk. Hij is ook de enige die hiervoor betaalt krijgt. Alleen hij positioneert zich nadrukkelijk niet als ‘leider’ van Huis van Vrede, maar als één van de ouderlingen. Vanuit de interviews, maar ook vanuit het bijwonen van de bijeenkomsten van de huisraad wordt duidelijk dat de ouderlingen en diakenen vooral gericht zijn op het hier en nu. Als in: hoe zorgen we dat alles kan blijven draaien. De kerkdiensten op zondag bijvoorbeeld. Wie gaat er voor, wie is de host, welk Bijbelgedeelte wordt er behandeld? Zijn er speciale diensten waar extra voorbereiding voor nodig is (Kerst bijvoorbeeld)? Naast deze meer praktische zaken, kan het ook zo zijn er andere dingen spelen die aandacht vragen. Mensen die hulp nodig hebben (financieel of geestelijk), of er leven vragen over iets dat gebeurt of is gebeurd binnen Huis van Vrede. Er komen allerlei mensen over de vloer en dit leidt soms ook tot spannende of ingewikkelde situaties. Dit kan leiden tot de vraag hoe hiermee om te gaan als Huis van Vrede zijnde. Over één zo’n kwestie was ook een extra huisraad bijeenkomst georganiseerd op maandag 2 december 2024. Dat

⁹⁴ Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 60

⁹⁵ Idem.

⁹⁶ Idem.

ging over mensen die wat meer aan de rand van de vieringen lijken te staan⁹⁷. Zijn deze mensen echt betrokken bij Huis van Vrede? Hebben ze iets met Jezus of niet? Wat verwachten we van hen of kunnen we überhaupt iets verwachten/vragen van deze mensen of laten we dat helemaal vrij? Moeilijke en goede vragen om met elkaar over te spreken. Zonder hierover op de inhoud veel dieper in te zoomen, is het interessant om te zien hoe een dergelijke gesprek gaat in het kader van leidinggeven. Dan is het eerste wat opvalt dat het mooi is dat dit gesprek dus wordt gevoerd en dat het wordt gevoerd in alle openheid; iedereen kon zijn of haar mening en vragen hierover delen. Tegelijkertijd viel op dat er niet echt een sturend of richtinggevend antwoord uit het gesprek naar voren kwam. Het bleef meer bij horen van hoe men (ouderlingen en diakenen) hierover denkt. Ook viel het op dat niemand echt het totaalplaatje lijkt te hebben van hoe in dit geval het contact loopt met de verschillende groepen mensen die bij Huis van Vrede over de vloer komen. Dit zorgt voor een bepaalde mate van handelingsverlegenheid, want er wordt dan gedacht: 'ja, die zal misschien wel met ze spreken en weten hoe ze erin zitten', terwijl dit vervolgens niet het geval lijkt te zijn. Maar het kan ook zijn dat iemand het idee heeft dat een bezoeker vooral passief aanwezig lijkt te zijn en niet echt mee lijkt te doen met de kerkdienst, terwijl iemand anders daar juist heel positieve gesprekken mee heeft gehad. Een ander voorbeeld van hoe om te gaan met bepaalde situaties of thema's is het gesprek over hoe men binnen (de huisraad van) Huis van Vrede denkt over homoseksualiteit in de kerk. Dit kwam in alle interviews terug. Alle respondenten haalden dit aan in het kader van leiderschap binnen Huis van Vrede en hoe om te gaan met verschillende ideeën of visies. Conclusie was uiteindelijk -na intensieve en moeilijke gesprekken- dat hier verschillende meningen over bestonden en het bleek te complex om hier één besluit over te nemen. Want ondanks dat het een moeilijk onderwerp en gesprek is, hebben ze als huisraad steeds gezegd dat het belangrijkste is om bij elkaar te blijven, ook al zijn ze het oneens. Dus uiteindelijk was de conclusie dat ze accepteren dat hier verschillende meningen over bestaan.

De hierboven beschreven voorbeelden geven wellicht ook het gevaar of de uitdaging weer van het niet heel duidelijk definiëren van leiderschap en/of dit bij één persoon neer te leggen. Nu is dit ook iets waar ze vanuit Huis van Vrede mee aan de slag willen en dan specifiek als het gaat over 'visie': waar willen we heen. Begin volgend jaar start onder leiding van Stefan

⁹⁷ Vertrouwelijke bijlage, 133.

Paas hier ook een traject over om met elkaar na te denken over de visie van Huis van Vrede. In het kader van leiderschap is dit heel belangrijk, om een duidelijk doel te hebben waar je heen wilt en vervolgens te bepalen hoe je daar gaat komen (leiderschap). Dit alles binnen de beperkte mogelijkheden (middelen) die er zijn, want het is een kleine club mensen die het (bijna) allemaal naast hun eigen werk en hun eigen gezin doen. Belangrijk onderdeel van dit nadenken over de richting is om te bepalen in welke levenscyclusfase Huis van Vrede zich bevindt⁹⁸. Aangezien Huis van Vrede inmiddels ruim 10 jaar bestaat en qua omvang redelijk gelijk lijkt te blijven, lijken de levenscyclusfasen kerkplanting en groei niet direct aan de orde. De vraag is in hoeverre de focus moet komen te liggen op continuïteit of misschien juist op revitalisering. In beide gevallen geldt dat hierin een belangrijke rol is weggelegd voor de leider/leiding.

Verder valt op dat het leiderschapsteam van Huis van Vrede bestaat uit allemaal blanke mensen van middelbare leeftijd. Nu is hier natuurlijk niets mis mee, maar wel opvallend voor een kerk die zich omschrijft als een familie die uit mensen bestaat van heel veel verschillende landen en culturen⁹⁹. In hoeverre zou het mogelijk zijn om deze familie ook in de volle breedte vertegenwoordigd te zien in het leiderschapsteam? In het verlengde hiervan is het interessant dat het de ouderlingen van Huis van Vrede zijn die voorgaan tijdens de diensten op zondag. De meesten van hen hebben hiervoor geen opleiding gevolgd, maar hebben het geleerd door het te doen. Daarbij wordt er bij de vergadering van de huisraad altijd gestart met een Bijbelstudie over het gedeelte waar de aankomende zondag over gepreekt gaat worden. Hier denken ze als huisraad samen over na, met daarbij een sterke focus op het contextualiseren van de boodschap voor alle mensen vanuit verschillende achtergronden die aanwezig zijn in de dienst op zondag. Dit belang van contextualiseren is -naast het feit dat ze geen predikant kunnen betalen- een heel belangrijke reden voor het feit dat de ouderlingen degenen zijn die preken, aldus Andrew (32).

⁹⁸ Brouwer et al. onderscheiden er zes: kerkplanting, groei, continuïteit, revitalisering, kerksluiting of fluïde vormen (Brouwer et al., *Levend Lichaam*, 66-67).

⁹⁹ "Wie zijn wij?," Huis van Vrede, laatst bezocht op 2 januari 2025, <https://huisvanvrede.org/wie-zijn-wij>

4.5. Deelconclusie

In dit hoofdstuk stond de vraag centraal: 'Wat voor geloofsgemeenschap is Huis van Vrede?'.

Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden is de geloofsgemeenschap Huis van Vrede beschreven aan de hand van vier perspectieven: 1) context, 2) identiteit en cultuur, 3) structuur en middelen en 4) leiding.

Huis van Vrede bevindt zich in de multiculturele wijk Kanaleneiland te Utrecht. Het gebouw waar ze gebruik van maken ligt redelijk in het midden van de wijk. Mede doordat het gebouw doordeweeks functioneert als buurthuis en er daarnaast een Aanmeldloket LVV vanuit de gemeente Utrecht in is gevestigd, zijn er veel mensen met allerlei culturele achtergronden die binnenlopen in het gebouw van Huis van Vrede.

Een kenmerkend woord voor Huis van Vrede is 'welkom'. Huis van Vrede is een plek waar iedereen welkom is. Daarnaast is Huis van Vrede een gemeenschap van mensen die Jezus willen volgen. Jezus brengt vrede en dat willen ze als Huis van Vrede graag doorgeven aan de hele buurt. Hierbij is de Bijbel de basis en ze onderschrijven de Apostolische Geloofsbelijdenis. Verder zijn ze niet verbonden met een bepaalde kerkstroming of kerkelijke traditie en hebben ze geen andere belijdenissen op schrift gesteld.

Het is in het licht van bovenstaande dan ook niet verbazingwekkend dat Huis van Vrede niet zo'n heel geregelde kerk is. Over het algemeen gebeuren dingen heel spontaan en vrijwel altijd onder bezielende leiding van één van de ouderlingen of diakenen die allemaal -behalve één iemand- als vrijwilliger betrokken zijn bij Huis van Vrede. Het belangrijkste middel van Huis van Vrede is het gebouw aan de Trumanlaan. De kerk huurt dit gebouw van de stichting Stad van Vrede, maar daarnaast wordt het gebouw ook voor allerlei (sociale) activiteiten gebruikt. Geld voor het huren van dit gebouw en al het andere dat nodig is om de kerk draaiende te houden, is afkomstig van de leden zelf of vanuit fondsen, donateurs en giften.

Huis van Vrede kent geen formele leider. Het leiderschap ligt bij de huisraad en is voornamelijk gericht op het hier en nu: hoe zorgen we dat alles blijft draaien. Er is geen duidelijke visie over waar ze als Huis van Vrede naartoe willen groeien of ontwikkelen. Belangrijke reden hiervoor is dat de middelen erg beperkt zijn, aanzien de huisraad bestaat uit een kleine club mensen die het (vrijwel) allemaal naast hun eigen werk en hun eigen gezin doen. Dus meer dan 'de zaak draaiende' houden lijkt niet haalbaar. Tegelijkertijd is er altijd een manier waarop er leiding wordt gegeven ongeacht hoe bewust je jezelf hiervan bent. Binnen Huis van Vrede lijkt het erop dat wanneer er concrete zaken spelen dan wordt hier

open en eerlijk het gesprek over aangegaan. Iedereen mag zeggen wat hij of zij vindt of waar hij of zij tegenaan loopt. Maar soms blijft het daar ook bij zonder dat dit leidt tot een richtinggevend antwoord. Soms is de conclusie simpelweg dat ze er als huisraad verschillend over denken. Dit is ook niet gek als je geen sprake is van een duidelijke leider, want wie bepaalt er dan wie wel en niet gelijk heeft of welke richting er wordt gekozen? Tot nu toe lijkt deze manier van leiding geven prima te werken en te hebben gewerkt, maar het is interessant om de vraag te stellen waar men zich als Huis van Vrede ziet over bijvoorbeeld 10 jaar? Hoe duurzaam is deze manier van leidinggeven? En wat zou er gebeuren als er een moment komt dat er wel duidelijk richting moet worden gekozen? Betekent dit dat er mensen uit het leiderschapsteam zouden stappen of zelfs bij Huis van Vrede zouden vertrekken? Vragen waar in dit onderzoek geen antwoord op zal komen, behalve te constateren dat het interessant zou zijn om dit eens verder te onderzoeken. Mogelijk kunnen deze vragen meegenomen worden in het traject over de visie van Huis van Vrede dat in 2025 gaat lopen onder leiding van Stefan Paas. Dit onderzoek vervolgt haar weg door in te zoomen op de beleden boodschap van heil door de huisraad van Huis van Vrede.

5. Op zoek naar heil in Kanaleneiland

Deelvraag 2: Wat is de boodschap van heil die wordt beleden door de leden van de huisraad van Huis van Vrede?

In het vorige hoofdstuk is aan de hand van vier perspectieven beschreven wat Huis van Vrede voor een (christelijke) geloofsgemeenschap is. Dit hoofdstuk zoomt in op de boodschap van heil. Welke boodschap van heil wordt beleden door de leden van de huisraad van Huis van Vrede? Om tot een goed antwoord te komen op deze vraag lopen we verschillende aspecten van de boodschap van heil langs. Hierbij worden de categorieën aangehouden zoals beschreven in paragraaf 3.1.1. onder ‘semigestructureerd’. Dit betekent dat heil als goed nieuws voor het hier en nu als eerste zal worden uitpakkt: wat heeft het christelijke geloof te bieden voor het leven van alledag? Daarna verschuift de focus naar de toekomst, heeft heil daar (ook) iets over te zeggen? Vervolgens komt de prominente rol van Jezus in beeld. Als laatste volgt een bespreking over of, en zo ja hoe, men binnen Huis van Vrede bezig is met het uitdelen van de boodschap van heil. De informatie in dit hoofdstuk is afkomstig uit de data van de interviews en de observaties.

Ter inleiding is het goed en interessant te benoemen dat de meeste respondenten bekend waren met het woord ‘heil’. De meesten gaven hierbij aan dat ze binnen een gereformeerde kerk zijn opgegroeid en vanuit die context resoneerde dit woord. Twee respondenten gaven nadrukkelijk aan het woord niet te kennen, anders dan van het leger des heils bijvoorbeeld. Voor hen is het woord ‘heil’ omschreven als ‘redding’. Dus in de rest van het interview ging het dan om de vraag wat de christelijke boodschap van redding betekent voor het leven hier en nu, voor de toekomst enz.

5.1. Heil: goed nieuws voor het hier en nu

Niet geheel onverwachts leverde de vraag naar de boodschap van heil een rijk en uiteenlopend beeld op. Dit rijke beeld wordt in dit hoofdstuk verder uitpakkt. Tegelijkertijd, bij de bestudering van alle interviews was er ook zeker sprake van grote lijn. Zo duidelijk dat het goed is deze eerste te benoemen alvorens verder in te zoomen op de afzonderlijke aspecten. Het beeld dat naar voren kwam, is het volgende: ‘Heil gaat over het goede van God,

over het doorbreken van het Koninkrijk van God. Dit heeft alles te maken met Jezus. Hij heeft ons gered. En Hij laat ons zien dat God van ons houdt en dat er contact kan zijn met God.’ Echter, de vervolgvraag is hoe dit werkt en wat dit dan concreet betekent binnen Huis van Vrede. In deze eerste paragraaf van dit hoofdstuk zal in vijf subparagrafen verder uitgpakt worden wat dit volgens respondenten betekent voor het leven hier en nu.

5.1.1. Geliefd zijn door God

De meeste respondenten benoemen als belangrijk onderdeel van heil dat we geliefd zijn door God, door Jezus¹⁰⁰. Zo zegt Steven bijvoorbeeld: *“Jezus is gekomen naar de aarde om ons te redden. Dat laat ten eerste zien dat God de mensen liefheeft en dat er contact kan zijn met God”*(84). Of Rebecca, die aangeeft: *“dat je geliefd bent, dat het goed is zoals het is, dat God je kwaliteit heeft gegeven, dat je ruimte in mag nemen, dat je niet productief of rijk hoeft te zijn om liefde waarde te zijn”*(116). Christopher vertelt over een contact dat hij heeft met een vrouw uit de buurt. Een getraumatiseerde en kwetsbare vrouw. Ze hebben elkaar wat beter leren kennen en deze vrouw geeft terug dat ze het contact met Christopher zo fijn vindt en rust ervaart in zijn nabijheid. Daarin ziet Christopher duidelijk Jezus aan het werk: *“gewoon in het feit dat ze dus hier geliefd is”*(100). Volgens Jennifer is een belangrijk onderdeel van het geliefd zijn door God, dat je ertoe doet. God heeft een plan met je leven, dat is goed nieuws: *“je doet ertoe, misschien kun je het niet altijd zien, maar echt, God houdt van je”*(73). Dit geliefd zijn, geeft je waarde als persoon. En dit hoef je niet te verdienen, nee, dit mag je ontvangen door wat Jezus voor jou heeft gedaan. Dat is goed nieuws. Dat is heil. Maar er is meer. Want naast geliefd zijn, gaat heil ook over bevrijding en genezing. Dit brengt ons bij het tweede aspect van de boodschap van heil: bevrijding en genezing.

5.1.2. Bevrijding en genezing

Zeker vier respondenten spreken over bevrijding en genezing als onderdeel van de christelijke boodschap van heil voor het hier en nu. Meer dan eens worden ze ook in één adem genoemd. Dit vinden we bijvoorbeeld bij Rebecca: *“en ik denk dat het super belangrijk is dat je de aspecten hebt van redding, maar ook van genezing en ook van bevrijding”*(116). Sarah denkt bij heil aan *“..wat Gods koninkrijk nu al met zich meebrengt aan bevrijding voor mensen”*(4). Deze bevrijding kan van een heleboel dingen. Voorbeelden die Sarah geeft gaan over het

¹⁰⁰ Meestal wordt er gesproken over Jezus als God, maar de namen worden zo nu en dan door elkaar gebruikt.

doorbreken van een cirkel van geweld, van je recht moeten krijgen. Maar God kan overal van bevrijden: schuld, verslaving, psychische problemen. Andrew betreft het op zijn eigen leven als hij spreekt over bevrijding. Wanneer hij preekt, probeert hij zelf ook echt door de boodschap heen te gaan. Dit betekent ook om dingen te delen vanuit zijn eigen leven, waar hij zelf doorheen is gegaan. En dat kan soms best pijnlijk zijn en soms ook wel ingewikkeld, om dat te delen. Maar *“ik heb wel geleerd dat dat opzoeken van je eigen pijn, moeite, schaamte en hoe God daarin met je aan het werk is.. dat is in het leven, de bevrijding leven”*(33). Volgens Rebecca gaat bevrijding over losmaken, *“het weghalen van zonde en het losmaken van patronen”*(116). Als we kijken naar genezing dan kan dit gaan over fysieke genezing, maar ook over emotionele of geestelijke genezing. Over genezing van *“krassen op de ziel”*(116), zoals Rebecca het noemt, *“genezing van de ziel – heeft te maken met het geliefd weten”*. Volgens Daniel heeft genezing ook alles te maken met vergeving. En dat het toegeven van bepaald (verkeerd) gedrag kan leiden tot bevrijding, zodat je weer verder kunt. Dit vergeven komt vaker terug, ook in het kader van vergeving van zonde. Een derde aspect waarin het heil tot uiting komt.

5.1.3. Vergeving van zonden

Dit thema wordt bij meerdere respondenten genoemd. Meer dan eens even zijdelings zonder er verder over uit te wijden, behalve bij Christopher en Mark. Zij bespreken het in detail en vooral ook wat het voor hen persoonlijk betekent. Zo spreekt Mark in het kader van heil vooral over het plan van God om mensen met Zichzelf te verzoenen. Daarbij gaat het specifiek over het aspect van vergeving van zonden. Hierover zegt Mark: *“dat aspect van zonden en vergeving is in mijn leven nog best wel groot en best wel een ding, wat ik ook echt nodig heb - dat vergeven zijn en geaccepteerd zijn door God, dat heb ik nodig in mijn dagelijks leven”*(19). Dat als je verkeerde dingen doet, of het gevoel hebt dat je faalt, dat je altijd terug mag komen bij Jezus. En dat Hij je helpt in de strijd met het leven of met zonden. Als hij dan kijkt naar een vriend bijvoorbeeld, die toch allerlei keuzes lijkt te hebben gemaakt die meer destructief zijn, dan merkt hij de gedachte bij zichzelf van *“zo had het bij mij ook kunnen gaan, als ik mijn leven zonder Jezus zou doen. En daar komt dan denk ik dat heil om de hoek kijken”*(20). Ook Christopher benoemt het vergeven van zonden specifiek als aspect van het heil. Hij spreekt over het evangelie van Jezus, *“die naar de wereld is gekomen, voor onze zonde is gestorven..”* (99). De gevolgen hiervan ervaart hij ook dagelijks: *“als ik zelf fouten maak of zo en dan me*

daar slecht over voel en dan is alleen de beweging richting God, dat ik denk van ‘o ja, wacht, het is betaald, ik mag gewoon een kind zijn, al die verkeerde dingen die houden me niet weg bij God’. Dat stelt me dan weer in de vrijheid om het goede te doen”(99). Naast vergeving van zonde wat we in Jezus mogen ontvangen, mogen we vervolgens ook leren om anderen te vergeven. Om als verschillende mensen, vanuit verschillende culturen, samen te leven en tot zegen te zijn voor elkaar. Dit aspect van de christelijke boodschap van heil komt in ieder interview naar voren. Het evangelie stelt ons in staat om ons leven te delen en het goede voor de ander te zoeken.

5.1.4 In vrede kunnen samenleven met mensen uit allerlei culturen

Huis van Vrede wil een plek zijn waar iedereen uit de buurt Kanaleneiland zich welkom voelt. Het beeld dat in meerdere interviews terugkomt, is van een volle tafel met mensen van allerlei volken en talen. Een referentie naar het bruiloftsmaal van het Lam (zoals we dit lezen in de Bijbel in Openbaringen 19). Dit gaat alleen niet vanzelf; het leven samen doen als mensen vanuit verschillende culturen en achtergronden. Maar de christelijke boodschap van heil gaat erover dat dit wel mogelijk is door Jezus. Andrew geeft er de volgende woorden aan: *“wat ik gezien heb, en wat wij ook tegen elkaar hebben gezegd van als Jezus onze vrede is, dan overbrugt Hij ook nu al stukjes van het verschil tussen mensen en culturen. Het kan eigenlijk niet, we kunnen niet duurzaam samenleven met elkaar, maar we kunnen het wel door Christus heen. ... voor mij, heil gaat daar dus over”(31).* Volgens Jennifer is het unieke aan het christelijk geloof dat het je in staat stelt als familie samen te leven en de onmogelijke liefde die je daarbij kunt hebben met iemand die zo anders is dan jezelf. Dit vertelt ze aan de hand van een verhaal waarin iemand uit de gemeenschap agressief tegen haar werd, terwijl ze geen idee had wat er aan de hand was (mogelijk een verschil in taal of cultuur). Deze situatie zorgde ervoor dat Huis van Vrede niet meer zo vredig voor haar voelde en dat ze eigenlijk weg wilde blijven. Vervolgens is ze samen met anderen toch in liefde de confrontatie aangegaan met die persoon en hebben ze het uit kunnen spreken, waardoor er in ieder geval begrip ontstond en ze samen verder konden. Hierover zegt ze vervolgens: *“Ik heb zoveel liefde van God dat ik kan tegen een beetje van de agressie van iemand anders”(69).* Voor Daniel is het ook duidelijk wat het christelijk geloof te bieden heeft wat je elders niets vindt, namelijk: gemeenschap. *“De gemeenschap is bij ons een heel groot ding. Dus gemeenschap is denk ik het eerste; dat is zowel de uitkomst als het middel van wat Jezus met ons doet”(50).* De gemeenschap binnen huis van

vrede gaat verder dan het gezellig hebben met elkaar. Onderdeel hiervan is echt zorg te dragen voor elkaar. Velen van de respondenten hebben zelf mensen in hun huis opgevangen, tijdelijk of voor langere tijd. Tijdens één van de interviews werd respondent zelfs gebeld door zijn vrouw die vertelde dat er een vrouw voor de deur van Huis van Vrede stond die geen plek had om te slapen. Waarna de vraag volgde: 'mag ze anders bij ons slapen?'. De andere dame die ze al opvingen in hun huis was er namelijk een paar dagen niet, dus er was een plekje. En dit verhaal is geen uitzondering. Zeker vier respondenten geven ook aan mensen in hun eigen huis op te vangen of dit te hebben gedaan. Jennifer zegt hierover dat het *"makkelijk is om te doen, omdat we deel van Huis van Vrede zijn. Omdat veel mensen dat ook hier doen, we zijn niet de enige"*(75). Ze kunnen sparren met elkaar over hoe dit werkt, waar ze tegen aanlopen of elkaar helpen als dat even nodig is. En het bijzondere is dat ze hierbij eigenlijk allemaal aangeven dat het voor henzelf ook een zegen is om dit te kunnen doen. Jennifer verwoordt het als volgt: *"voor mij is het een cadeau en ik heb het idee soms dat ik leef echt een beetje zoals de eerste christenen, die veel met elkaar deelden. En eigenlijk was het van mij een soort ideaal dat ik had, maar het is moeilijk om te leven als je alleen naar een kerk gaat en je kent de mensen niet. Als je de mensen hier leert kennen, dan is het makkelijk om ze bij je uit te nodigen om te komen leven, omdat je ze kent. Als je niemand kent en iemand zegt, ja we zijn vluchteling en leven op de straat, je wilt graag wat doen maar het is ook eng een beetje"*(76). Kortom, het is een zegen om tot zegen te kunnen zijn, ook al kost dat wat van jezelf. Of misschien juist omdat het iets kost van jezelf.

5.1.5. Doorbreken van het Koninkrijk van God.

In het kader van heil is het nog goed om te benoemen dat vier van de acht respondenten concreet spreken over de komst van het Koninkrijk van God. Neem Christopher bijvoorbeeld, die zegt: *"De boodschap van heil, dat is eigenlijk het doorbreken van Gods Koninkrijk in deze wereld"*(99). Of Rebecca: *"Als ik aan heil denk, dan denk ik aan het Koninkrijk van God"*(116). Met name Andrew spreekt veel over het Koninkrijk (van God, van Jezus). In het interview gebruikt hij dit woord 'Koninkrijk' twaalf keer. De basis hiervoor is een tekst uit de Bijbel, Matteüs 6, waarin Jezus het volgende tegen zijn leerlingen zegt: *"Zoek liever eerst het Koninkrijk van God en zijn gerechtigheid, dan zullen al die andere dingen je erbij gegeven*

worden”¹⁰¹. Die tekst kwam bij hem persoonlijk ook binnen en zijn verlangen is om binnen Huis van Vrede *“rondom Jezus, rondom Zijn Koninkrijk, te bouwen met elkaar en te leven; levens delen”*(30). Wat men vervolgens vertelde over wat dit Koninkrijk van God dan verder betekende dan komt dit sterk overeen met de punten die in de subparagrafen hiervoor zijn beschreven. Dit hing namelijk nauw samen met de vraag naar de boodschap van heil en wat dit betekent voor hier en nu. Alleen goed te benoemen dat een aantal respondenten hun antwoorden duidelijk gaven in het licht van de komst van het Koninkrijk van God. Een laatste prominente gedachte hier nog bij, is dat we als volgelingen van Jezus mogen meebouwen aan dit Koninkrijk. Hierover zegt Sarah bijvoorbeeld: *“het is ook dat we geloven dat je als christen aan Gods Koninkrijk mag bouwen, en het is gewoon heel nodig denk ik”*(3). En iets later in het interview zegt ze: *“en ik denk ook dat je dat mag nastreven ofzo, ik vind dat wel een mooie gedachte dat Gods Koninkrijk steeds meer vorm krijgt”*(5). Kortom, dit Koninkrijk van God breekt door, nu al, maar straks volledig. Interessante vraag hierbij is of men ideeën heeft over dit ‘straks’. Hoe komt dit eruit te zien, mogen we hiernaar uitkijken? Dit heeft alles te maken met de vraag wat de boodschap van heil te zeggen heeft over de toekomst? Heeft het hier überhaupt iets mee te maken? Hierover gaat het in de volgende paragraaf.

5.2. Wat heeft heil te zeggen over de toekomst?

Het is duidelijk geworden dat de boodschap van heil goed nieuws is voor het leven hier en nu. Maar is daar alles mee gezegd of heeft het ook nog iets te zeggen over de toekomst? Op die vraag antwoordden alle respondenten met een volmondig ‘ja’. Heil gaat over hoop voor de toekomst en dat is goed nieuws.

5.2.1. Hoop voor de toekomst

De boodschap van heil gaat over hoop voor de toekomst. Dit is voor veel respondenten een belangrijk aspect van heil en komt bijna in ieder interview terug. Zo noemde Steven als eerste punt van heil dat God de mensen liefheeft, maar het tweede is *“dat er hoop is voor de toekomst .. dat er echt een heerlijkheid, een eeuwigheid komt die alle verstand te boven gaat en waar alles goed zou zijn”*(84). Anderen spreken over het Koninkrijk van God (zie par. 5.1.5.) dat hier al begint, *“maar uiteindelijk vindt het na de terugkomst van Jezus zijn voltooiing”*(116), aldus Rebecca. Of Andrew die met andere woorden min of meer hetzelfde zegt: *“Eeuwigheid*

¹⁰¹ Matteüs 6:33 uit de NBV21-vertaling.

is voor mij niet iets van daar en straks, eeuwigheid is altijd dus het is ook nu. (...) heb je dat door en ga je dat Koninkrijk leven alvast doen, al is het nu nog niet volmaakt. Voor mij is het een doorgaand ding, waar we door de dood heen in de volmaaktheid komen en we zullen echt versted staan”(34). Op een iets meer impliciete manier komt deze blik op de toekomst ook bij Sarah voorbij, die spreekt over bevrijding als onderdeel van heil; bijvoorbeeld van doorbreking van verslaving. Maar binnen Huis van Vrede zien ze ook veel psychiatrische problematiek en daarbij vraagt Sarah zich af *“wat is dan bevrijding voor die mensen, voor zulke mensen komt bevrijding pas na dit leven, denk ik”(5).* Een ander aspect waar Christopher over spreekt, is dat deze hoop op een nieuwe toekomst hem helpt om zich uit te strekken naar het goede vandaag de dag. *“Het feit dat je gelooft dat Jezus voor ons een nieuwe toekomst heeft klaargespeeld, geeft een hoop die zeker is. En dat stelt mij dan weer in staat om -ondanks allerlei tegenspoed of de wereld waar allerlei donkere, zwarte dingen gebeuren-, toch te zeggen van ‘ik doe toch die stap naar het goede vandaag, omdat ik hoop heb van een goede toekomst’”(101).* En deze tegenspoed, de zwarte dingen die gebeuren of de noden die er zijn, die zijn voor alle respondenten realiteit. Er komen een heleboel kwetsbare mensen bij Huis van Vrede over de vloer die hulp nodig hebben: fysiek, financieel, geestelijk en psychisch. Een paar voorbeelden: Daniel vertelt over een (alleenstaande) moeder die nog maar even te leven heeft en ze heeft een minderjarig kind. Dat kind weet nog van niets, maar wie gaat er voor dat kind zorgen als haar moeder komt te overlijden? Of Andrew die vertelt over een mevrouw, die ze opvangen, waarbij er zeven jaar zit tussen haar eerste en tweede interview bij de IND. Zeven jaren waarin je leven stilstaan. *“Hoe werkt dat? Hoe werkt dat met God?”(34),* vraagt Andrew zich af. Of Christopher die vertelt over een Marokkaans man in zijn straat met schulden, met psychische problemen, en die heeft zijn vrouw uit Marokko hierheen laten halen, maar die heeft (nog steeds) geen status. En ze hebben een kind gekregen met het downsyndroom. De nood is zo groot, we gaan het hier in dit leven niet oplossen. Daarom is die hoop zo wezenlijk. De boodschap van hoop voor de toekomst, dat er een heerlijkheid en een eeuwigheid komt die alle verstand te boven gaat en waar alles goed is, dat is een belangrijk onderdeel van de boodschap van heil die binnen Huis van Vrede wordt beleden. Al is daar nog niet alles mee gezegd, want de vraag of de gedachte die hierop volgde, is of deze toekomst voor iedereen is of niet. Bestaat er zoiets als een hemel? En bestaat er zoiets als een hel? Vragen die binnen het christelijk geloof niet onbekend en onbelangrijk zijn, zo blijkt ook binnen Huis van Vrede, want veel respondenten namen deze woorden in de mond.

5.2.2. Een eeuwige bestemming?

Alle respondenten geloven in leven na de dood. Het leven houdt niet op als we hier op aarde onze laatste adem uitblazen. Echter, hoe dit leven er precies uit komt te zien dat weet geen van de respondenten. De meesten spreken wel over een hemel en een hel, met daarbij over het algemeen een positieve gedachte dat Jezus met iedereen wel bezig is. Zo zegt Daniel bijvoorbeeld: *“Ik denk dat er echt een heel sterk geloof is dat mensen voor eeuwig leven”* (51), maar als de vraag volgt of hij een idee heeft hoe dat ‘eeuwig leven’ eruit komt te zien dan is zijn reactie: *“nee, nee, weet ik eigenlijk niets over”* (51). Jennifer vertelt dat ze vroeger -toen ze jong was- heel sterk geloofde dat mensen die niet geloven in Jezus naar de hel zouden gaan. Nu is ze daar wat minder stellig over. Er is wel een hemel en een hel, want waarom moest Jezus anders gekruisigd worden, maar *“het is voor mij veel minder duidelijk; wie is gered en niet gered en ik wil het ook niet duidelijk hebben. Ik vind het zo gevaarlijk om er te zwart-wit regels voor te maken”* (67). Veel liever is ze bezig met de genade van God: *“Hoe ouder ik word, hoe belangrijker ik vind van hoe groot zie ik de genade van God en .. ja, mijn taak is liefde, genade”* (67). De woorden hemel en hel neemt Steven ook in de mond. Hierbij zegt hij dat Jezus meer dan wie dan ook praat over de hel, dus *“dat is gewoon werkelijkheid, dat is er. En hemel zeker ook.”*(87). Maar hij geeft ook aan niet te kunnen zeggen van die persoon gaat naar de hemel en die naar de hel: *“Dus ik zal nooit zeggen van kijk, die persoon die daar liep, die moslim is, die komt in de hel en wij gaan naar de hemel. Zeker niet. Tegenovergestelde ook niet, ik het echt niet hoe God dat gaat regelen, dat oordeel, dat stuk daar wil ik me niet mee bezighouden”* (87). Mark zit een beetje op hetzelfde spoor als Steven, maar voegt hier nog aan toe dat er binnen Huis van Vrede niet zoveel over hemel en hel wordt gesproken. *“Heel soms wel. Heel soms dan durft iemand, of dan zit het in de tekst en dan gaat het over .. er is een eeuwigheid met of zonder God”*. En vervolgens voegt hij eraan toe: *“Eigenlijk denk ik dat heel veel mensen dat niet eens per se meer geloven hier. Ik weet zelf niet precies waar ik sta”* (23). Ditzelfde gevoel komt terug bij Christopher, die zegt: *“voor mij lijkt het soms dat sommige mensen misschien wat meer aan de kant van de alverzoening¹⁰² staan. Dat is het gevoel wat ik heb. Maar we hebben daar weinig over gesproken”*(104). Daarbij geeft hij aan: *“Uiteindelijk maakt het niet zo heel veel uit, want als ik het zo inkleed zoals ik net gezegd heb, denk ik dat*

¹⁰² “Universalisme of alverzoening is de overtuiging dat alle mensen (vaak met de hele schepping) na hun dood uiteindelijk gelukkig zullen voortleven” (“Universalisme (theologie),” Wikipedia, laatst bezocht op 18 december 2024, [https://nl.wikipedia.org/wiki/Universalisme_\(theologie\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Universalisme_(theologie))).

we het allemaal eens zijn dat uiteindelijk Jezus erover gaat. Geeft ook wel rust voor mij” (104). En wat hij er eerder over zei was dat het inderdaad wel klopt dat ‘mensen hun hart aan Jezus moeten geven’ -om met Bijbels jargon te spreken-, maar wie weet wat dat punt is? Daar gaat God over. Meer kunnen wij er niet over zeggen. Ook Sarah beaamt dat de boodschap van Jezus hierin wel belangrijk is. Dat we Zijn genade moeten erkennen en dat Hij ons dan eeuwig leven belooft, maar je weet niet wat God hierin doet. En zeker voor mensen die in onmogelijke situaties zitten is dit ingewikkeld. Ze zegt hierover: *“in principe weten wij wat God zegt.. van Jezus zegt: bij Mij is leven en hier moet je zijn. Dus dat weten we. Maar hoe het met de rest zit weet ik niet”* (6). Tot slot, geven Rebecca en Andrew aan moeite te hebben met het idee van de hel. Rebecca zegt hierover: *“Zending wordt urgent(er) op het moment dat je gelooft dat mensen die Jezus niet kennen, allemaal naar de hel gaan. Dat geloof ik niet. Dat geloof ik echt niet”* (118). Ze geeft aan wel te geloven in rechtvaardigheid en dat er consequenties zijn voor kiezen voor jezelf en tegen God, maar: *“hoe dat eruit ziet weet ik niet en of dat voor altijd is, weet ik niet”* (118). Dit komt vooral voort uit *“een soort grenzeloos vertrouwen in God. In die zin dat ik denk: hoe het er ook uit ziet, God is goed en God is rechtvaardig en God is machtig. Dus hoe Hij het ook vorm geeft, het is goed. En ik hoef het niet te snappen”* (119). Dit grenzeloze vertrouwen in God, in Jezus, zien we ook terug bij Andrew. Hij zegt -na duidelijk te maken dat we als mensen ons leven proberen zo goed mogelijk te leven, maar hier over het algemeen hopeloos in falen, de boot missen en vervolgens weer instappen en het nog een keer proberen enzovoorts-; *“Hij gaat ons in Christus gewoon redden. En hoe dat zit.. er gaat geen mens in de hel komen die daar niet moet zijn. Of als daar al mensen zijn en hoe dat precies zit”* (34). Dit antwoord komt voort uit een lange zoektocht en eigen worsteling en er vervolgens niet uitkomen. Dan staakt voor Andrew het nadenken en is het een proces van uit handen geven en zeggen hier geen bevredigende antwoorden op te kunnen vinden. Dat is eigenlijk ook wel de optelsom van alle interviews, dat er geen bevredigend antwoord te vinden is in de zin van dat alle respondenten op eenzelfde manier denken over het leven na de dood. De gedachten hierover zijn erg verschillend, al is er tegelijkertijd wel een duidelijke rode draad te ontdekken, namelijk: Jezus speelt in dit vraagstuk een belangrijke rol en Hij weet (gelukkig) wel precies hoe het zit. Dit brengt ons bij ons derde focuspunt in dit hoofdstuk: wat is de rol van Jezus als het gaat om de boodschap van heil. Hierover gaat de volgende paragraaf.

5.3. Rol van Jezus: de redder en onze vrede.

Het derde belangrijke onderwerp in dit onderzoek naar de beleden boodschap van heil door de leden van de huisraad van Huis van Vrede is de rol van Jezus in dit alles. En eigenlijk is het antwoord op deze vraag heel simpel: voor alle respondenten draait het om Jezus. *“Jezus is de basis van het heil”* (101), zegt Christopher. Volgens hem is de heilsboodschap: *“wat Jezus voor ons heeft gedaan en alle gevolgen die dat met zich meebrengt”* (99). Dat wat Jezus heeft gedaan en de gevolgen daarvan zijn de punten zoals beschreven in de paragrafen 5.1 en 5.2. Het woord dat in de meeste interviews wordt gebruikt om de rol van Jezus hierbij aan te duiden, is: ‘redder’. Neem Sarah bijvoorbeeld, die spreekt erover *“dat Jezus naar de aarde komt om ons te redden”* (84). Of Daniel: *“Jezus is daar de redder”* (55). Jennifer vertelt erover dat wanneer er mensen van allerlei achtergronden bij Huis van Vrede binnenkomen dat *“ze weten dat we christen zijn en we zeggen wel dat Jezus onze redder is”* (65). Iets meer indirect benoemt Sarah dat ze bij heil denkt *“aan redding, ik denk dan aan Jezus’ werk”* (4). Of Andrew die stelt: *“En Hij gaat ons in Christus gewoon redden”* (34). De ‘Hij’ hier duidt op God en ‘Christus’ gaat over Jezus. Rebecca spreekt in dit verband ook van Jezus als verlosser: *“En dan kom je ook bij Jezus de verlosser en daar denk ik dat het super belangrijk is dat je de aspecten hebt van redding, ..”* (116). Dit woord ‘verlosser’ komt overigens alleen bij Rebecca terug. In het licht van Jezus als redder maakt Steven nog een interessante opmerking. Het gesprek ging op een gegeven moment over de kern van wat men gelooft binnen Huis van Vrede. Over: wat is nu echt onopgeefbaar en waarover kan verschillend worden gedacht. Volgens Steven gaat het dan om de centrale vraag van ‘wie is Jezus?’. *“Is Hij inderdaad God en is Hij de redder van de mensheid? Op het moment dat we daarover discussie hebben of dat wel zo is, dat is wel een grens denk ik. Ik denk dat we daar zeggen van: nee, dat is wel iets waar we van elkaar vragen, daar moeten we het over eens zijn”* (86). Dan alsnog is de vraag hoe zich dat vervolgens uit, daarin laten ze veel vrijheid volgens Steven. Maar hij benoemt dit dus wel als onopgeefbare kern en *“bijna alles wat verder dan dat gaat, kan bediscussieerd worden en wordt ook bediscussieerd”* (87).

Naast Jezus als redder is er nog een woord dat veel respondenten ook benoemen als het gaat over Jezus, namelijk dat Hij ‘onze vrede’ is. Dit is niet zo vreemd gezien de naam van de geloofsgemeenschap ‘Huis van Vrede’¹⁰³. Daniel verwoordt dit heel duidelijk: *“Onze grote*

¹⁰³ In paragraaf 4.2. ‘Identiteit en Cultuur’ kwam Jezus als vrede ook al prominent naar voren.

statement zeg maar, is: Jezus is onze vrede”(52). Mark was zelf niet bij de oprichting betrokken, maar hij heeft het idee dat de mensen toen hiermee zijn gestart omdat Jezus voor hun alles was *“en dat willen ze voor iedereen en dat Jezus vrede brengt voor alles in je leven”* (15).

In het licht van deze paragraaf over de rol van Jezus is het nog relevant om een onderdeel uit het gesprek met Rebecca uit te lichten. Dit gaat erover dat Jezus wel een heel grote rol speelt binnen Huis van Vrede: *“een mogelijk iets te grote rol”* (120). Ze geeft hier vervolgens meer woorden aan om dit uit te leggen, want ze benoemt zelf direct: *“dat klinkt een beetje als vloeken in de kerk”* (120). Ze bedoelt hiermee dan ook niet dat er andere dingen belangrijker (zouden moeten) zijn dan spreken over Jezus, maar het gaat over de balans. Met name in relatie tot de God die we in de Bijbel leren kennen als drie-eenheid: Vader, Zoon en Heilige Geest. Of met de woorden van Rebecca: *“We hebben ook nog ergens een God de Vader en een Heilige Geest rondhangen”*. Om vervolgens de verwondering uit te spreken: *“Waar is God mijn maker, waar is God mijn schepper, waar is de mystiek van de Heilige Geest”* (121). De grootsheid van God wordt juist ook zichtbaar in de connectie tussen Vader, Zoon en Heilige Geest. En dit is ook *“hoe God zich laat kennen in de Bijbel”* (121). Dit is wel interessant, want in geen enkel ander interview spreekt iemand over de Heilige Geest. Wordt geen één keer genoemd¹⁰⁴. En alleen Sarah spreekt één keer over God als Vader. Verder komt het woord Vader in relatie tot God nergens terug. Kortom, binnen Huis van Vrede gaat het hoofdzakelijk over Jezus: Hij is de redder en Hij brengt vrede. De enige vraag die voor dit onderzoek binnen Huis van Vrede dan nog overblijft, is in hoeverre ze vanuit Huis van Vrede actief bezig zijn met het uitdelen van deze boodschap van heil en van Jezus. Daarover gaat de volgende paragraaf.

5.4. De boodschap van heil en Jezus uitdelen door uitleven

De manier waarop ze binnen Huis van Vrede de boodschap van heil en van Jezus uitdelen is door middel van ‘uitleven’. Ze voldoen niet aan het klassieke beeld van evangelisatie door bijvoorbeeld de straat op te gaan en te vertellen over Jezus of het organiseren van een Alpha-cursus voor ‘zoekenden’. Nee, ze proberen Jezus te leven in de wijk waar ze wonen en waar ze kerk zijn. Andrew verwoordt dit als volgt: *“bij ons is het altijd ook van hoe werkt het in de praktijk. (..) Dus ook heil, dat moet praktisch zijn in termen van brood, van delen”*(38). En

¹⁰⁴ Alle interviews doorzocht middels de zoekfunctie in Word op de woorden ‘Heilige Geest’, ‘Heilige’ en ‘Geest’.

hierbij is de drieslag van kernprincipes binnen Huis van Vrede leidend: samen, de ander eerst en feest. *“Dat leven wij. Wij geloven dat echt”*(39), aldus Andrew. Daarbij geeft Sarah een belangrijk principe weer dat in meerdere interviews terugkomt, namelijk dat andere mensen (dit kan gaan om: buurtbewoners, niet-gelovigen, hulpbehoevenden, eigenlijk iedereen die ze ‘tegenkomen’) geen project zijn om over Jezus te vertellen. Dus als ze hulp biedt aan haar burens en of aan een oudere vrouw bij haar in de buurt, dan is dit niet met de bedoeling steeds over Jezus te willen praten bijvoorbeeld. In eerste instantie is het doel die persoon te helpen. En natuurlijk doet ze dit vanuit een overtuiging van liefde voor Jezus, maar het is aan God om vervolgens door haar heen te werken. De overtuiging om mensen niet tot een project te maken, komt ook tot uiting in het feit dat iedereen van de huisraad van Huis van Vrede bewust woont in Kanaleneiland - de wijk waar Huis van Vrede zich bevindt. Juist om op die manier echt gemeenschap te kunnen zijn in verbinding met de mensen in de wijk, om: *“mensen thuis uit te nodigen, met elkaar op vakantie te gaan, bij elkaar in huis te wonen, bij elkaar langs te gaan, te bidden en te eten, dat soort dingen”* (Andrew, 54).

Een ander belangrijk onderdeel in het uitleven van de boodschap is te vinden in de combinatie die Huis van Vrede is als zijnde kerk en buurtcentrum in één. Volgens Steven zorgt dit ervoor dat de drempel wordt verlaagd om de kerk binnen te lopen, *“want het is gewoon een buurtcentrum dus mensen durven hier binnen te lopen, want dat is een buurtcentrum. Terwijl een heel van de mensen die hier komen, zouden nooit in een kerk komen, als het echt een kerk was. Dus dat is wel waardevol”*(90). Hierbij geeft hij aan dat mensen die doordeweeks komen dan ook op zondag komen. Rebecca beschrijft het buurtcentrum en de kerk als: *“een soort venndiagram. De groepen hebben met elkaar te maken, maar ook voor een deel niet”*(113). Sommige mensen komen alleen op zondag, anderen alleen doordeweeks, maar het idee is wel om verbinding te zoeken tussen beide. En dan vanuit de kerk Huis van Vrede vanuit hun geloof iets te doen voor de gemeenschap in de wijk. Dit kan gaan om praktische dingen, maar ook om te horen over Jezus. Rebecca zegt hierover het volgende: *“En er zijn bij ons denk ik heel veel lagen qua afstand. Dus er is heel veel ruimte om er, zeg maar, op een veilige afstand aan te snuffelen en langzaam dichterbij te komen. Soms is dat misschien te diffuus, maar het is ook wel weer een kracht.”*(113). Er wordt je binnen Huis van Vrede niets opgedrongen, iets dat in eerdere paragrafen ook al naar voren is gekomen. Relevant om in dit kader te noemen, is ook het altijd actieve bewustzijn van de leden van de huisraad van Huis van Vrede dat ze te maken hebben met een multiculturele omgeving. Dit maakt het volgens

eigenlijk iedereen ingewikkelder om heel duidelijk iets te communiceren of te vragen aan iemand. In het kader van het 'uitdelen van heil en van Jezus' zegt Steven: *"Het is echt heel moeilijk om zulk soort dingen over te brengen over allerlei cultuurbarrières en taalbarrières heen, maar ook gewoon mensen hebben andere achtergronden, staan op een ander punt in hun leven, zitten helemaal niet te wachten op een bepaalde boodschap of juist wel, dat weet je allemaal niet."* (89). Volgens Sarah zit er ook altijd iets ongemakkelijks in intercultureel werk, *"omdat je altijd elkaar ergens niet begrijpt"* (9). Mede om deze reden is samen eten ook zo'n belangrijk onderdeel binnen Huis van Vrede, want *"je leert door elkaars eten te proeven elkaars cultuur en er ontstaat het gesprek."* (Andrew, 42) en Jennifer geeft aan dat (samen) eten in andere culturen sowieso erg belangrijk is (Jennifer, 78).

Kortom, geen missie statement in drievoud, geen strakke kaders, geen geplande evangelisatie-acties, nee, Jezus volgen door uit te leven wat Jezus deed. Vrede brengen in de wijk en er zijn voor de mensen (met hun noden) in de buurt, zonder dubbele agenda. *"We hebben heel veel mensen die dat doen en begrijpen. Het zit gewoon in het DNA van deze mensen om dat te doen"*, aldus Daniel (56).

5.5. Deelconclusie

Dit hoofdstuk concentreerde zich op de vraag: 'Wat is de boodschap van heil die wordt beleden door de leden van de huisraad van Huis van Vrede?'. Om tot beantwoording van deze vraag te komen, is ingezoomd op een viertal aspecten van de boodschap van heil: hier en nu, de toekomst, de rol van Jezus en het uitdelen van deze boodschap.

Heil gaat over het goede leven dat God wil geven, wat concreet voor nu betekent: 1) dat je geliefd bent door God en dat je ertoe doet, 2) dat er bevrijding en genezing mogelijk is, 3) dat je zonden zijn vergeven waardoor je (weer) bij God mag komen, 4) dat we in vrede met elkaar mogen én kunnen samenleven, en tot slot 5) dat Gods koninkrijk doorbreekt in deze wereld. Dit doorbreken van het Koninkrijk van God, als synoniem voor het goede leven wat God wil geven, vindt nu al gedeeltelijk plaats, maar tegelijkertijd zien we uit naar de toekomst waarin dit in alle heerlijkheid gaat doorbreken. Want ja, heil gaat over hoop voor de toekomst! Jezus komt terug en dan maakt Hij alle dingen nieuw op een manier die alle verstand te boven gaat. Dit geeft kracht om vandaag de dag in uitzichtloze situaties toch Gods liefde en hoop te brengen. Want binnen Huis van Vrede worden ze dagelijks geconfronteerd met de gebrokenheid van deze wereld. De nood is zo groot, dat gaan we in dit leven niet oplossen.

Daarom is die boodschap van hoop, van een heerlijke toekomst, zo belangrijk. De vraag is alleen of dit voor iedereen goed nieuws is of dat er ook zoets bestaat als een eeuwigheid met God en een eeuwigheid zonder God (ook wel uitgedrukt als: hemel en hel). De meeste respondenten geloven in het bestaan van de hemel en van de hel. Alleen wie waar terechtkomt daar doet niemand een uitspraak over. Dit weet alleen God. En daarachter gaat een vertrouwen schuil dat God/Jezus op de een of andere manier met iedereen wel bezig is. Want wat in ieder geval wel duidelijk is voor de leden van de huisraad van Huis van Vrede is dat alles draait om Jezus. Hij is de basis van het heil. Hij is de redder en Hij is (onze) vrede. Daar blijft het dan ook bij voor wat betreft belijdenis ten aanzien van Jezus of breder gezegd: de drie-eenheid. God als Vader of God de Heilige Geest komen verder in zeven van de acht interviews niet terug. Ditzelfde is terug te zien bij de manier waarop Huis van Vrede de boodschap van heil uitdeelt, of beter gezegd: uitleeft. Want dit gaat niet over een missie statement in drievoud, geen strakke kaders, geen geplande evangelisatie-acties om mensen te vertellen over Jezus, nee, Jezus volgen door uit te leven wat Jezus deed. Vrede brengen in de wijk en er zijn voor de mensen (met hun noden) in de buurt, zonder dubbele agenda. Hierbij wordt de naam van Jezus niet verzwegen en zeker in de kerkdiensten op zondag bewust bij naam genoemd. Maar iedereen mag op zijn of haar manier op eigen tempo ontdekken of zij ook Jezus willen gaan volgen. Je bent van harte welkom, maar je hoeft niets.

6. Het heil dat Paulus verkondigde

Deelvraag 3: Hoe omschrijft Gormans boek 'heil'?

In dit hoofdstuk staat Paulus' boodschap van heil centraal, zoals we deze tegenkomen in het werk van theoloog Michael J. Gorman. Gorman studeerde aan Gordon College en later aan Princeton Theological Seminary waar hij in 1989 promoveerde op het gebied van het Nieuwe Testament¹⁰⁵. Hij is een veelgevraagd gastdocent over de hele wereld en is redactielid (geweest) van talrijke tijdschriften. Een aantal van zijn belangrijkste recente boeken gaat over Paulus' boodschap van redding en wat dit betekent voor onze rol in Gods missie (*missio Dei*). Het boek dat ten grondslag ligt aan dit hoofdstuk is: *Becoming the Gospel: Paul, Participation, and Mission*¹⁰⁶. Nu is dit boek het derde deel van een trilogie¹⁰⁷ en om de boodschap hiervan goed te kunnen begrijpen is het belangrijk om twee concepten uit te leggen die in zijn eerdere twee boeken naar voren komen, te weten: *cruciformity* en *theosis*. Daarna zal aan de hand van vijf perspectieven verder ingezoomd worden op de boodschap van heil zoals dit naar voren komt in het boek *Becoming the gospel*. Om het betoog van Gorman zorgvuldig en kritisch te benaderen, komen daarna nog twee andere theologen aan het woord die belangrijke kanttekeningen plaatsen bij zijn werk. Deze worden benoemd om kennis van te nemen en in te zien dat Gormans visie niet de enige is, maar er volgt geen tegenreactie op vanuit het werk van Gorman; dat is niet het doel van deze scriptie. Ter afsluiting zal er een deelconclusie volgen.

Belangrijk te benoemen dat dit hoofdstuk geen recht kan doen aan de rijkdom van wat Gorman betoogt. Hij onderbouwt alles wat hij zegt met uitgebreide exegese van

¹⁰⁵ "Dr. Michael J. Gorman," St. Mary's Seminary & University, laatst bezocht op 25 januari 2025, <https://stmarys.edu/staff/dr-michael-j-gorman/>

¹⁰⁶ Michael J. Gorman, *Becoming the Gospel. Paul, Participation, and Mission* (Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2015).

¹⁰⁷ Samen met de boeken: Michael J. Gorman, *Cruciformity. Paulus Narrative Spirituality of the Cross* (Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2001) & Michael J. Gorman, *Inhabiting the cruciform God. Kenosis, Justification, and Theosis in Paul's Narrative Soteriology* (Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2009).

Bijbelgedeelten en woordstudies van Griekse en Hebreeuwse woorden. Het is niet mogelijk dit allemaal mee te nemen in deze scriptie gezien de beperkte ruimte. Kortom, in de beschrijving zullen vooral conclusies worden weergegeven zonder heel diep in te gaan op de onderliggende argumentatie. En uiteraard ligt in alles de focus op wat Gorman te zeggen heeft over de boodschap van heil bij Paulus.

6.1. Vanuit *cruciformity* en *theosis* naar redding

Het boek *Becoming the Gospel* is het derde boek van een trilogie van Micheal J. Gorman. Het eerste boek is *Cruciformity* en het tweede boek is *Inhabiting the Cruciform God*. Deze trilogie is deels toevallig ontstaan en deels bewust¹⁰⁸. Bewust omdat Gorman zich steeds verder is gaan verdiepen in de theologie en de spiritualiteit van Paulus waardoor hij hierover steeds meer ontdekte en dit vervolgens heeft uitgewerkt in verschillende op elkaar volgende boeken. Tegelijkertijd was het ook toevallig, omdat hij van tevoren niet had bedacht drie op elkaar volgende boeken te schrijven. De eerste van deze trilogie is dus het boek *Cruciformity* waarin de hoofdgedachte nauwkeurig wordt uitgewerkt die overal weer terugkomt, namelijk: Paulus' boodschap is dat we als volgelingen van Jezus worden opgeroepen om te leven conform de boodschap van het kruis van Christus¹⁰⁹. Hierin wordt gelijk duidelijk dat het doel van Paulus' brieven niet zozeer is om theologische kennis over te brengen, maar om het vormen van bepaald gedrag en dit aan te leren, waar nodig door het wijzigen van manieren van leven en ervaren¹¹⁰. Kortom: zijn doel is niet zozeer theologisch, maar pastoraal - of beter gezegd: spiritueel. Vandaag de dag zouden we spreken van spirituele vorming. Waarbij het bij spiritualiteit gaat over de innerlijke beleving of ervaring van het christelijke geloof. Startpunt hierbij is het ervaren van Gods liefde en Zijn genade in je (dagelijks) leven. Tegelijkertijd gaat het bij spiritualiteit ook over 'leven door de Geest'. Of over het leven met en in Christus, in wie de liefde en de genade van God zichtbaar worden. Kortom, voor christenen heeft dit alles te maken met een relatie met de drie-enig God die hun dagelijkse leven beïnvloedt;

¹⁰⁸ Gorman, *Becoming the Gospel*, 2-3.

¹⁰⁹ Het woord '*cruciformity*' heeft Gorman zelf bedacht dus hier bestaat niet echt een vertaling voor in het Nederlands. Gorman licht dit woord als volgt toe: *conformity to the crucified Christ*. Vandaar de vertaling met 'leven conform de boodschap van het kruis (van Christus)'.

¹¹⁰ Gorman, *Cruciformity*, 4.

persoonlijk en in relatie tot medemensen¹¹¹. Hieraan voegt Gorman toe dat het Paulus vooral te doen is om een spiritueel narratief, een verhaal¹¹². Het belang van een verhaal is voor Paulus erg belangrijk. Dit spirituele verhaal gaat over een dynamisch leven met God dat in lijn is met het goddelijke verhaal - waarvan we de kern vinden in het verhaal van het kruis. Het kruis van Christus is het centrum van Paulus' ervaring van God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest¹¹³. En dit verhaal vertelt Paulus herhaaldelijk op steeds verschillende manieren. Gorman werkt deze verhalen grondig uit in hoofdstuk 5 van zijn boek *Cruciformity* en laat hiermee zien wat een rijk beeld dit oplevert. Vanuit de veelheid aan betekenissen in deze verhalen haalt hij vervolgens dertien herhalende structuren, die hij samenvoegt tot vier fundamentele patronen van leven conform de boodschap van het kruis, namelijk: gehoorzaamheid (*cruciform faith*), zelfovergave en zelfvernedering (*cruciform love*), lijden en transformatieve potentie in zwakte (*cruciform power*) en omkering (*cruciform hope*)¹¹⁴. Een belangrijke opmerking bij al deze verhalen is dat het verhaal in Filippenzen 2:6-11 volgens Gorman de 'masterstory' is van Paulus. Naar aanleiding van dit verhaal uit Filippenzen zegt Gorman het volgende: "For Paul, to be in Christ is to be a living exegesis of this narrative of Christ, a new performance of the original drama of exaltation following humiliation, of humiliation as the voluntary renunciation of rights and selfish gain in order to serve and obey"¹¹⁵. Dit hoofdverhaal komt in de hele trilogie steeds terug als uitgangspunt van het 'in Christus' zijn.

Een ander belangrijk begrip in de werken van Gorman is *theosis*. Dit is het hoofdthema van zijn tweede boek *Inhabiting the Cruciform God*. Want, zegt Gorman, gelijkvormigheid aan (het kruis van) Christus, gaat over deelname aan het leven van God¹¹⁶. Theosis gaat erover dat mensen worden als God. Mensen worden nadrukkelijk niet zelf god, maar als God. Hierbij haalt Gorman een bekend citaat aan van kerkvader Irenaeus: "God became what we are to make us what he is"¹¹⁷. Gorman werkt dit verder uit aan de hand van het hoofdverhaal van

¹¹¹ Gorman, *Cruciformity*, 3.

¹¹² Gorman, *Cruciformity*, 4.

¹¹³ Gorman, *Cruciformity*, 75.

¹¹⁴ Gorman, *Cruciformity*, 93.

¹¹⁵ Gorman, *Cruciformity*, 92.

¹¹⁶ Gorman, *Inhabiting the Cruciform God*, 2.

¹¹⁷ Irenaeus. "Against Heresies." In *Inhabiting the Cruciform God*, Michael J. Gorman. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2009.

Paulus waarin we leren over wie God is: Filippenzen 2:6-11. Na dit gedeelte in diepte uit te werken, trekt Gorman een aantal conclusies: allereerst, het tegen-intuïtieve, kenotische¹¹⁸ karakter van de God van het kruis. De God die Zichzelf geeft, de God van kracht in zwakheid. Dit is Gods karakter, want we zien wie God is in wat Hij doet/heeft gedaan. Gorman betreft deze tekst uit Filippenzen bewust op God en niet alleen op Jezus, zoals traditioneel vaak is gedaan. Het gaat volgens Gorman over allebei, zowel over God als over Jezus: “The fully divine and fully human Christ of kenosis and cross is the definitive theophany”¹¹⁹. In het verhaal van Jezus zien we eenzelfde gesteldheid in zijn pre-existentie als in zijn leven hier op aarde, namelijk: “self-emptying and self-humbling”¹²⁰. Dit is van belang, want dit laat zien dat voor Paulus waarachtige menselijkheid en waarachtige goddelijkheid gelijk zijn op het meest fundamentele niveau: kenosis is hierin de *sine qua non*. “Kenosis is theosis. To be like Christ crucified is to be both most godly and most human”¹²¹. Verder werkt Gorman nog uit hoe deel te krijgen aan dit leven van God, namelijk door: *justification by co-crucifixion*, *cruciform holiness* en *the end of violence*. Het voert voor nu te ver deze punten verder uit te werken, maar één onderdeel is nog wel relevant om te noemen, want Gorman spreekt in het kader van theosis ook over een soteriologische realiteit en over de *missio Dei*. Dit heeft namelijk alles te maken met datgene wat mogelijk het hart van Paulus’ theologie genoemd kan worden: “A narrative soteriology of Spirit-enabled full identification with and participation in the God revealed in Christ crucified, such that the gospel of God reconciling the world in Christ becomes also the story of God’s justified, holy, Spirit-led people in the world”¹²². Specifiek ten aanzien van de *missio Dei* zegt Gorman het volgende: “A people characterized by communal kenosis for the good of the world is both the means and the goal of God’s saving activity here

¹¹⁸ Betekenis van het woord ‘kenotisch’ volgens ChatGPT: het is afgeleid van het Griekse woord ‘kenosis’, wat ‘lediging’ of ‘leegmaking’ betekent. In een religieuze of theologische context verwijst kenotisch naar het idee van zelfopoffering of het vrijwillig leegmaken van eigen verlangens en rechten, zoals het concept van Jezus die zijn goddelijke status aflegt in de christelijke theologie. Van de Brink en Van de Kooi spreken over *kenosis* als ‘een toestand van ontleding’ (G. van de Brink en C. van der Kooi, *Christelijke dogmatiek*, 408).

¹¹⁹ Gorman, *Inhabiting the Cruciform God*, 35.

¹²⁰ Gorman, *Inhabiting the Cruciform God*, 35.

¹²¹ Gorman, *Inhabiting the Cruciform God*, 37.

¹²² Gorman, *Inhabiting the Cruciform God*, 8.

and now”¹²³. Hier komen we bij het onderwerp waar dit onderzoek op is gericht: de boodschap van heil. Dit is de focus van de volgende paragraaf.

6.2. Paulus over heil: het goede nieuws worden

Wat is God aan het doen in de wereld? Wat is de missie van God (*missio Dei*)? Voor Paulus is het antwoord op die vraag heel duidelijk: redding brengen aan de wereld¹²⁴. Gorman citeert hierbij Paulus zelf vanuit Romeinen 1:16 “Voor dit evangelie schaam ik mij niet, want het is Gods reddende kracht voor allen die geloven, voor Joden in de eerste plaats, maar ook voor andere volken”(NBV21). Het middel van redding is de dood en de opstanding van Jezus Christus, Gods Zoon. Dit is het evangelie, het goede nieuws. De manier waarop redding wordt verteld aan de wereld is door de prediking van dit goede nieuws in woord en daad. En de manier waarop redding wordt ontvangen is het beste te beschrijven niet als geloof op een intellectuele wijze, maar als geloof op een manier van volledige participatie¹²⁵. Een volledige transformatie van overtuiging, karakter en verbondenheid met gemeenschappen. Dit is wat het betekent om ‘in Christus’ te zijn. Dan is iemand een nieuwe schepping¹²⁶. Redding gaat dus over transformatie door participatie. Voordat we inzoomen op verschillende aspecten hiervan, nog een paar opmerkingen over de aard van deze redding die God brengt. Volgens Gorman gaat dit onder andere over het bevrijden van de mensheid van de machten van de zonde en de dood¹²⁷. Verder is het belangrijk deze boodschap niet individualistisch te lezen. Wat God aan het doen is, doet Hij voor de gehele mensheid en voor de gehele kosmos. Het middel dat God hiervoor gebruikt is een wereldwijd netwerk van multiculturele,

¹²³ Gorman, *Inhabiting the Cruciform God*, 38.

¹²⁴ Gorman, *Becoming the Gospel*, 23.

¹²⁵ Gorman, *Becoming the Gospel*, 23.

¹²⁶ 2 Korintiërs 5:14-17 ‘Wat ons drijft is de liefde van Christus, omdat we ervan overtuigd zijn dat één mens voor alle mensen is gestorven, waardoor alle mensen zijn gestorven, en dat Hij voor allen is gestorven opdat de levenden niet langer voor zichzelf zouden leven, maar voor Hem die voor de levenden is gestorven en is opgewekt. Daarom beoordelen we vanaf nu niemand meer volgens de maatstaven van deze wereld; ook Christus niet, die we vroeger wel volgens die maatstaven beoordeelden. Daarom ook is iemand die één met Christus is, een nieuwe schepping. Het oude is voorbij, het nieuwe is gekomen.’ (NBV21)

¹²⁷ Gorman, *Becoming the Gospel*, 24.

sociaaleconomisch diverse gemeenschappen ('kerken'¹²⁸) die participeren in deze bevrijdende, transformerende werkelijkheid - nu al; zij het nog incompleet en imperfect¹²⁹. Verder gebruikt Paulus nog tal van woorden en beelden om een stem te geven aan dit veelomvattende perspectief van redding. Bijvoorbeeld: bevrijding, vrede, herstel, gerechtigheid. Maar al deze perspectieven vallen volgens Gorman onder een soort 'parapluterm', namelijk: participatie¹³⁰. Dit werkt hij verder uit in zijn boek, waarbij hij vijf perspectieven van (deelname aan) redding specifiek bespreekt. Deze vijf zullen in de volgende subparagrafen verder worden uitgediept.

6.2.1. Geloof, liefde en hoop worden

De eerste die Gorman noemt is de fundamentele drieslag: geloof, liefde en hoop¹³¹. Deze drie zijn het hart van de christelijke identiteit en het christelijke handelen. Gorman diept deze drie verder uit aan de hand van de brief van Paulus aan de Thessalonicenzen. In deze brief is de genoemde drieslag verbonden aan het hoofdthema van de brief, namelijk heiligheid. Hierbij gaat het niet om een terugtrekkende beweging uit de wereld, maar door participatie in God op een radicaal andere manier aanwezig zijn. Zo anders, dat hier terecht gesproken kan worden van getuigen, van missie. Volgens Gorman kunnen we zelfs spreken van missionaire deugden¹³². Het is Gods doel, als missionaire God, om geloof, liefde en hoop te schenken aan de mensheid zodat mensen kunnen delen in het leven en het karakter van God: "Christian identity, in other words, is missional at its core because christian existence is a participation in the missional character of God"¹³³. De vraag is hoe deze drie missionaire praktijken (kunnen) getuigen van het goede nieuws in en door de Thessalonicenzen. Te beginnen met geloof, waarbij het vooral gaat om vertrouwende loyaliteit of onderwerpen aan vertrouwen.

¹²⁸ Gorman gebruikt hier het woord 'kerk'. Nu roept dit misschien verschillende associaties op, maar voor Gorman is dit dus een groep mensen vanuit multiculturele en verschillende sociaaleconomische achtergronden die participeert in Gods transformerende werkelijkheid. Dit is ook wat wordt bedoeld in de rest van dit hoofdstuk wanneer wordt gesproken over 'kerk'.

¹²⁹ Gorman, *Becoming the Gospel*, 24.

¹³⁰ Gorman, *Becoming the Gospel*, 25.

¹³¹ Hij gebruikt bewust deze volgorde en niet de bekende 'geloof, hoop en liefde' uit 1 Korintiërs 13.

¹³² Gorman, *Becoming the Gospel*, 65.

¹³³ Gorman, *Becoming the Gospel*, 67.

Gehoorzaamheid en trouw zijn hierin belangrijk. Voor de Thessalonicenzen betekende trouw zijn aan Jezus dat ze met vervolging te maken kregen, omdat hun levensstijl zo anders was geworden nadat ze tot bekering waren gekomen. Maar ondanks dat ze anders waren dan de mensen om heen (van familie tot vrienden tot collega's) en niet meer meededen met allerlei rituelen, feesten en het vereren van de keizer, bleven ze trouw aan Jezus. Op deze manier was trouw blijven een getuigenis¹³⁴. Een tweede kenmerk is liefde. Liefde die gericht is op de ander. Liefde die zelfopofferend is zoals we zagen bij Jezus zelf. En dan niet gedaan door een individu, maar gedaan door de hele gemeenschap. Door personen binnen de gemeenschap aan mensen in die gemeenschap, maar ook aan mensen daarbuiten (ook richting je vijanden). Paulus draagt de Thessalonicenzen op deze liefde proactief te zoeken en te laten groeien. Als laatste, spreekt Paulus over hoop. Hoop is meer dan een houding, het is een handeling, een deugd dat bepaald gedrag uitwerkt. Dit heeft alles te maken met het voorrecht en de mogelijkheid om constant verheugd te zijn en God te danken onder alle omstandigheden (Thes. 5:16-18), omdat ons leven hier op aarde en het toekomstige leven in handen ligt van een liefdevolle, trouwe, reddende God. Concluderend, "As a community of faithfulness, love, and hope, the ekklesia¹³⁵ is set apart – sanctified – to be God's holy people in a public way"¹³⁶.

6.2.2. Het verhaal van Jezus worden en (door)vertellen

De basis voor dit perspectief vinden we in de brief van Paulus aan de Filippenzen. Tevens de brief waar het hoofdverhaal van Paulus te vinden is (Fil. 2:6-11 - zie paragraaf 6.1.). Volgens Gorman is dit het kloppende hart van deze brief en het laat ons het volgende zien: "a missional Christology for a missional people"¹³⁷. Jezus die de gestalte van God had, koos ervoor om zijn aan God gelijkheid af te leggen, om als mens naar deze wereld te komen en te sterven aan het kruis. Deze handeling van zelfopoffering vanuit liefde voor anderen laat ons het karakter van God zien en het verlangen van God voor de schepping¹³⁸. Maar hier bleef het niet bij, want God heeft Jezus verhoogd en Hem de naam boven alle namen gegeven: Heer over de hele kosmos. Zeker dit belijden van Jezus als Heer zorgde voor de Filippenzen voor vervolging en

¹³⁴ Gorman, *Becoming the Gospel*, 94.

¹³⁵ *Ekklesia* is een Grieks woord dat kan worden vertaald met 'kerk'.

¹³⁶ Gorman, *Becoming the Gospel*, 102.

¹³⁷ Gorman, *Becoming the Gospel*, 116.

¹³⁸ Vandaar dat Gorman in dit kader spreekt van een missionaire christologie.

lijden. Filippi was namelijk een heel Romeinse omgeving en aangezien christenen de keizer niet vereerde, werden ze: vervolgd, gediscrimineerd, opgepakt, wilden mensen geen zaken meer met ze doen als ze handelaar waren bijvoorbeeld. Kortom, het kostte ze wat. Net als dat het Paulus alles kostte. Paulus schreef deze brief aan de Filippenzen ook vanuit de gevangenis. Paulus maakt duidelijk dat het evangelie zowel redding brengt als lijden, zowel vreugde als uitdaging. Maar Paulus is ervan overtuigd dat dit lijden juist ervoor zal zorgen dat het evangelie verder zal verspreiden. Dat ze te lijden hebben, laat volgens Gorman ook zien dat ze getuigden van hun geloof wat concreet betekende dat ze hierover spraken. Dit haalt hij onder andere ook uit Filippenzen 1:14 - "Bovendien durven de meeste broeders en zusters, omdat ze door mijn gevangenschap vertrouwen in de Heer hebben gekregen, de boodschap nu nog onbevreesd te verkondigen"(NBV21). Een belangrijk punt dat Gorman maakt is dat dit verhaal van Jezus doorvertellen niet specifiek is voor zendelingen, maar voor alle gelovigen¹³⁹. Volgens Gorman maakt Paulus duidelijk dat de kerk niet kan kiezen het verhaal óf te leven óf te proclameren. Ze wordt namelijk opgedragen de ander lief te hebben (*cruciform love*) én Jezus te proclameren als Heer. De kerk gelooft dat de heerschappij van Jezus universeel is en dat iedereen dit moet weten en hierin moet participeren, om twee redenen. Ten eerste, de mensheid is geschapen om God te aanbidden. En God heeft Jezus verhoogd als Heer en in onze erkenning daarvan brengen we eer aan God - waarvoor wij als mensen zijn gemaakt om Hem onze lof en liefde te geven. Ten tweede, de mensheid is geschapen om te leven als beeld van God en Jezus heeft ons laten zien wat dit betekent¹⁴⁰. Het moge duidelijk zijn dat wij als mensen op beide punten tekort komen/zijn gekomen. Maar, zo zegt Gorman:

"In anticipation of the universal proclamation of Jesus' lordship, we invite others to acknowledge and live that now, both for the glory of God and for their own fulfillment – their salvation, their life – as human beings" [...] "In doing so, we embody the mission of God given to Israel and of Jesus given to his disciples: to be and thus to bring light in the world"¹⁴¹.

¹³⁹ Gorman, *Becoming the Gospel*, 112.

¹⁴⁰ Gorman, *Becoming the Gospel*, 134.

¹⁴¹ Gorman, *Becoming the Gospel*, 134.

Een ander punt dat volgens Gorman volgt vanuit het verhaal van Filippenzen 2:6-11 gaat over het kosmische aspect van de heerschappij van Jezus. Dit houdt in dat onze zorg verder gaat dan voor mensen alleen. Het is onze taak om te zorgen voor de schepping – om de ‘tuin’ goed te verzorgen. Dit heeft alles te maken met *shalom*; harmonie tussen God en de mens, tussen mensen onderling en in relatie tot de schepping. Het derde aspect van redding dat Gorman beschrijft.

6.2.3. Boodschap van vrede worden

De boodschap van redding heeft alles te maken met vrede. Een brief van Paulus waar hierover veel gesproken wordt, is Efeziërs¹⁴². De boodschap van deze brief kan als volgt worden samengevat: “the gospel of peace”¹⁴³. Hierbij gaat het over wat God heeft gedaan in en door het sterven van Jezus en datgene wat God nu wil doen in en door de toehoorders van deze brief (de kerk), namelijk: herstel brengen in de relatie tussen God en mensen en tussen mensen onderling (vanuit welke etnische, culturele, religieuze achtergrond dan ook). Beide als onafscheidelijke onderdelen (verticaal en horizontaal) van redding¹⁴⁴. Tegelijkertijd benoemt Gorman hier ook een derde aspect, namelijk het grotere plaatje van harmonie (*shalom*) binnen de gehele kosmos¹⁴⁵. Dit is wat God doet, wat God is. Jezus is Gods vrede in persoon. Hij is onze vrede. En Hij is aan het werk om relaties te herstellen: mensen brengen onder de heerschappij van Zijn Koningschap; waar liefde en vergeving zijn in plaats van haat, wraak en geweld. Dit is ook de opdracht aan de kerk en behoort zichtbaar te zijn in de kerk, Paulus spreekt heel duidelijk in meervoud¹⁴⁶. Want waar het eerste deel van de brief aan de

¹⁴² Volgens Gorman wordt deze brief soms zelfs beschreven als ‘a narrative of the “drama” of salvation’. (*Becoming the Gospel*, 182)

¹⁴³ Gorman, *Becoming the Gospel*, 181.

¹⁴⁴ Gorman, *Becoming the Gospel*, 182.

¹⁴⁵ Naar Efeziërs 1:10 “zijn besluit om alles in de hemel en op aarde onder één hoofd, Christus, bijeen te brengen, omdat het Hem behaagde de voltooiing van de tijd te verwezenlijken met Christus.” (NBV21)

¹⁴⁶ Zoals Paulus schrijft in Efeziërs 3:8-10 “Mij, de allerminste van alle heiligen, is de genade geschonken om de heidense volken de ondoorgrondelijke rijkdom van Christus te verkondigen, en voor allen in het licht te stellen hoe het geheim dat in alle eeuwen verborgen was in God, de schepper van alle dingen, verwezenlijkt wordt. Zo zal nu door de kerk de wijsheid van God in al haar schakeringen bekend worden aan alle vorsten en heersers in de hemelsferen” (NBV21)

Filippenzen vooral gaat over “Gods salvific peace mission in Christ”¹⁴⁷, gaat deel twee vooral over de rol van de kerk hierin; om hier ook deel van te worden. Paulus spreekt over het wandelen op een manier die waardig is aan de roeping¹⁴⁸. Volgens Gorman betekent ‘wandelen’ in dit geval betrokkenheid in de wereld (missie) en niet bestaan in een geïsoleerde heilige eigen groep. De kerk is een plek waar vrede en eenheid wordt bewaard, door “inner, centripetal practices that embody the gospel (4:1-6:9) and external, centrifugal practices that proclaim the gospel (6:10-22)”¹⁴⁹. Zowel naar binnen gericht (centripetaal) als naar buiten gericht (centrifugaal) dus. De taak voor de kerk is om de vrede te bewaren die ze van God heeft ontvangen; door nederigheid, zachtmoedigheid, geduld, elkaar verdragen enzovoorts¹⁵⁰. Dit is allereerst binnen haar eigen muren, maar daarnaast is de kerk geroepen om de wereld in te gaan en het evangelie van vrede aan iedereen te vertellen: “to announce the good news of peace – not just any peace, but God’s peace, the shalom of God’s victorious salvation”¹⁵¹. En Gorman gaat nog een stapje verder, want het gaat er niet zozeer over de vrede te vertellen, maar om zelf vrede te worden door deelname aan het leven van God die ons vrede heeft gegeven in en door Jezus. “The gospel must not be taken to the world but walked into the world, incarnationally, we might say”¹⁵².

6.2.4. (Sociale) Gerechtigheid worden

Het thema vrede vanuit de vorige subparagraaf is heel sterk verbonden met het perspectief van redding dat in deze vierde subparagraaf ter sprake komt: (sociale) gerechtigheid. Gerechtigheid is geworteld in het karakter van God. Het Oude Testament maakt duidelijk dat gerechtigheid één van de dingen is waar God heeft meest om geeft. En dan gaat dit vooral over een gerechtigheid in relationele termen, vandaar sociale gerechtigheid. Herstel van relaties, zorgen voor de armen, voor de weduwen, het bevrijden van mensen die verdrukt worden enz. Zoals gezegd is dit sterk gerelateerd aan de Bijbelse visie van shalom. Jezus zelf belichaamde deze gerechtigheid. Maar wat heeft Paulus ons hierover te zeggen? Was deze

¹⁴⁷ Gorman, *Becoming the Gospel*, 195.

¹⁴⁸ Zie Efeziërs 4:1; Fil. 1:27; Kol. 1:10; 1 Tess. 2:12.

¹⁴⁹ Gorman, *Becoming the Gospel*, 196.

¹⁵⁰ Efeziërs 4:2-3, 15, 24-32.

¹⁵¹ Gorman, *Becoming the Gospel*, 205.

¹⁵² Gorman, *Becoming the Gospel*, 206.

sociale gerechtigheid voor Paulus ook belangrijk of was hij vooral bezig met rechtvaardiging door geloof? Volgens Gorman spreekt Paulus wel degelijk over sociale gerechtigheid en gaat het niet alleen over rechtvaardiging¹⁵³. Sterker nog; deze twee zijn niet tegenovergesteld aan elkaar, maar horen bij elkaar. Gorman legt uit dat een fundamentele theologische overtuiging ten grondslag ligt aan Paulus' soteriologie, namelijk: rechtvaardiging betekent een overplaatsing van het rijk van de onrechtvaardigheid/ongerechtigheid naar het rijk van de rechtvaardigheid/gerechtigheid, wat tegelijkertijd een transformatie betekent van het zijn van een onrechtvaardig persoon naar een rechtvaardig persoon en daarmee een transitie inhoudt van onrechtvaardige daden naar rechtvaardige daden (*Christologically shaped justice*)¹⁵⁴. Kortom, degenen die gerechtvaardigd zijn, die beoefenen gerechtigheid - in de volle breedte van het woord, dus in relatie tot God en tot mensen. In zijn eerste brief aan de Korintiërs geeft Paulus hier een aantal voorbeelden van: zorgen voor de zwakken, het verloochenen van je eigen rechten om de ander te kunnen dienen – iets dat Paulus zelf ook deed om het evangelie te kunnen delen. Dit gedrag is ook voor buiten de kerk en daarmee missionair. Paulus geeft het voorbeeld van geen vlees eten wanneer dit voor iemand gewetensbezwaren geeft omdat het vlees is dat “aan zijn goden is gewijd”¹⁵⁵. “Laat het dan omwille van hem staan”, is de opdracht van Paulus. Een ander voorbeeld dat Paulus geeft met betrekking tot het worden van Gods gerechtigheid vinden we in de tweede brief aan de Korintiërs in de hoofdstukken 8 en 9, namelijk: economische gerechtigheid. Deze wordt zichtbaar in belangeloze vrijgevigheid richting de armen vanuit de wetenschap dat alles wat we hebben een gave is van God. En de aanduiding ‘de armen’ gebruikt Paulus hier in de breedste zin van het woord: niet alleen de armen uit de gemeente, maar armen in het algemeen¹⁵⁶ – dus ook als ze niet gelovig zijn. Dit laatste benadrukt Gorman in zijn laatste punt over wat Paulus te zeggen heeft over de rol van de kerk in de wereld, namelijk: “Paul did in fact expect his communities to be active agents of goodness, compassion, reconciliation, and justice in the world, not merely in the church”¹⁵⁷.

¹⁵³ Deze conclusie trekt hij na het beschrijven van ten minste zeven argumenten (Gorman, *Becoming the Gospel*, 222-257).

¹⁵⁴ Gorman, *Becoming the Gospel*, 237.

¹⁵⁵ 1 Korintiërs 10:27-33.

¹⁵⁶ 2 Korintiërs 9: 13.

¹⁵⁷ Gorman, *Becoming the Gospel*, 255.

6.2.5. Gerechtigheid en glorie worden

Het laatste perspectief van redding dat Gorman beschrijft is dat van gerechtigheid en glorie. Gerechtigheid kwam in de vorige subparagraaf al ter sprake, maar hier voegt Gorman glorie aan toe. Want door participatie aan het leven van Christus mogen we ook delen in Gods glorie. De Romeinenbrief laat zien dat redding betekent: Gods herstel van rechtvaardigheid en glorie aan een onrechtvaardige en glorieloze mensheid¹⁵⁸. Glorie gaat over de eeuwige schoonheid en eer die God heeft, als zijnde God, en dat God ervoor kiest dit te delen met de mensheid – gelovigen die veranderen naar het beeld van God ‘from glory to glory’¹⁵⁹. Gorman benoemt een aantal punten vanuit de Romeinenbrief van Paulus die duidelijk maken waarin glorie nu al zichtbaar wordt: Gods liefde, vergeving van zonde en de transformatie van onrechtvaardigen. Tegelijkertijd is de glorie die nu al zichtbaar wordt niet te vergelijken met de glorie die eens zichtbaar zal zijn. Gelovigen hebben de hoop eens volledig te zullen delen in de goddelijke glorie op manieren die nu nog niet voor te stellen zijn. In deze wereld zal Jezus volgen gepaard gaan met lijden, maar in Romeinen 8:17 schrijft Paulus dat we delen in zijn lijden om ook te kunnen delen in Gods luister¹⁶⁰. Volgens Gorman laat dit wederom zien dat het verhaal van Jezus ook ons verhaal wordt: van lijden naar glorie en van dood naar opstanding¹⁶¹. En als gelovigen/als kerk worden we opgeroepen om te getuigen van deze glorie van God: “It is as the missional community, sought out for salvation by God and sharing that salvation with others, that the believers in Rome – and believers of all time – participate now in the glory of God”¹⁶². Hoe dat eruitziet, beschrijft Paulus in Romeinen 12-15. De kern hiervan komt neer op transformatie van onze denken en ons leven zodat we meer en meer gaan lijken op Jezus, oftewel: *theosis*. Een inmiddels bekende term. Hier voegt Gorman nog één onderdeel aan toe, namelijk: de Heilige Geest. Want de transformatie waar Paulus over schrijft, vindt plaats in en door de Heilige Geest, die zo’n twintig keer wordt genoemd in de

¹⁵⁸ Gorman, *Becoming the Gospel*, 265.

¹⁵⁹ 2 Korintiërs 3:18 “Wij allen die met onbedekt gezicht de luister van de Heer weerspiegeld zien, zullen door de Geest van de Heer **meer en meer naar de luister van dat beeld** worden veranderd.” (NBV21)

¹⁶⁰ Romeinen 8:17 “En als we zijn kinderen zijn, zijn we ook zijn erfgenamen: erfgenamen van God, samen met Christus. Want wij delen in zijn lijden om ook met Hem te kunnen delen in Gods luister” (NBV21)

¹⁶¹ Gorman, *Becoming the Gospel*, 282.

¹⁶² Gorman, *Becoming the Gospel*, 285.

hele Romeinenbrief¹⁶³. Uiteraard werkt de Heilige Geest niet zelfstandig, maar binnen de drie-enige verbondenheid tussen Vader, Zoon en Heilige Geest.

6.3. Andere geluiden dan Gorman

Het is geen verrassing dat niet iedereen het (volledig) eens is met Gorman. In zijn boeken bespreekt hij overigens zelf ook meerdere kritieken die op zijn eerdere werken zijn geuit. Dat is het voordeel van het schrijven van een trilogie. Ook in een boek dat volgt op zijn trilogie, *Participating in Christ*, schrijft hij over deze kritieken en daarbij geeft hij zelf al aan dat vooral op zijn tweede boek *Inhabiting the Cruciform God* kritiek is geuit¹⁶⁴. Twee (belangrijke) punten van kritiek vinden we onder andere bij Andrew Boakye¹⁶⁵ en Stephan Finlan¹⁶⁶. Dit gaat hoofdzakelijk over de vraag of Gorman niet teveel focus legt op het kruis en (daardoor) te weinig op de opstanding, en daarbij moeten we ‘theosis’ volgens Finlan wat anders (‘ruimer’) interpreteren dan Gorman doet. Beide kritieken zullen na elkaar worden behandeld.

6.3.1. Inhabiting the ‘Resurrectiform’ God

In 2016 verschijnt er in *The Expository Times* een artikel van Andrew Boakye met de titel: ‘Inhabiting the “Resurrectiform” God: Death and Life as Theological Headline in Paul’¹⁶⁷. Deze titel is gekozen als een bewuste aanpassing van de titel van Gormans boek *Inhabiting the cruciform God*. Boakye maakt in zijn artikel duidelijk dat hij vindt dat Gorman teveel nadruk legt op het kruis. Waaruit Gorman opmaakt dat volgelingen van Jezus worden opgeroepen om de zelfopofferende liefde van Jezus na te volgen, evenals nederigheid, vergeving en dienstbaarheid. Boakye verschuift de nadruk meer naar de opstanding; dood en opstanding

¹⁶³ Gorman, *Becoming the Gospel*, 282.

¹⁶⁴ Michael J. Gorman. *Participating in Christ. Explorations in Paul’s Theology and Spirituality*. Grand Rapids: Baker Academic, 2019, 53-54.

¹⁶⁵ Andrew Boakye is een doctor aan de Universiteit van Manchester en heeft als onderzoeksgebieden onder andere tekstkritiek van het Nieuwe Testament en Paulinische theologie. Zie profieloverzicht Andrew Boakye, geraadpleegd op 9 januari 2025, via: <https://research.manchester.ac.uk/en/persons/andrew.boakye>

¹⁶⁶ Stephan Finlan is een theoloog, gespecialiseerd in christelijke doctrines zoals verzoening, theosis (vergoddelijking), en de theologie van de apostel Paulus. “Stephan Finlan”, geraadpleegd op 10 januari 2025, via: <https://sfinlan.academia.edu/>

¹⁶⁷ Andrew Boakye, “Inhabiting the “Resurrectiform” God: Death and Life as Theological Headline in Paul,” *The Expository Times* 128, no. 2 (2022): 53-62.

zijn in de theologie van Paulus voor hem onafscheidelijk. De brieven van Paulus zijn volgens Boakye doordrongen van taal over verlossing, redding en bevrijding – hij spreekt over ‘prophetic restoration eschatology’¹⁶⁸. Volgens Boakye moet de focus meer gelegd worden op het nieuwe leven vanuit de opstanding dat gelovigen ontvangen, als een bevestiging van Gods heerschappij en een teken van het nieuwe tijdperk waar gelovigen al in mogen leven. Hij noemt dit ‘Paul’s ministry of revivification by the shaped experience of Spirit’¹⁶⁹.

6.3.2. Hoe zit het met ‘theosis’ in de brieven van Paulus?

Een tweede kritiek is van de hand van Stephan Finlan, die hij uit in een hoofdstuk dat hij schrijft in het boek *Partakers of the divine nature*¹⁷⁰. In dit hoofdstuk zoomt Finlan verder in op het begrip *theosis*. Want wat wordt hier precies mee bedoeld? Zelf legt hij deze term uit als een proces waarin mensen al in dit leven meer op Jezus gaan lijken, maar wat zijn glorieuze voltooiing vindt in het leven na dit leven. Want volgens Finlan spreekt Paulus in 1 Korintiërs 15 over een opstandingslichaam dat we pas (volledig) ontvangen na dit leven. Er is sprake van continuïteit en discontinuïteit van het opstandingslichaam met ons aardse lichaam nu¹⁷¹. Het ene komt uit het andere voort zoals een plant uit een zaadje groeit, maar de oorsprong is geheel verschillend (hemels vs. aards, afkomstig van Christus vs. van Adam). Finlan gebruikt in dit kader de woorden *conformed* en *transformed*. ‘Geconformeerd aan’ gaat over een morele en geestelijke heroriëntatie en een verandering van ons karakter in Christus. Dit alles door de kracht van de Geest. Hierin haalt Finlan Romeinen 8:29 aan: “conformed to the image of his Son”¹⁷². Kortom, conformatie gaat over een heroriëntatie van een aards leven naar een geestelijke leven. Transformatie daarentegen gaat echt over een verandering van ons wezen – metamorfose. Dit komt door wat Jezus voor ons heeft gedaan. Door zijn offer ontvangen wij de gave van rechtvaardiging bijvoorbeeld, maar ook de gave om te onderscheiden wat goed

¹⁶⁸ Boakye, “Inhabiting,” 61.

¹⁶⁹ Boakye, “Inhabiting,” 61.

¹⁷⁰ Stephan Finlan. “Can we speak of *Theosis* in Paul.” In *Partakers of the divine nature. The history and development of deification in the Christian traditions*, edited by Michael J. Christensen en Jeffery A. Wittung (Grand Rapids, Baker Academic, 2008), 68-80.

¹⁷¹ Finlan, “Can we speak of *Theosis* in Paul,” 72.

¹⁷² Romeinen 8:29 “For whom he did foreknow, he also did predestinate to be conformed to the image of his Son, that he might be the firstborn among many brethren.” (KJV).

is en wat liefde is. De gelovige is al heilig verklaard en rechtvaardig. Volgens Finlan is conformatie aan Christus ten eerste 'cruciform' en daarna 'anastiform'. Dit laatste zagen we ook bij Boakye, in de vorige paragraaf, namelijk de focus op de opstanding. De overwinning en de nieuwe schepping die voortkomen uit de opstanding. "If we want to call Paul's gospel "cruciform", as Michael Gorman does, we must also call it "anastiform", or we leave out half his message"¹⁷³. En theosis heeft volgens Finlan te maken met de opstanding (*anastiform*), zowel in dit leven als in het hiernamaals. Want deze transformatie is progressief, "the phrase "from glory to glory"¹⁷⁴ highlights the "ever-increasing dimension" of the glory"¹⁷⁵. De conclusie van Finlan is dat Paulus dus zeker spreekt over theosis, en dat het hierbij zeker gaat over een transformatie -net als bij Gorman-, alleen maakt hij dus duidelijk onderscheid tussen *cruciform* en *anastiform*. Want door het offer van Christus aan het kruis en onze deelname aan een leven gelijkvormig aan het kruis van Christus (*cruciform life*), mogen we ook delen in het opstandingsleven (*anastiform*). Dit opstandingsleven begint nu al; de mogelijkheid om Gods wil te leren kennen en steeds meer te veranderen naar het beeld van Christus, dat is theosis. Waarbij het ultieme doel uiteindelijk een *anastiforme* bestemming heeft, namelijk wanneer we met Christus zullen zijn in het leven na dit leven¹⁷⁶.

6.4. Deelconclusie

In dit hoofdstuk was de centrale vraag: 'Hoe omschrijft Gormans boek 'heil'?'. Om op deze vraag een antwoord te vinden, is zijn trilogie bestudeerd met daarin een specifieke focus op het boek *Becoming the gospel*.

Allereerst is het belangrijk om twee begrippen nader te hebben geduid die de kern vormen van Gormans werk, namelijk: *cruciformity* en *theosis*. *Cruciformity* betekent dat we als volgelingen van Jezus worden opgeroepen om te leven conform de boodschap van het kruis van Christus. Deze boodschap wordt het meest duidelijk zichtbaar in het hoofdverhaal van Paulus: Filippenzen 2:6-11. Hier lezen we over Jezus die zichzelf vernedert om vervolgens

¹⁷³ Finlan, "Can we speak of *Theosis* in Paul," 74-75.

¹⁷⁴ 2 Korintiërs 3:18 "Wij allen die met onbedekt gezicht de luister van de Heer weerspiegeld zien, zullen door de Geest van de Heer meer en meer naar de luister van dat beeld worden veranderd." (NBV21).

¹⁷⁵ Finlan, "Can we speak of *Theosis* in Paul," 76.

¹⁷⁶ Filippenzen 1:23 "Ik word naar twee kanten getrokken: enerzijds verlang ik ernaar te sterven en bij Christus te zijn, want dat is het allerbeste" (NBV21).

door God te worden verhoogd. De oproep om te leven conform te boodschap van het kruis heeft volgens Gorman alles te maken met participatie: deelname aan het leven van God. Hierover gaat theosis: mensen die worden als God. Belangrijk hierin is transformatie door participatie. Verder is het belangrijk om deze boodschap niet individualistisch te lezen. Gods reddende handelen ziet op de gehele mensheid en de gehele kosmos en hiervoor gebruikt hij een wereldwijd netwerk van multiculturele, sociaaleconomisch diverse gemeenschappen die participeren in deze bevrijdende, transformerend werkelijkheid. In zijn boek *Becoming the Gospel* noemt Gorman vervolgens specifiek vijf perspectieven van (deelname aan) redding.

Ten eerste is de kerk geroepen om als gemeenschap heilig ('apart gezet') te zijn door daden van geloof, liefde en hoop, en op die manier Jezus te volgen in het leven van alle dag. Een levensstijl die door deze karakteristieken wordt gekenmerkt is per definitie getuigend, omdat dit anders is dan de wereld waarin we leven. Gorman spreekt om die reden ook van missionaire deugden. Want we zijn als volgelingen van Jezus geroepen om licht te brengen aan de wereld, het tweede perspectief. Vanuit het hoofdverhaal uit Filippienzen 2 leren we twee belangrijke dingen, namelijk: Jezus vernederde zichzelf en offerde zichzelf op voor anderen, maar daar bleef het niet bij, want God heeft Jezus verhoogd en Hem de naam boven alle namen gegeven. We worden opgeroepen om in dit verhaal te participeren: door de ander lief te hebben én door Jezus te proclameren als Heer. Hiervoor zijn we als mensen geschapen, om God te aanbidden. Als derde heeft het grote verhaal waaraan we als gelovigen deelnemen alles te maken met shalom: harmonie tussen God en de mens, tussen mensen onderling en in relatie tot de schepping. Door het offer van Jezus aan het kruis is er herstel gebracht in al deze relaties. Jezus is onze vrede en de kerk wordt opgeroepen om hier deel van te worden. Vrede bewaren binnen de eigen gemeenschap en vrede brengen aan ('binnenwandelen in') de wereld waarin we leven. Het vierde perspectief is hier sterk mee verbonden, want dat gaat over (sociale) gerechtigheid. Dit is geworteld in het karakter van God: omzien naar armen en weduwen, mensen die verdrukt zijn bevrijden enz. Doordat we als volgeling van Jezus gerechtvaardigd zijn uit geloof, zijn we overgeplaatst naar het rijk van gerechtigheid, waardoor we getransformeerd zijn in een rechtvaardig persoon die rechtvaardig handelt. Tot slot, voegt Gorman hier nog één laatste punt aan toe: glorie. Door participatie aan het leven van Christus mogen we ook delen in Gods glorie - Zijn eeuwige schoonheid en eer als zijnde God. Op deze wereld al te dele -mogen we door het werk van de Heilige Geest al steeds meer gaan lijken om Jezus-, maar in het leven na dit leven zullen we Hem zien in Zijn volle glorie.

Ondanks de heldere en uitgebreide uiteenzetting van Gorman zijn er een tweetal kritieken die goed zijn om aan te stippen. Want Gorman focust sterk op het kruis (*cruciform*). De vraag is of hij hier niet wat teveel nadruk op legt. Moet de focus niet meer gelegd worden op het nieuwe leven dat gelovigen ontvangen vanuit de opstanding? Volgens Boakye zou dit het geval moeten zijn. En Finlan deelt deze mening. Volgens Finlan heeft dit alles te maken met de manier waarop het begrip theosis wordt uitgelegd. Volgens Finlan is er sprake van 'conformatie' en 'transformatie'. Door het offer van Christus aan het kruis en onze deelname aan een leven gelijkvormig aan het kruis van Christus, mogen we ook delen in het opstandingsleven. Dit opstandingsleven begint nu al; de mogelijkheid om Gods wil te leren kennen en steeds meer te veranderen naar het beeld van Christus, dat is theosis. Waarbij het ultieme doel uiteindelijk een *anastiforme* bestemming heeft, namelijk wanneer we met Christus zullen zijn in het leven na dit leven.

7. Open dialoog

Deelvraag 4: Hoe verhouden de uitkomsten van deelvragen 2 en 3 zich tot elkaar en welke lessen kunnen daaruit worden geleerd om de boodschap van heil te brengen in onze tijd?

Dit hoofdstuk bestaat uit een open dialoog tussen de beleden opvattingen over heil door de leden van de huisraad van Huis van Vrede en de opvattingen over heil zoals we vinden bij Gorman. Het doel hiervan is om van elkaar te leren en elkaar aan te vullen om zo tot een verdiepend inzicht te komen ten aanzien van het brengen van de boodschap van heil in onze tijd.

Om te beginnen zijn er grote overeenkomsten tussen de opvattingen heil zoals beleden door de huisraad van Huis van Vrede en zoals we deze vinden bij Gorman. Bij beide gaat het er in de kern om de boodschap uit te leven. Geen papieren of theologische werkelijkheid, maar deelnemen aan het verhaal van Jezus. Want Jezus is de basis van het heil. Hij is de redder. Door Jezus ontvangen we 'het goede leven' en Zijn verlangen/verhaal wordt het verlangen/verhaal van Zijn volgelingen, namelijk om dit goede leven weer uit te delen aan de wereld. En de wereld gaat over iedereen. Iedereen is welkom. Het beeld is een multiculturele, sociaaleconomisch diverse gemeenschap.

Als het gaat om wat dit 'goede leven' nu inhoudt dan zijn er ook veel overeenkomsten te benoemen. Bijvoorbeeld leven op een radicaal andere manier, gekenmerkt door de missionaire deugden 'geloof, liefde en hoop'. Geloven in en trouw blijven aan Jezus, vanuit liefde gericht zijn op de ander en leven vanuit hoop op een goede toekomst bij God. Gorman benoemt deze en ook vanuit de interviews met leden van de huisraad komen deze onderwerpen veelvuldig terug. Daarop aanvullend geven de meeste respondenten vanuit Huis van Vrede aan zichzelf ook echt geliefd te voelen door God en vanuit die liefde kunnen ze anderen liefhebben. Anderen liefhebben door te dienen en in vrede met elkaar samen te leven, dat is wat Huis van Vrede drijft. Een hechte gemeenschap vormen die naar elkaar omkijkt, dat is wat Jezus doet volgens de respondenten van Huis van Vrede. Ook bij Paulus zijn dit belangrijke thema's. Hij roept volgeling van Jezus op om vrede te worden en de ander lief te hebben. Hierbij hoort ook omzien naar de armen en de weduwen, mensen die verdrukt worden bevrijden enzovoorts. Binnen Huis van Vrede vindt men dit ook belangrijk en

meerdere leden van de huisraad hebben daadwerkelijk zelf mensen (van niet-Nederlandse komaf) in huis genomen en zo voor korte of langere tijd van onderdak voorzien. Kortom, er lijkt veel sprake van overlap in de boodschap van heil ten aanzien van wat het goede leven concreet betekent. Maar, uiteraard zijn er ook verschillen en de vraag is welke lessen hier mogelijk uit te trekken zijn. Want dat is nu juist zo interessant; niet om de verschillen te ontdekken en tegen elkaar uit te spelen, maar om te kijken wat de verschillende stemmen van elkaar kunnen leren.

Het eerste dat opvalt, is dat Gorman vanuit de boodschap van Paulus een ruimer beeld schetst van 'heil' dan binnen Huis van Vrede het geval is. Nu is dit niet geheel verwonderlijk, omdat Huis van Vrede een kerk is op een specifieke plek en met beperkte middelen, waardoor er mogelijk een sterke focus is op een aantal aspecten. Niet alles kan immers worden gedaan. Gorman daarentegen, heeft jaren studie gedaan naar de boodschap van heil zoals we deze tegenkomen bij Paulus in de Bijbel. Toch is het interessant hiernaar te kijken, want volgens Gorman is het belangrijk om de volledige boodschap van redding van Jezus helder te communiceren en geen onderdelen eruit weg te laten. Het gevaar schuilt namelijk in iedere kerk om een kokervisie te ontwikkelen op een specifiek onderdeel van het goede nieuws. Als we dan kijken naar de aspecten die Paulus nog noemt als onderdeel van redding dan vallen er drie op die binnen Huis van Vrede niet tot nauwelijks terugkomen: 1) het actief belijden van Jezus als Heer, 2) de gerechtigheid en glorie van God en 3) de rol van de Heilige Geest. Het actief belijden van Jezus als Heer benoemt Gorman als een essentieel onderdeel van Paulus' boodschap over heil vanuit het hoofdverhaal uit Filippenzen 2. Daarin zien we namelijk niet alleen Jezus die zichzelf vernedert en zichzelf opoffert voor anderen, maar ook dat God Hem de Naam boven alle namen heeft gegeven. Heer van de hele kosmos. En juist dit belijden van Jezus als Heer zorgde voor de Filippenzen voor vervolging en lijden, omdat ze daarmee anders waren dan de rest in bijvoorbeeld het niet vereren van de keizer. Een ingewikkelde vraag is uiteraard hoe dit werkt in onze tijd en specifiek voor Huis van Vrede in Kanaleneiland. Als je daar vandaag de dag Jezus als Heer belijdt, op welke manier zorgt dit dan voor lijden en/of vervolging? Zonder daar een concreet antwoord op te kunnen geven, is de kern van wat Paulus zegt vooral dat we als mensen gemaakt zijn om God te aanbidden; om Jezus onze lof en eer en liefde te geven. Als dit inderdaad het verhaal is van redding dan betekent dit wat voor de manier waarop kerk-zijn wordt vormgegeven. Ook als het gaat om de vraag hoe om te gaan met mensen die meer aan de rand zitten, wel of niet actief meedoen, consumeren of

bijdragen. Een open uitnodiging om Gods vrede aan te nemen en samen gemeenschap te zijn is namelijk anders dan de boodschap dat we gemaakt zijn om God te aanbidden en Hem onze lof en eer te geven. Het is inderdaad niet onmogelijk voor te stellen dat dit laatste tot meer confrontatie zal leiden.

Een ander punt dat bij Paulus ook sterk naar voren komt is dat van glorie. Dit heeft raakvlakken met het vorige onderwerp, namelijk het eren en aanbidden van God. Want glorie gaat over de eeuwige schoonheid en eer die God heeft, als zijnde God, en dat God ervoor kiest om dit te delen met de mensheid. Nu komt het onderwerp de glorie van God niet voorbij in de interviews met de leden van de huisraad van Huis van Vrede¹⁷⁷, al betekent dit niet dat het helemaal afwezig is. Concrete gevolgen van glorie kunnen hier al zichtbaar worden in bijvoorbeeld Gods liefde voor ons mensen en vergeving van zonden; termen die ook in de interviews voorbij zijn gekomen. Net als de hoop op een betere toekomst, waar alle respondenten van spreken (en naar uitzien). Maar het is opvallend dat er niet gesproken wordt over de glorie van God, of deelnemen aan de glorie van God zoals Gorman beschrijft. Want het gaat uiteindelijk om transformatie door participatie – meer en meer veranderen naar het beeld van Gods glorie¹⁷⁸. Waarbij Paulus de woorden glorie en gerechtigheid sterk aan elkaar verbindt. Gods herstel van rechtvaardigheid en glorie aan een onrechtvaardige en glorieloze mensheid. Dit heeft alles te maken met theosis, deelnemen aan het leven van God. Het zou erg interessant zijn dit gesprek over deze deelname aan het leven van God te voeren met de leden van de huisraad van Huis van Vrede. Want ze getuigen allemaal van het reddende werk van Jezus in hun leven en dat ze Jezus steeds opnieuw nodig hebben als hun eigen vrede opraakt of tekortschiet, of überhaupt in het tekortschieten van ons als mens zijnde, maar in hoeverre vertrouwen ze erop nu al deel te mogen hebben aan het leven van God wat ons rechtvaardigt en meer en meer verandert naar Zijn glorierijke beeld. Volgens Paulus is dat waar redding over gaat. Een laatste belangrijk aspect dat Paulus toevoegt als het gaat om theosis is het onmiskenbare werk van de Heilige Geest hierin. De derde persoon van de drie-eenheid, die in de interviews binnen Huis van Vrede maar door één iemand wordt benoemd. Paulus daarentegen noemt de Heilige Geest in de Romeinenbrief alleen al 20 keer.

¹⁷⁷ Eén keer worden glorie en grootheid genoemd in relatie tot Jezus (Mark, 27).

¹⁷⁸ 2 Korintiërs 3:18 “Wij allen die met onbedekt gezicht de luister van de Heer weerspiegeld zien, zullen door de Geest van de Heer meer en meer naar de luister van dat beeld worden veranderd.”(NBV21)

De transformatie waar Paulus over schrijft, vindt plaats door de Heilige Geest. Net als bij het vorige punt over de glorie van God is het interessant ook over de rol van de Heilige Geest het gesprek eens aan te gaan met de leden van de huisraad van Huis van Vrede. Welke rol speelt de Heilige Geest in het leven als volgeling van Jezus en in het licht van dit onderzoek: welke plaats heeft de Heilige Geest als het gaat om de boodschap van heil?

Iets anders dat opvalt als het gaat om de boodschap van heil bij zowel Huis van Vrede als bij Paulus is dat er niet een heel duidelijk beeld wordt geschetst van het leven na dit leven. Er is een sterke hoop voor de toekomst –het moment dat God echt alles goed zal maken–, maar hoe of wat precies en of dit voor iedereen geldt daar worden geen uitspraken over gedaan. Binnen Huis van Vrede vindt men berusting in het feit dat Jezus erover gaat; Hij is de enige die het weet en dat geeft rust. Want er is een grenzeloos vertrouwen in de goedheid van God. In de werken van Gorman komt het leven na dit leven ook niet expliciet naar voren. Hij spreekt vooral over deelname aan het leven van God en dat gelovigen daardoor transformeren. Deze transformatie is nu al realiteit, maar tegelijkertijd nog niet volledig. Als gelovige mag je uitkijken naar het moment dat komt waarop Gods glorie zichtbaar wordt in volle omvang. Er is hoop om op ‘de dag van het oordeel’ door God welkom te worden geheten in de volheid van het opstandingsleven¹⁷⁹. Er wordt vervolgens niet gesproken over een eventueel ander perspectief voor mensen die niet deelnemen aan Gods missie. Vanuit deze beide stemmen zouden we de les kunnen trekken dat het belangrijkste is om te focussen op het ‘goede nieuws’ dat je wilt brengen en daarvan te getuigen, en je boodschap niet te richten op wat er gebeurt als iemand dit niet aanneemt of niet wil horen.

Over dit getuigen is Paulus volgens Gorman ook vrij expliciet. Meerdere keren komt dit terug. Paulus spreekt over het ‘onbevreesd verkondigen van de boodschap’ en ‘waardig te wandelen aan de roeping’, waarbij wandelen gaat over een betrokkenheid in de wereld, zowel centripetaal als centrifugaal. Het evangelie (van de vrede) moet aan iedereen verteld worden. Maar ook andere eigenschappen van het zijn van een christelijke gemeenschap zoals goedheid, compassie, herstel en gerechtigheid zouden actief ten tonele moeten worden gebracht in de wereld. Het idee hierachter is –zoals vaker aangehaald– dat gelovigen deelnemen aan het leven van God en vanuit deze deelname zelf ook veranderen. Dit getuigen

¹⁷⁹ Gorman, *Becoming the Gospel*, 228.

van de boodschap van heil komt ook terug in de interviews met de leden van de huisraad van Huis van Vrede. En de mantra hierbij is dat de boodschap moet worden 'uitgeleefd'. Niet zozeer gericht op het vertellen over Jezus of het christelijke geloof, maar op de plek waar ze wonen en waar ze kerk zijn Jezus proberen te leven. Dit houdt in: omzien naar elkaar, hulp bieden, vrede brengen, het leven samen doen. Iedereen doet dit min of meer op zijn of haar eigen manier, er wordt hier niet per se op gestuurd of iets over georganiseerd vanuit Huis van Vrede zelf. Daar ligt misschien voor Paulus nog iets meer de nadruk op, dat iedereen vanuit de gemeenschap geroepen is om de boodschap te verkondigen. En dat dit verkondigen ook betekent om hierover te spreken. Vanuit Huis van Vrede lijkt de focus meer te liggen op het doen van datgene wat Jezus deed en minder op het verbaal communiceren van het evangelie. Een belangrijke reden hiervoor is dat ze binnen Huis van Vrede sterk gericht zijn op andere culturen. Veel van de mensen die bij Huis van Vrede komen zijn de Nederlandse taal niet machtig of Nederlands is niet hun eerste taal. Dit maakt verbaal getuigen ingewikkeld(er), want leg dan maar eens uit wat je bedoelt. Maar iemand eten, drinken en onderdak geven dat begrijpt iedereen.

Dit laatste punt speelt sowieso een grote rol in alles wat Huis van Vrede doet. Altijd het besef dat degenen die bij Huis van Vrede over de vloer komen, afkomstig (kunnen) zijn vanuit een volledig andere cultuur en context. En het primaire verlangen is om iedereen te helpen en welkom te heten om zo de vrede en de liefde van Jezus met ze te delen. Tegelijkertijd leert Paulus dat er een aantal basiselementen zijn van de boodschap van redding, het goede nieuws, die we niet uit het oog moeten verliezen. Ook al gaat dit onvermijdelijk leiden tot vervelende en afkeurende reacties ('vervolging en lijden'), want de boodschap is tegencultureel. En dat is specifiek voor Huis van Vrede een extra grote uitdaging, want hoe ben je op een goede manier tegencultureel in een gezelschap van allerlei culturen bij elkaar. Hoe vind je de goede balans tussen de ander dienen en belangrijker achten dan jezelf en aan de andere kant Jezus belijden als Heer van de schepping. Hoe breng je een boodschap van een drie-enig God -drie in persoon en één in wezen- die ons laat delen in het leven dat zij hebben, over aan mensen uit verschillende culturen. Een makkelijk antwoord valt daarop helaas niet te geven, maar een aanzet om hier eens goed over na te denken zou een mooie eerste stap zijn. Want het uiteindelijke verlangen moge duidelijk zijn: "However, as the church, by the power of the Spirit, becomes the gospel in its fullness by participating fully in

the life of God manifested in Christ, the church offers an appropriate and credible witness to the gospel”¹⁸⁰.

¹⁸⁰ Gorman, *Becoming the Gospel*, 304.

8. Conclusie en discussie

Dit hoofdstuk geeft een antwoord op de probleemstelling. Daarna vindt er een discussie plaats inclusief een theologische reflectie. Tot slot, worden er aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

8.1. Conclusie

In het onderzoek stond de volgende probleemstelling centraal:

Hoe verhouden de beleden opvattingen over heil van de leden van de huisraad binnen 'Huis van Vrede' (Utrecht) zich tot de opvattingen over heil van Michael J. Gorman's boek 'Becoming the Gospel'?

Om op deze vraag een goed antwoord te kunnen geven, is onderzoek gedaan binnen de huisraad van Huis van Vrede en daarnaast is de trilogie van Michael J. Gorman bestudeerd met daarin een specifieke focus op het boek *Becoming the Gospel*. Er zijn acht interviews gehouden, meerdere observaties gedaan en literatuurstudie uitgevoerd. De resultaten hiervan hebben geleid tot een antwoord, welke zal worden weergegeven langs de verschillende deelvragen.

Huis van Vrede is een geloofsgemeenschap die zich bevindt in de multiculturele wijk Kanaleneiland te Utrecht. Het is een plek waar iedereen welkom is. Daarnaast is het een plek waar ze met elkaar proberen Jezus te volgen. Jezus brengt vrede en dat willen ze vanuit Huis van Vrede graag doorgeven aan de hele buurt. De belangrijkste middelen hiervoor zijn de mensen van Huis van Vrede zelf en het gebouw aan de Trumanlaan. Het leiderschap binnen Huis van Vrede is informeel en er voornamelijk op gericht om alles draaiend te houden; met name de diensten op zondag en het regelen van praktische dingen rondom het buurcentrum. De boodschap van heil die wordt beleden door de leden van de huis van Huis van Vrede, betekent concreet voor nu: dat je geliefd bent door God, dat er bevrijding en genezing mogelijk is, er vergeving van zonden is, dat we in vrede samen mogen leven en dat Gods koninkrijk doorbreekt in deze wereld. Dit doorbreken van Gods koninkrijk vindt nu al gedeeltelijk plaats, maar tegelijkertijd zien ze uit naar de toekomst waarin dit in alle heerlijkheid gaat gebeuren. Want heil gaat ook zeker over hoop voor de toekomst. Jezus gaat

terugkomen en dan maakt hij alle dingen nieuw op een manier die ons verstand ver te boven gaat. Dit geeft kracht om vandaag de dag in uitzichtloze situaties toch Gods liefde en hoop te brengen. De vraag of dit voor iedereen goed nieuws is of dat er ook zo iets bestaat als een eeuwigheid met God en een eeuwigheid zonder God, vinden de respondenten moeilijk om te beantwoorden. De meesten geloven wel in het bestaan van een hemel en een hel, maar ze hebben geen idee wie waar terecht komt; dat weet alleen God. Daarbij is het vertrouwen in Jezus groot, Hij is met iedereen op een bepaalde manier wel bezig. Want wat in ieder geval wel duidelijk is voor de leden van de huisraad van Huis van Vrede is dat alles draait om Jezus. Hij is de basis van het heil. Hij is de redder en Hij is (onze) vrede. Vanuit Huis van Vrede verlangen ze ernaar om Jezus te volgen door uit te leven wat Jezus deed. En iedereen mag op zijn of haar manier op eigen tempo ontdekken of zij ook deze Jezus willen gaan volgen. Je bent van harte welkom, maar je hoeft niets.

Volgens Gorman leren we van Paulus dat we als volgelingen van Jezus worden opgeroepen om te leven conform de boodschap van het kruis van Christus. Hierbij gaat het om participatie: deelname aan het leven van God. En door middel van participatie vindt er transformatie plaats: mensen die worden als God. Als het gaat om de boodschap van heil, benoemt Gorman vijf perspectieven van deelname aan redding. Ten eerste, is de kerk geroepen om als gemeenschap heilig ('apart gezet') te zijn door daden van geloof, liefde en hoop, en op die manier Jezus te volgen in het leven van alle dag. Daarnaast mogen we aan Jezus' verhaal deelnemen door de ander lief te hebben en door Jezus te proclameren als Heer. Hiervoor zijn we als mens geschapen. Het derde perspectief gaat over vrede. We mogen als gelovigen deelnemen aan Gods shalom: harmonie tussen God en de mens, tussen mensen onderling en in relatie tot de schepping. Het vierde perspectief ligt in het verlengde hiervan, namelijk om te leven in sociale gerechtigheid. Als volgeling zijn we gerechtvaardigd uit geloof en dit heeft tot gevolg dat een gelovige getransformeerd is in een rechtvaardig persoon die rechtvaardig handelt. Hier voegt Gorman nog een laatste punt aan toe: glorie. Door participatie aan het leven van Christus mogen we ook delen in Gods glorie. Op deze wereld al ten dele, maar in het leven na dit leven zullen we Hem zien in Zijn volle glorie.

De verhouding tussen de beleden opvattingen over heil binnen Huis van Vrede en de opvattingen van heil van Gormans boek *Becoming the gospel* is er allereerst één van grote overeenkomsten. Bij beide gaat het er in de kern om de boodschap uit te leven. Geen papieren

of theologische werkelijkheid, maar deelnemen aan het verhaal van Jezus. Want Jezus is de basis van het heil. Hij is de redder. Door Jezus ontvangen we 'het goede leven' en Zijn verlangen/verhaal wordt het verlangen/verhaal van Zijn volgelingen, namelijk om dit goede leven weer uit te delen aan de mensen om ons heen. Hierbij is iedereen welkom. Het beeld - bij zowel Huis van Vrede als bij Gorman- is een multiculturele, sociaaleconomisch diverse gemeenschap. Onderdelen van het goede leven zijn bijvoorbeeld: geliefd zijn door God, leven in vrede met de ander, omzien naar armen en mensen die onderdrukt worden en leven vanuit hoop.

Tegelijkertijd zijn er ook verschillen tussen beide opvattingen van heil en opvallend hierbij is dat Gorman vanuit de boodschap van Paulus een ruimer beeld schetst van 'heil' dan binnen Huis van Vrede het geval is. Eén hiervan is het actief belijden van Jezus als Heer. We zijn als mens gemaakt om God te aanbidden en Hem onze lof en eer te geven. Dit geldt voor iedereen, ongeacht cultuur of achtergrond. En deze boodschap kan confronterend zijn, want het kan je wat kosten om Jezus te belijden als Heer en Hem je lof en eer geven. Het tweede aspect dat Gorman specifiek benoemt, is de glorie van God. De eeuwige schoonheid en eer die God heeft, als zijnde God, en dat God ervoor kiest om dit te delen met de mensheid. Ook hierbij is sprake van transformatie door participatie – gelovigen die meer en meer veranderen naar het beeld van Gods glorie. Leven vanuit de overtuiging nu al -zij het gedeeltelijk- deel te hebben aan de glorie van God en meer en meer te veranderen naar Zijn glorierijke beeld, is waar redding over gaat. Een derde verschil gaat over het werk van de Heilige Geest. In de interviews met de leden van Huis van Vrede wordt de naam van de Heilige Geest één keer door één iemand genoemd. Bij Paulus daarentegen, speelt de Heilige Geest een heel belangrijke rol. De transformatie waar hij over schrijft, vindt plaats door de Heilige Geest.

Opvallend bij zowel Huis van Vrede als bij Gorman is dat er niet een duidelijk beeld wordt geschilderd van het leven na dit leven. Er is een sterke hoop voor de toekomst –het moment dat God echt alles goed zal maken-, maar hoe of wat precies en of dit voor iedereen geldt daar worden geen harde uitspraken over gedaan. De focus ligt op het goede nieuws dat je wilt brengen en daarvan te getuigen en niet zozeer te spreken over wat er gebeurt als je dit niet aanneemt of er niet over wilt horen.

Getuigen van dit goede nieuws is voor Paulus een belangrijk punt volgens Gorman. Zowel in spreken als in handelen en zowel naar binnen gericht als naar buiten gericht. Bij Huis van Vrede is getuigen ook belangrijk, maar ligt de focus meer op het uitleven van de

boodschap en niet zozeer op het vertellen hierover. Door alle aanwezige culturen in de kerk en in de buurt is getuigen middels woorden misschien ook ingewikkelder dan getuigen door liefdevolle daden. En deze liefdevolle daden zijn veelvuldig aanwezig bij Huis van Vrede. Men kijkt naar elkaar om, naar de armen en de zwakken, iedereen is welkom en de gelegenheid geboden om te horen over de boodschap van vrede, liefde, vergeving en genezing. In het besef dat Jezus de Redder en de Vredevorst is.

Afsluitend, aan de start van dit onderzoek is het verlangen uitgesproken om vanuit interactie tussen de theologische praktijk en de academische stem de mogelijkheid te creëren van elkaar te leren en zo te kunnen komen tot een vernieuwd verstaan om ons geloof op een aantrekkelijke en verstaanbare manier uit te leven. Wanneer dit wordt toegepast op de concrete praktijk van Huis van Vrede dan kan vanuit de beschrijving van heil van Gorman een uitnodiging worden gedaan om de boodschap van heil nog kleurrijker te laten klinken. Namelijk, om naast het dienen van de ander en het brengen van vrede ook op zoek te gaan naar mogelijkheden om Jezus als Heer te belijden. Om de boodschap van een drie-enig God, die ons laat delen in de volheid van het leven dat zij samen hebben, in alle rijkdom over te brengen aan mensen vanuit verschillende culturen in Kanaleneiland. Dit alles vanuit het verlangen om het goede nieuws te worden, in de volle breedte, en zo een krachtig getuigenis te zijn voor alle inwoners van Kanaleneiland.

8.2. Discussie en reflectie

In de vorige paragraaf is antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Deze paragraaf bespreekt hoe dit antwoord te interpreteren en hoe het zich verhoudt tot de verwachtingen die ik had aan het begin van dit onderzoek. Tijdens deze bespreking wordt al een aanzet gedaan tot vervolgonderzoek, maar in de volgende en tevens laatste paragraaf zal dit verder worden uitgewerkt.

De resultaten van dit onderzoek kennen veel overeenkomsten met de bestudeerde literatuur over heil. Wat hierbij alleen wel opvalt, is de positieve rol die het denken over de toekomst speelt. Dit in tegenstelling tot de literatuur waarin vooral naar voren kwam dat er een volledige focus is op het hier en nu. Er wordt namelijk wel degelijk over de toekomst gesproken, zowel binnen Huis van Vrede als door Gorman, maar dit is eigenlijk alleen een

toekomst vol van hoop. Als ik met dit in mijn achterhoofd terugga naar datgene waar ik mijn onderzoek mee begon, dan ben ik toch wel wat verrast door de uitkomst. Ik had eerlijk gezegd een andere verwachting. En dan niet zozeer ten aanzien van de boodschap van heil zelf, daarin zitten veel elementen die ik had verwacht te horen en die passen binnen de thema's die uit de literatuur naar voren komen, maar wat ik niet had verwacht, is dat er eigenlijk alleen over de positieve kanten van heil wordt gesproken en dat er niet wordt gesproken over wat als je dit heil niet hebt.

Bijvoorbeeld, het evangelie is goed nieuws voor ons leven nu, maar wat betekent het voor je leven nu als je dit evangelie niet kent of niet gelooft? Of het evangelie is goed nieuws voor het leven na dit leven, maar wat als je dit evangelie niet kent? Bij sommige respondenten kwam naar voren dat ze geloofden in een hemel als eindbestemming of de hel, die mogelijk voor eeuwig kan zijn, maar mijn indruk is dat er eigenlijk geen rekening wordt gehouden met het idee dat er mensen in de hel terecht zouden kunnen komen. Omdat de respondenten het niet weten, ook niet hoe het precies werkt met geloven, wordt er niet over gesproken en er vooral op vertrouwt dat God aan het werk is. Kortom, vooral kijken naar het goede wat God doet en daarop gericht zijn. Maar, ik vraag me af of het wel terecht is om alleen over de positieve kant te spreken. En in het verlengde hiervan, heeft een idee over het mogelijke onheil in dit leven of de hel als eindbestemming ook invloed op hoe graag we het goede nieuws willen verkondigen? Is goed nieuws niet pas echt goed nieuws als je weet wat de consequenties zijn van een leven -zowel in het heden als in de toekomst- zonder dit goede nieuws? Dit komt ook niet specifiek terug bij Gorman. Hij beargumenteert dat de missie van God is om redding te brengen aan de wereld. Hij baseert dit op de tekst uit Romeinen 1:16. En de manier waarop deze redding wordt ontvangen is door geloof, of participatie zoals Gorman benoemt. Maar de vraag waar hij niet op in gaat, is: wat als iemand niet gelooft? Of niet deelneemt? Wat zijn daar de mogelijke consequenties van? Zoals gezegd, ik had verwacht dat deze 'andere kant' van heil mee zou spelen in het denken over de boodschap van heil en dat dit naar voren zou komen; in zowel de interviews als bij Gorman. Het zegt uiteraard ook iets dat het niet is gebeurd en dat is ook interessant en leerzaam, maar ik had het anders verwacht.

Hierbij is het goed om te vermelden dat ik het ook niet expliciet onderdeel heb gemaakt van mijn onderzoek. Dit was gericht op de boodschap van heil en niet op de boodschap van onheil. Het zou kunnen dat Gorman hier wel iets van vindt of in een ander

werk hier meer wel iets over heeft geschreven, maar in het werk dat ik heb bestudeerd komt het niet terug. In de interviews heb ik het onderwerp wel kort aangestipt, maar ik heb er niet heel duidelijk op doorgevraagd. Kortom, voor een mogelijk vervolgonderzoek zou het volgens mij erg interessant zijn om ook expliciet onderzoek te doen naar heil tegenover onheil. Mijn gedachte hierbij is namelijk dat ik verwacht dat het uitmaakt hoe je denkt over dit onheil als het gaat om het delen van de boodschap van heil. Helaas is dit niet naar voren gekomen uit de resultaten van mijn onderzoek, dus ik kan er nu geen uitspraak over doen.

Een vraag die speelt in het verlengde hiervan gaat over de hel. Uit mijn onderzoek blijkt dat de hel nauwelijks een rol speelt als het gaat om de boodschap van heil. Maar verlies je hier ook niet iets van het goede nieuws mee? Ik denk hierbij aan het essay van Arnold Huijgen met de titel: 'Waarom de wereld een hel nodig heeft?'. In dit essay stelt hij dat de vraag naar Gods betrokkenheid bij de hel niet te ontwijken is. Volgens Huijgen hangt dit samen "met de vraag of we iets positiefs, iets van het goede nieuws, verliezen wanneer voorstellingen omtrent de hel als verouderd worden afgeschreven"¹⁸¹. Huijgen beargumenteert dat belangrijke aspecten van het evangelie verloren gaan als de hel zou worden afgeschaft:

"Christus' nederdaling in de hel markeert zijn overwinning van het kwaad, de diepte van God liefde en de ernst van menselijke uitsluiting. De gedachte van de hel helpt om de eigen aard van het kwaad te verwoorden als zwart gat dat de realiteit bedreigt. Dat God het kwaad wegdoet, betekent dat recht gedaan wordt, kwaad wordt benoemd en veroordeeld."¹⁸²

Zonder hier een studie te starten over de hel en de eventuele noodzaak daarvan voor de boodschap van heil, zou dit zeker een interessante aanvulling kunnen zijn voor eventueel vervolgonderzoek.

Verder sprak ik in mijn methodologische hoofdstuk de verwachting uit dat de academische stem wellicht vertrouwder zou klinken, maar dat ik erg benieuwd was hoe in de interactie met

¹⁸¹ Huijgen, *Waarom de wereld een hel nodig heeft*, 56-57.

¹⁸² Huijgen, *Waarom de wereld een hel nodig heeft*, 84.

een concrete theologische praktijk van elkaar geleerd kon worden om zo tot een vernieuwd verstaan te komen om ons geloof op een aantrekkelijke en verstaanbare manier uit te leven. Als ik hierop reflecteer dan ben ik tijdens het onderzoek (eigenlijk vooral) onder de indruk geraakt van de manier waarop Huis van Vrede kerk is. Hoe ze Jezus volgen concreet proberen vorm te geven in een uitdagende omgeving als Kanaleneiland. De passie, de openheid, de eerlijkheid en de echtheid waarmee dit alles gebeurt, is bewonderenswaardig. Ondanks, of misschien wel dankzij, alle uitdagingen van armoede en onzekerheid en uitzichtloosheid, proberen ze echt een zegen en een licht te zijn. En van wat ik gezien heb in die paar maanden dat ik mee mocht kijken, is mijn overtuiging ook dat ze zeker een zegen en een licht zijn. En dat het niet onder stoelen of banken wordt geschoven dat de bron van dit alles Jezus is, die ons vrede geeft. Dit maakte het soms ook dubbel om kritisch te kijken naar de beleden boodschap van heil binnen Huis van Vrede, want laat ze vooral niet teveel veranderen aan de manier waarop ze kerk zijn. Tegelijkertijd, vind ik het heel interessant en bijzonder om van vrijwel alle respondenten concreet terug te krijgen hoe erg ze het waardeerden om zo bewust na te denken over de boodschap van heil die ze belijden en dat ik daarvoor een goed setje vragen had opgesteld. Het heeft ze aan het denken gezet. Wat is nu de kern van wat we geloven en wat betekent het eigenlijk om Jezus te belijden als degene die vrede brengt? En waarom moeten anderen dit ook horen? In dit alles viel het op hoe open ik ook als onderzoeker ben ontvangen door Huis van Vrede. Ik kon overal bij mee kijken en ik werd door iedereen met open armen ontvangen.

Op 14 april 2025 krijgt dit alles nog een vervolg, want dan hoop ik aan te sluiten bij de huisraad van Huis van Vrede en de uitkomsten van mijn onderzoek daar te delen. Belangrijk onderdeel hiervan zal het gesprek zijn over de punten zoals die naar voren zijn gekomen in hoofdstuk 7 bij de open dialoog. Want, terugkomend op het begin van deze paragraaf, de interactie tussen de verschillende stemmen is mijns inziens zeker verrijkend geweest. Er zijn een aantal concrete gedachten naar voren gekomen waar een mooi gesprek over gevoerd kan worden met de leden van de huisraad van Huis van Vrede. Het vertrouwen in een mooi gesprek hierover zegt ook wat over de openheid en eerlijkheid die ik heb ervaren ten tijde van mijn onderzoek. Het doel is namelijk om hopelijk te komen tot een vernieuwd verstaan om het geloof nog aantrekkelijker en verstaanbaarder uit te leven, iets waar ze binnen Huis van Vrede zeker voor open staan om over na te denken.

Deze positieve ervaring met onderzoek doen naar de beleden boodschap van heil binnen een concreet missionair initiatief, maakt dat ik de aanbeveling graag zou doen om een dergelijk onderzoek op meerdere plekken uit te voeren. Het is waardevol en verrijkend om het gesprek te voeren over de boodschap van heil die men (on)bewust uitdraagt of uit wil dragen.

8.3. Aanbevelingen voor verder onderzoek

In de vorige paragraaf kwamen al een aantal suggesties naar voren voor verder onderzoek. Deze laatste paragraaf werkt deze suggesties verder uit in twee concrete aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Ten eerste, om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de beleden boodschap van heil, is het interessant om in vervolgonderzoek ook expliciet te onderzoeken hoe men (vanuit het leiderschapsteam van een bepaald missionaire initiatief) denkt over onheil. Of iets anders geformuleerd: om expliciet onderzoek te doen naar wat men denkt dat de gevolgen zijn als iemand de boodschap van heil (nog) niet aanneemt (of gelooft). De focus hierbij kan liggen op het hier en nu, maar ook op het leven na dit leven. In het tweede geval is het interessant om vervolgonderzoek te doen naar de vraag of de wereld niet een hel nodig heeft? Verliezen we niet iets als de hel als verouderd wordt afgeschreven, of als we niet meer geloven in de hel?

Ten tweede, onderzoek naar de beleden boodschap van heil kan op meerdere plekken plaatsvinden. Dit onderzoek is uitgevoerd binnen Huis van Vrede, een kerk in de multiculturele buurt Kanaleneiland in Utrecht. Maar het zou heel interessant zijn een dergelijk onderzoek uit te voeren in een andere stad of juist in een volledig andere omgeving. Door hier op verschillende plekken onderzoek naar te doen, ontstaat de mogelijkheid van elkaar te leren en de veelkleurigheid van de beleden boodschap van heil te ontdekken. Daarbij komt dat het op iedere plek afzonderlijk waardevol en verrijkend kan zijn om onderzoek uit te voeren naar de boodschap van heil. Voor zowel onderzoeker als onderzoeksobject.

9. Literatuurlijst

Academia.edu. "Stephan Finlan." Laats bezocht op 10 januari 2025.

<https://sfinlan.academia.edu/>

Boakye, Andrew. "Inhabiting the "Resurrectiform" God: Death and Life as Theological Headline in Paul." *The Expository Times* 128, no. 2 (2022): 53-62.

Brink, G. van den, J.C. Bette, en A.W. Zwiep. *Studiebijbel Nieuwe Testament*.

Bijbelcommentaar Matteüs. Veenendaal: Centrum van Bijbelonderzoek, 2013.

Brink, G. van den en C. van der Kooi. *Christelijke dogmatiek*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2015.

Brouwer, Rein, Kees de Groot, Henk de Roest, Erik Sengers en Sake Stoppels. *Levend lichaam. Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*. Kampen: Uitgeverij Kok, 2007.

Cameron, Helen, Deborah Bhatti, Catherine Duce, James Sweeney and Clare Watkins.

Talking about God in Practice. Theological action research and practical theology.

London: SCM Press, 2010. Kindle.

Centraal Bureau voor de Statistiek. "Cijfers op de kaart." Laatst bezocht op 30 november

2024. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/cijfers-op-de-kaart?location=buurt-4ec144aaa65bec6297561f17cc4c5cb3&subject=T001036&year=2023&level=Buurt>

Christelijke Hogeschool Ede. "Lectoraat Zingeving in nieuwe geloofsgemeenschappen."

Laatst bezocht op 14 september 2024. <https://www.che.nl/lectoraten/zingeving-geloofsgemeenschappen>.

Finlan, Stephen. "Can we speak of *Theosis* in Paul?." In *Partakers of the divine nature. The history and development of deification in the Christian traditions*, edited by Michael J. Christensen en Jeffery A. Wittung. Grand Rapids, Baker Academic, 2008.

Gemeente Utrecht. "Buurtagenda Kanaleneiland: buurt verbeteren." Laatst bezocht op 30

november 2024. <https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/wijken/wijk-zuidwest/wat-gebeurt-er-in-de-wijk/buurtagenda-kanaleneiland-buurt-verbeteren>

Gemeente Utrecht. "Kansen verbeteren." Laatst bezocht op 30 november 2024.

<https://www.utrecht.nl/zorg-en-onderwijs/kansen-verbeteren>

Gemeente Utrecht. "Opvang voor nieuwkomers." Laatst bezocht op 30 november 2024.

<https://www.utrecht.nl/zorg-en->

[onderwijs/nieuwkomers/opvang#:~:text=Bestaande%20opvang,Mortangesdreef%20\(tot%20begin%202026\)](https://onderwijs/nieuwkomers/opvang#:~:text=Bestaande%20opvang,Mortangesdreef%20(tot%20begin%202026))

Gorman, Michael J. *Becoming the Gospel. Paul, Participation, and Mission*. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2015.

Gorman, Michael J. *Cruciformity. Paulus Narrative Spirituality of the Cross*. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2001.

Gorman, Michael J. *Inhabiting the cruciform God. Kenosis, Justification, and Theosis in Paul's Narrative Soteriology*. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2009.

Gorman, Michael J. *Participating in Christ. Explorations in Paul's Theology and Spirituality*. Grand Rapids: Baker Academic, 2019.

Huijgen, Arnold. *Waarom de wereld een hel nodig heeft*. Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2024.

Huis van Vrede. "Wie zijn wij." Laatst bezocht op 2 januari 2024.

<https://huisvanvrede.org/wie-zijn-wij>

Irenaeus. "Against Heresies." In *Inhabiting the Cruciform God. Kenosis, Justification and theosis in Paul's Narrative Soteriology*, Michael J. Gorman. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2009.

Johanson, Kristine Helboe. "Analytical Strategies." In *Wiley Blackwell Companion to Theology and qualitative research*, edited by Pete Ward and Knut Tveitereid. John Wiley & Sons Ltd, 2022.

Mowat, Harriet. "Interviews and observations." In *Wiley Blackwell Companion to Theology and qualitative research*, edited by Pete Ward and Knut Tveitereid. John Wiley & Sons Ltd, 2022.

Paas, Stefan. *Vrede op aarde. Over heil en redding in deze tijd*. Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2023.

Paas, Stefan, Sake Stoppels en Karen Zwijze-Koning. "Ministers on Salvation: Soteriological Views of Pioneers and Pastors in the Protestant Church in the Netherlands." *Journal of empirical theology* 35, (2023), 199-238.

Paas, Stefan en Hans Schaeffer, "Reconciled communities. On Finding a soteriology for Fresh Expressions." *Ecclesiology* 17, (2021), 325-347.

Paas, Stefan. "Soteriology in Evangelical Practice: A View from the Street." *Exchange* 51, (2022), 323-342.

- Roest, Gert-Jan. "Jezus in postmoderne kleren. Mijn verschuivende visie op heil." In *Themanummer: heil in de eenentwintigste eeuw*, edited by Sake Stoppels. Inspirare, juni 2020.
- Schaeffer, Hans. *Kerk om te vieren. Praktisch-theologische reflecties op kerkzijn*. Kampen: Summum Academic Publications, 2019.
- Sensing, Tim. *Qualitative Research: A Multi-Methods Approach to Projects for Doctor of Ministry Theses*. Stock Publishers, 2011.
- St. Mary's Seminary & University. "Dr. Michael J. Gorman." Laatst bezocht op 25 januari 2025. <https://stmarys.edu/staff/dr-michael-j-gorman/>
- Stad van Vrede. "Zaalverhuur." Laatst bezocht op 2 december 2024. <https://www.stadvanvrede.org/zaalverhuur/>
- Stichting Uma. "Stichting Uma." Laatst bezocht op 2 december 2024. <https://www.stichtinguma.nl/>
- Stoppels, Sake. "Waarom eigenlijk? Motieven voor gemeentestichting". In *Als een kerk opnieuw begint. Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming*, edited by Gerrit Noort, Stefan Paas, Henk de Roest en Sake Stoppels. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2008.
- Stoppels, Sake, Jan Marten Praamsma en Jan Martijn Abrahamse. *Zoeken naar de dingen die boven zijn. Heil in een seculiere tijd*. Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2023.
- Swinton, John and Harriet Mowat. *Practical Theology and Qualitative Research*. London: SCM Press, 2016. Kindle.
- The Centre for Church and Mission in the West. "Research Programme 2018-2023." Laatst bezocht op 07 september 2024. <https://churchandmission.nl/programme/>
- The University of Manchester. "Andrew Boakye." Laatst bezocht op 9 januari 2025. <https://research.manchester.ac.uk/en/persons/andrew.boakye>
- Wikipedia. "Universalisme (theologie)." Laatst bezocht op 18 december 2024. [https://nl.wikipedia.org/wiki/Universalisme_\(theologie\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Universalisme_(theologie))

Bijlage 1 Vragenlijst Interviews

1. Algemeen

Kun je kort iets vertellen over jezelf? (leeftijd, opleiding, werk, gezinssituatie, waar woon je)

Wanneer ben je betrokken geraakt bij Huis van Vrede?

Sinds wanneer heb je de rol van ouderling/diaken op je genomen/gekregen? Hoe ging dit?

2. De christelijke geloofsgemeenschap Huis van Vrede

Wat is Huis van Vrede voor plek/gemeenschap volgens jou?

Waarvoor denk je dat mensen naar Huis van Vrede komen?

Zijn er kenmerkende opvattingen of waarden en normen binnen Huis van Vrede? Waarin verschilt Huis van Vrede bijvoorbeeld van buurtcentrum Hart van Noord dat hierachter ligt?

Hoe is Huis van Vrede georganiseerd? Welke middelen zijn er beschikbaar?

Hoe wordt er leiding gegeven binnen Huis van Vrede? Als er conflicten zijn of verschillen in visie, wie neemt dan de beslissingen?

Is Huis van Vrede onderdeel van een bepaalde kerkelijke stroming?

3. Opvattingen over de christelijke boodschap van heil

Ben je bekend met het christelijke begrip 'heil'? Zo ja, hoe zou je dit omschrijven? Zo niet, ben je bekend met het christelijke begrip 'redding'/'verlossing' en hoe zou je dit omschrijven?

Wat betekent deze boodschap, van heil/redding waar het christelijk geloof over spreekt, voor jouw leven vandaag de dag? En wat betekent deze boodschap voor Huis van Vrede en de mensen die daar komen?

Wat heeft de christelijke boodschap van heil/redding te zeggen over de toekomst?

Welke rol speelt Jezus in dit alles volgens jou? En welke rol speelt Jezus in Huis van Vrede?

Maakt het uit hoe je denkt over de christelijk boodschap van heil/redding voor de manier waarop je vorm en betekenis geeft aan wat Huis van Vrede is en doet? Zo ja, waarom? En hoe komt dit tot uiting?

Op welke manier spreken jullie als ouderlingen en diakenen met elkaar over de christelijke boodschap van heil/redding en de rol van Jezus hierin? Ervaar je dat jullie elkaar hierin vinden of denken jullie hier verschillend over?

Leeft dit onderwerp binnen de geloofsgemeenschap? Zo ja, hoe komt dit tot uiting?

In hoeverre zijn jullie actief bezig met het verspreiden van deze christelijke boodschap, bijvoorbeeld middels evangelisatie?

4. Afsluiting

Zijn er vanuit jou nog onderwerpen waar we het niet over hebben gehad en wat je nog zou willen toevoegen of bespreken?

Bijlage 2 Publicaties t.a.v. heil vanuit beide onderzoeksprogramma's

Publicaties vanuit CCMW:

- Reconciled communities. On Finding a soteriology for Fresh Expressions.
- Soteriology in Evangelical Practice: a view from the street.
- Ministers on Salvation: Soteriological Views of Pioneers and Pastors in the Protestant Church in the Netherlands.

Publicaties vanuit CHE:

- Zoeken naar de dingen die boven zijn. (Boek met artikelen van verschillende auteurs)
- Heil zien in missionary initiatieven.
- Themanummer over heil in Inspirare juni-2020: Heil in de eenentwintigste eeuw
 - o Heil zien in het christelijke geloof: inleiding op themanummer
 - o Heil zien in de eenentwintigste eeuw: een verkenning
 - o Jezus in postmoderne kleren: mijn verschuivende visie op heil
 - o Beelden van heil in bestsellers rond zingeving en lifestyle
 - o 'Dicht bij Jezus': rust en intimiteit voor drukke mensen op zoek naar verbinding
 - o Waar zien we heil in? Reflecties bij de voorgaande artikelen
- Themanummer over heil in Theologica Reformata
- Themanummer over heil in Kerk en Theologie
- Een wereld te winnen. De zoektocht naar missionary sensitiviteit
- De weg heeft ook een berm. Missionary mindsets van voorgangers binnen de Protestantse Kerk.

Publicatie die nauw is verbonden aan hierboven genoemde onderzoeksprogramma's:

- Vrede op aarde. Over heil en redding in deze tijd.